Güzel Sanatların
Bir Dalı Olarak

cinayet

Thomas De Quincey

AYRAÇ

AYRAÇ YAYINEVİ
Selanik Cad. 78/1 06640 Kızılay/ANKARA
Tel & Fax: (0.312) 418 22 63

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet (On Murder, Considered as one of the Fine Arts) • Thomas De Quincey • Çeviren: İsmet Birkan • © **AYRAÇ YAYINEVİ** • Bu çevirinin tüm hakları saklıdır • ISBN 975-8087-10-X • Birinci Baskı: Ekim 1998 • Kapak Tasarım: Ümit Öğmel-Ülkü Ovat • Dizgi: Ayraç Yayınevi • Baskı: Öteki Matbaası

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak

Cinayet

Thomas De Quincey

Çeviren:
İsmet Birkan

Ankara-1998

GÜZEL SANATLARIN BİR DALI OLARAK CİNAYET ÜZERİNE

HASTALIK DERECESİNDE ERDEMLİ BİR ADAMIN SUNUŞU

Bizim gibi kitap kurtlarının çoğu, geçen yüzyılda Sir Francis Dashwood'la arkadaşları tarafından kurulmuş, bir tür kötülüğü yayma derneği olan Cehennem Ateşi Klübünden söz edildiğini sanırım duymuştur. Galiba Brighton'da da bir Erdemi Ortadan Kaldırma Derneği kurulmuştu. Ne ki, ortadan kaldırılan derneğin kendisi oldu; ama üzülerek haber vereyim ki, böyle bir dernek Londra'da hâlâ var, üstelik öncekinin daha da vahşi ve korkunç bir benzeri. Eğilimine bakılırsa Cinayeti Teşvik Derneği olarak adlandırılabilir; fakat üyelerinin o nazik εὐφημισμὸσ'u* uyarınca Cinayet Konusunu İyi Bilenler Derneği adını taşıyor. Cinayet konusuna ilgi duyduklarını söylüyorlar; çeşitli öldürme biçimlerine meraklı, amatör ve *dilettante*'lermiş; uzun lâfın kısası, Cinayet Tutkunları... Bunlar, Avrupa'nın polis kayıtlarından çıkıp gelen bu türden her korkunç olayı, bir resim, heykel ya da başka bir sanat yapıtıymış gibi, oturup inceliyor, eleştiriyorlar. Derneğin çalışmalarına hâkim olan espriyi anlatmaya kalkışmama hiç gerek yok, zira okur *bunu*, dernekte geçen yıl yapılan Aylık Konuşmalardan -aşağıda sunacağım- birini okuyarak çok daha iyi kavrayabilir. Bu metin benim elime, tutanaklarını halkın gözünden saklamak için aldıkları bütün önlemlere karşın, bir raslantı sonucu geçti. Yayımlanması şimdi onları ürkütecek, ama benim istediğim de zaten bu. Ben bunlara had-

---

* euphemismos: (Yun.) ifadeyi yumuşatarak söyleme. [Yıldızlı dipnotlar çevirmence eklenmiştir.]

lerini, Bow Street'e* başvurarak da bildirebilirdim, ama bu takdirde adlarını açıklamak gerekecekti; bunun yerine, bu işi sessizce, kamuoyuna çağrıda bulunarak, yapmayı yeğliyorum; ama tabiî girişimimde başarısız olursam son çare olarak bu başvuruyu da yapmak zorunda kalacağım. Zira benim erdem yüklü vicdanım, bir Hıristiyan ülkesinde böyle şeyleri asla kaldırmaz. Bir pagan ülkesinde bile cinayetin hoşgörülmesi -örneğin arenalardaki dehşet verici gösteriler- bir Hıristiyan yazar tarafından geçerli ahlâkın en büyük ve en açık ayıbı olarak nitelenmişti. Bu yazar Lactantius'tu**; ve ben konuyu, şu duruma da bayağı uygun düşen onun sözleriyle bağlayacağım: *Quid tam horribile*, diyor yazar, *tam tetrum, quam hominis trucidatio? Ideo severissimis legibus vita nostra munitur: ideo bella execrabilia sunt. Invenit tamen consuetudo quatenus homicidium sine bello ac sine legibus faciat: et hoc sibi voluptas quod scelus vindicavit. Quod si interesse homicidio sceleris conscientia est, - et eidem facinori spectator obstrictus est cui et admissor; ergo et in his gladiatorum cædibus non minus cruore profunditur qui spectat, quam ille qui facit: nec potest esse immunis a sanguine qui voluit effundi; aut videri non interfecisse, qui interfectori, et favit et proemium postulavit.* Şöyle diyor Lactantius: "Bir insanın öldürülmesi kadar dehşet verici, iç karartıcı ve çileden çıkarıcı ne vardır? Bu nedenledir ki, bizim için hayat en kesin yasalarla korunmuştur; bu yüzdendir ki, savaşlar nefret konusudur. Ancak ne var ki, Roma'da geçerli olan gelenek, yasalara meydan okuyarak, savaştan ayrı özel bir cinayet işlemeye izin verme biçimi bulmuş; şimdi zevkin (*voluptas*) istedikleriyle suçun istedikleri aynı şey olmuş." Bizim Centilmen Amatörler Derneği bunu bir düşünsün; dikkatlerini özel olarak son cümleye çekiyorum; burada söylenenler o kadar ağır ki, anlamını kendi dilimizde ifade etmeye çalışacağım: "İmdi, sadece bir cinayet işlenirken orada

---

* Londra'da mahkemenin bulunduğu sokak

** Lactantius (Firmian): [(ya da LUCIUS CAELIUS ya da CAECILIUS (FIRMIANUS)] Tanınmış kilise babalarından biri. Kimilerine göre Afrikalı kimilerine göre de Fermoludur. Cicero etkisinin görüldüğü yazılar yazmıştır. 320 yıllarında bir araya getirilmiş 7 kitaptan oluşan *Institutiones Divinae* adlı bir kitabı vardır. Güçlü uslamlamalarla Paganclığı çürüttüğü söylenir.

bulunmak bile bir insana suç ortaklığı yüklüyorsa; cinayeti sadece seyretmek bile bizi onu işleyenle aynı suça ortak ediyorsa, bundan zorunlu olarak şu sonuç çıkar: arenalarda işlenen bu cinayetlerde, öldürücü vuruşu yapan el, hiçbir şey yapmadan onu seyredenin elinden daha fazla kana bulanmış değildir; ne kan dökülmesini onaylayan o dökülen kandan yıkanmış sayılabilir ne de öldüreni alkışlayıp ona ödüller verilmesini isteyen cinayet işlemeye katılmış sayılmaktan başka bir gözle görülebilir." Londra'nın Centilmen Amatörlerinin *proaemia postulavit** diye suçlandığını henüz duymadım gerçi, ama çalışmaları hiç kuşkusuz bu yönde; ancak, *interfectori favit*** derneğin adında bile içerildikten başka, aşağıda okuyacağınız konuşmanın her satırında açıkça dile geliyor. X.Y.Z.

KONUŞMA

BAYLAR, - Komiteniz tarafından, Williams'ın Güzel Sanatların bir dalı olarak Cinayet Üstüne Konuşma'sını okumak gibi çetin bir göreve atanmakla onurlandırılmış bulunuyorum. Böyle bir görev üç dört yüzyıl önce, söz konusu sanat henüz pek anlaşılamamış ve belli başlı ancak bir iki örnek sergilenmişken kolay bile sayılabilirdi. Fakat bu alanda profesyonel kişiler tarafından yetkinlik örneği başyapıtların gerçekleştirildiği çağımızda, kamunun bunlara uygulanan eleştiri üslûbunda da o yapıtlara denk bir iyileşme bekleyeceği açıktır. Uygulama ile kuram *pari passu**** gitmelidir. İnsanlar artık güzel bir cinayet olayının bileşimine, biri öldürecek öteki ölecek iki salakla bir bıçak, bir kese ve bir karanlık sokaktan daha fazla bir şeyler girmesi gerektiğinin farkına varır oldular. Tasarım ve plan, Baylar, gruplama, ışık ve gölge, şiir ve duygu artık bu tür girişimler için vazgeçilmez özellikler sayılıyor. Bay Williams ideal cinayeti hepimizin gözünde yüceltmiş;

---

* proaemia postulavit: (Lat.) Ödüller istedi
** interfectori favit: (Lat.) Katili alkışlamak
*** pari passu: (Lat.) Atbaşı

dolayısıyla, özel olarak benim görevimin çetinliğini de arttırmış. Şiirde Æschylos veya Milton, resimde Michel Angelo gibi, sanatını yetkinliğin, eşsizliğin doruklarına taşımış; ve Bay Wordsworth'un belirttiği gibi, bir anlamda "beğenilmesinde kullanılacak beğeniyi kendisi yaratmış". Bu sanatın tarihini ana çizgileriyle anlatmak ve ilkelerini eleştirel olarak incelemek görevi de şimdi konuyu iyi bilenlere ve Majestelerinin Yüksek Mahkeme Yargıçlarından çok daha farklı çapta yargıçlara düşüyor.

Başlamadan önce, derneğimizden amaçları bakımından bir ölçüde ahlâkdışı bir şeymiş gibi söz etmeye yeltenen bazı kendini beğenmiş ikiyüzlülere bir çift sözüm var. Ahlâkdışıymışız ha! Jüpiter beni korusun, Baylar, ne demek istiyor bu adamlar? Ben ahlâktan yanayım ve hep öyle kalacağım; erdemden de ve bütün bu tür şeylerden de! Kesinlikle belirtiyorum ve her zaman belirteceğim (sonu nereye varırsa varsın) ki, cinayet işlemek yakışıksız, son derece yakışıksız, bir davranıştır. Cinayet işine bulaşan kişinin, kim olursa olsun, düşünme biçiminin çok yanlış, ilkelerinin çok kusurlu ve çarpık olduğunu ısrarla vurgulayacak bile değilim. Almanyalı büyük bir ahlâkçının[1] her iyi insanın görevi olduğunu bildirdiği gibi, kurbanının saklandığı yeri göstererek ona yardım ve destek sağlamak bir yana, yakalanması için bir şilin altı peni katkıda bile bulunurum, ki bu miktar en büyük ahlâkçıların şimdiye dek böyle bir amaç için yaptıkları fedakârlıktan tam on sekiz peni fazladır. Ama bu neyi gösterir? Bu dünyada her şeyin iki sapı vardır. Örneğin cinayet eylemi (vaaz kürsüsünde ve Old Bailey'de* genellikle yapıldığı gibi) ahlâksal sapından tutulabilir; ve itiraf edeyim ki, bu onun zayıf tarafıdır; ya da Almanların dediği gibi, *estetik açıdan*, di

1 Kant. Bu zat kayıtsız koşulsuz doğruculuk isteğini o kadar ileri götürüyor ki, bir kişi bir katilden kaçan suçsuz bir insanı görrüse, katil sorduğu takdirde, doğruyu söyleyerek cinayete sebep olacağı kesin de olsa, suçsuz insanın kaçtığı yeri ona göstermesi gerektiğini ileri sürüyor. Üstelik, ünlü bir Fransız yazarın, böyle bir öğretmenin hararetli bir tartışma anında onun ağzından kaçmış olabileceğini öne sürmesi üzerine, böyle sanılmasın diye fikrini yeniden, vurgulayarak ve nedenlerini de açıklayarak belirtiyor.

* Londra'da ağır ceza mahkemesi.

yeceğim beğeni ile ilişkisi bakımından ele alınabilir.

Bu noktayı açıklamak üzere üç büyük adamın yetkesini S. T. Coleridge'in, Aristoteles'in ve cerrah Bay Howship'in yardıma çağıracağım. S. T. C. ile başlayayım. Yıllar önce bir gece Berners Street'te onunla çay içiyordum (sırası gelmişken, bu kısacık sokak orada eğleşen dâhiler bakımından, boyuna göre bayağı verimli bir yerdir). Masada başkaları da vardı. Çaylı tostlu birtakım tensel mütalâa ve mülâhazalar arasında, S.T.C.'in Attika'lı dudaklarından dökülen, Plotinos üstüne bir konferansı da içiyorduk. Derken birden bir yerlerden *Yangın var*! diye bir bağırış yükseldi; bunun üzerine hepimiz, üstadıyla çömeziyle, Platon'uyla οἱ περὶ τον Πλάτονα'sıyla*, manzarayı seyretmeye hazır, dışarı fırladık. Yangın Oxford Street'te, bir piyano yapımcısının dükkânındaydı. Seyre değer bir gösteri olacağa benzediğinden, önceden kararlaştırılmış bir iş yüzünden olayın kriz aşamasına gelmesinden önce Bay Coleridge'in partisinden ayrılmak zorunda kaldığıma üzülmüştüm. Birkaç gün sonra Platoncu dostumla tekrar karşılaşınca, kendisine bu olayı hatırlattım ve oldukça parlak geçecekmiş gibi görünen o gösterinin nasıl bittiğini öğrenmek istedim. "Ah efendim ah", dedi, "o kadar kötü bir gösteriydi ki, hepimiz oybirliğiyle bunu kınadık." İmdi, Bay Coleridge'in, -kendisi pek işlek bir erdeme sahip olamayacak kadar şişmansa da iyi bir Hıristiyan olduğu su götürmez- evet, ne diyordum, işte bu bayın bir kundakçı olabileceğini ya da o zavallı piyanocuya ve piyanolarına (birçoğunda fazlalık tuşlar vardı muhakkak) karşı kötü niyet besleyebileceğini kim düşünebilir? Tam tersine, bildiğim kadarıyla öyle bir insandır ki, -ve bu hususta ben canımı bile ortaya koyarım- erdeminin böyle sıkı sınamalara dayanabilmesi için fazlaca şişman olmasına karşın, zorunlu kalırsa bir itfaiye tulumbasını bile çalıştırabilir. Ama neydi burada durum? Erdem filân gerekmiyordu. İtfaiye araçlarının gelişiyle birlikte ahlâk kaygıları bütünüyle sigorta şirketine devredilmiş oluyordu. Durum böyle olunca da, kişisel beğenisini doyurmak artık onun hakkıydı. Çayını yarım bırakıp çıkmıştı adam. Karşı-

* peri ton Platona: (Yun.) Platon'un çevresindekiler, öğrencileri.

lığında hiçbir şey alamayacak mıydı yani?

İddia ederim ki, anlattığım koşullarda yangını bir eğlence diye görmek, sonra da, halkta beklentiler uyandırıp ardından bunları boşa çıkaran her gösteriye yaptığı gibi, onu yuhalamak en erdemli kişinin bile hakkıdır. Şimdi de başka bir büyük yetkeden alıntı yapalım; ne diyor Stagira'lı? Bir yerde (sanırım *Metafizik*'inin Beşinci Kitabında), κλεπτὴν τέλειον adını verdiği şeyi betimliyor; yani *kusursuz hırsızı*! Bay Howship'e gelince, Hazımsızlık hakkında yazdığı bir kitabında, vaktiyle rastlamış olduğu bir ülserden hayranlıkla söz etmekte ve onu "güzel bir ülser" diye nitelemekte hiç sakınca görmemektedir. İmdi, soyut düzeyde düşünülürse, bir hırsızın Aristoteles'e yetkin bir karakter gibi görünebileceğini ya da Bay Howship'in bir ülsere âşık olabileceğini öne sürebilecek kimse çıkar mı? Bir kere, herkesin bildiği gibi, Aristoteles'in kendisi o kadar ahlâklı bir kişilikti ki, Nikomakhos'a bir Etik yazmakla yetinmeyip, ayrıca *Magna Moralia*, yani *Büyük Ahlâk* adlı bir başka kitap daha yazmıştı. Şimdi, küçük olsun büyük olsun Etik kitabı yazmış olan birinin bir hırsıza hırsızlığından dolayı hayran olması mümkün değildir. Bay Howship'e gelince, gene herkes bilir ki o bütün ülserlere savaş açmıştır ve çekiciliklerine hiç kapılmadan onları Middlesex ilinden sürmeye çalışmaktadır. Fakat şurası da gerçektir ki, kendi başlarına ne kadar kabul edilemez olurlarsa olsunlar, hem bir hırsız hem de bir ülser kendi sınıflarının öteki üyelerine kıyasla sonsuz üstünlük dereceleri gösterebilirler. Her ikisi de kusurdur, burası doğru; ancak, kusurlu olmak bunların aslı ve özü olduğundan, kusurluluklarının büyüklüğü kusursuzlukları demek olur. *Spartam nactus es, hanc exorna.** Tomurcuktan "parlak ve olgun goncaya" en güzel katmerli gül çiçekler içinde; dişiliğin tüm görkemine bürünmüş gözalıcı bir genç kadın da insan-çiçekler içinde nasıl ideal sayılıyorsa, aynı şekilde Autolykos ya da vaktiyle ünlü olan George Barrington gibi bir hırsız ile, türünün tüm özelliklerini gösteren ve tüm doğal aşamalarından art arda geçen sinsi

* Sparta'yı ele geçirdin, [şimdi] onu süsle!

ve amansız bir *fagedenik** ülser de, kendi türlerinin içinde ve daha az haklı olmayan nedenlerle, ideal sayılmaya lâyıktırlar. Böylece, (Bay Coleridge'in Bay Blackwood'la o ünlü yazışmasının da gösterdiği gibi), örneğin, ideal bir hokka takımı -bu arada belirtelim, içinde fazla bir şey bulunmazbile tasarlanabilir, çünkü mürekkep hokkası övgüye lâyık bir şeydir ve toplumun da değerli bir üyesidir. Kusurluluğun kendisinin de bir ideal veya kusursuz hali -ya da derecesi- vardır.

Her neyse, Baylar, bir öğünde bu kadar felsefe döktürdüğüm için gerçekten özür dilerim; ama mademki söyledik, şimdi bunu uygulayalım. Bir cinayet henüz *paulopost-futurum* zamanında ise -yani henüz işlenmemişse, hattâ (modern özleştirmeci deyişle) işlenmekte bile değilse- ama işleneceğine dair bir söylenti kulağımıza gelmişse, hiç tereddüt etmeden onu ahlâk açısından ele alalım. Ama varsayalım ki işlendi, olup bitti; τετέλεσται, yani "sona erdi", ya da (Medea'nın o katı deyişiyle) εἴργαστται, yani yapıldı, oldu bitti, *fait accompli* denecek duruma geldi; varsayalım ki öldürülen zavallı adam acılarından kurtuldu, bunu yapan alçak herif de kimbilir nereye toz oldu; yine varsayalım ki biz de kaçan keratayı izleyip yakalamak için elimizden (daha doğrusu bacaklarımızdan) gelen her şeyi yaptık ama nafile *-abiit, evasit, excessit, erupit*** falan filan; öyleyse, diyorum ben, bu durumda erdem ne işe yarar? Ahlâka yeteri kadar ödün (ya da ödül) verilmiş, artık Zevkin, Beğeninin, Güzel Sanatların sırası gelmiştir. Olay üzücüdür hiç kuşkusuz, son derece üzücü; ama artık bunu düzeltemeyiz. Bunun için, kötü bir konudan mümkün olan en iyiyi almağa çalışalım; tabiî bu olayı ne kadar sıkarsak sıkalım ahlâk bakımından işe yarayacak bir şey çıkarmak mümkün olmayacağından, onu estetik açısından ele alalım ve bu yolla bir şeyler verip veremeyeceğine bakalım. Sağduyulu insanın mantığı işte budur. Peki bunun sonucu ne olur? Gözyaşlarımızı dindiririz ve belki de, ahlâk açısından vicdanımızı sarsan ve savunulacak yanı olmayan bir davranışın, Beğeni ilkeleriyle sınanınca gayet üstün

---

* dokuları kemirip çürüten

** Uzaklaştı, kaçtı, ayrıldı, tüydü

nitelikli bir iş ortaya koyduğunu görerek mutlu oluruz. Böylece bütün dünyanın gönlü alınmış, kötü rüzgârın kimseye iyilikle esmeyeceğini söyleyen eski atasözü doğrulanmış olur; amatör de, erdeme çok yakından dikkat etmekten ileri gelen huysuz ve asık suratlı görünüşünü bırakıp, dağılan kırıntılarını toplamağa başlar; ve genel bir neşe havaya hakim olur. Erdem kendi dönemini yaşamıştır; bundan böyle onunla hemen hemen aynı şey olan Virtù (aralarında sadece bir harf fark var* ama bu hırgür çıkarmaya elbette değmez), yineliyorum, *Virtù* ve Connaisseur'lük kendi başlarının çaresine bakmaya hazırdırlar. İşte, Baylar, Kâbil'den Bay Thurtall'a kadar bütün incelemelerinizde bu ilkeyi kılavuz edinmenizi öneriyorum. Bu büyük cinayet galerisinde hep birlikte el ele, zevk ve hayranlık içinde, dolaşalım; bu sırada ben de dikkatinizi yararlı eleştiri konularına yöneltmeye çalışayım.

İşlenen ilk cinayeti hepiniz biliyorsunuz. Bu işi icat eden kişi ve bu sanatın babası olarak, Kâbil herhalde birinci sınıf bir dâhiymiş. Zaten bütün Kâbil'ler deha sahibi insanlarmış. Tubal Kâbil galiba tüp veya öyle bir şeyler icat etmiş. Fakat o zamanlar, sanatçı ne denli özgün ve dâhi olursa olsun, bütün sanatlar çocukluk dönemlerindeydiler ve birçok *studio*'nun** her birinden çıkan yapıtların bu hakikat akılda tutularak eleştirilmesi gerekir. Tubal'ın eseri bile olasılıkla bugün Sheffield'den pek iyi not alamazdı; dolayısıyla, Kâbil'in (büyük Kâbil'i kastediyorum) başarısının da "eh işte, şöyle böyle" olduğunu söylemekte yakışıksız bir şey yoktur. Ancak, galiba Milton bu konuda biraz farklı düşünüyormuş. Olayı anlatışına bakılırsa, bu onun en sevdiği cinayet olmalı, zira resim gibi canlı bir etki elde etmek kaygısıyla öyküsünü allayıp pulladığı açıkça belli oluyor.

"... İçinden buna çok kızdı, ve konuşurlarken

---

* "Erdem" demek olan İngilizce *Virtue* ve İtalyanca *Virtù* sözcüklerinin her ikisi de Latince *virtus*'tan gelir ki bunun asıl anlamı "cesaret, yiğitlik, erkeklik (*vir* = adam, erkek) gibi niteliklerdir.

** sanatçı atelyesi

Bir taşla vurdu (kardeşine) tam göğsünden
Can alıcıydı vuruş; Habil düştü yere, sarardı soldu benzi,
Teslim etti ruhunu, yarasından kan boşanırken..."
Yitirilen Cennet, XI

Bu konuda, böyle etkileri hiç gözden kaçırmayan ressam Richardson, "Yitirilen Cennet Üzerine Notlar" adlı eserinde (s. 497) şu gözlemi yapıyor: "Kâbil'in" diyor, kardeşinin canını bedeninden (yaygın söylentiye göre) bir taşla vurarak çıkardığı düşünülüyordu; Milton da bu görüşü benimsiyor, ancak olaya bir de büyük yara ekliyor". Burada bu ekleme gayet yerindedir; zira kullanılan silâhın kabalığı ve ilkelliği, sıcak bir kan rengine boyanıp vurgulanmaz ve zenginleştirilmezse, vahşi ekolün çıplak ve yalın havasını gereğinden fazla yansıtır; sanki cinayet bilgisiz bir Polyphemos tarafından, önceden tasarlanmaksızın, sadece bir koyun kemiğiyle işlenmiş gibi... Ama bu iyileştirmenin benim hoşuma gidişi, Milton'un da bu konuya meraklı bir amatör olduğunu göstermesindendir. Shakespeare'e gelince, şimdiye dek onu aşan kimse olmadı. Tanık mı isteniyor? Buyrun, Duncan'ın, Banquo'nun ve diğerlerinin öldürülme sahneleri. Ve hepsinden üstünü, "VI. Henry"de, Gloucester'in öldürülüşünü gösteren eşsiz minyatür.[2]

---

2 Bu pasaj, "VI. Henry"nin *ikinci* bölümünde (3. perde) yer alıyor ve iki bakımdan dikkate değer. Birincisi, betimleme yalnız *şiirsel* etki amacına yönelik olsa da, doğaya ve doğallığa gösterilen eleştirel bağlılık bakımından. İkincisi ise, (burada sunulduğu gibi) hemen ortaya çıkan korkunç bir fısıltının yasal ve sessizce doğrulanması olarak sunulunca kazandığı *yargılayıcı* değer açısından. Bu kötü oyun, büyük bir hükümdarla ilgiliydi ve sanki resmi bir devlet işi kılığına bürünmüştü. Yatağında ölü bulunan, saf ve geri zekâlı prensin sevgi dolu amcası ve sadık koruyucusu Gloucester Düküydü. Bu olay nasıl yorumlanmalıydı? Azrail'in doğal bir ziyaretiyle mi ölmüştü Dük, yoksa düşmanlarının vuruşuyla mı? Saraydaki iki hizip, durumun verdiği belirti ve ipuçlarını karşıt yönlerde yorumlayıp kurguluyordu. Konumu gereği hemen hemen tarafsız kalmak zorunda olan, amcasına bağlı ve üzgün genç kral, yine de arka plandaki şeytanca komplo konusundaki bastırılamaz kuşkularını gizleyemez. Bunun üzerine, karşı hizbin bir önderi, Lord Warwick'in de onayladığı ve gayet etkileyici biçimde tekrarladığı, kralın bu açık konuşmasının gücünü kırmayı dener. "Ne gibi *durumları*", diye sorar, - bu terimle, düşüncesiz yorumcuların öteden beri kabul ettikleri gibi birtakım örnek veya açıklamaları değil, skolastik anlamıyla *instantia*'yı kastetmektedir -

Sanatın temelleri bir kez atıldıktan sonra, yüzyıllarca hiçbir iyileştirmeye konu olmadan nasıl uyuklamış olduğunu görmek gerçekten acıklı bir şey. O kadar ki, şimdi ben, o zamanlardan Hıristiyanlık çağının çok sonralarına kadar, arada meydana gelen -kutsal olsun olmasın- bütün cinayetleri, dikkate değer hiçbir yanları olmadığı için, atlamak zorunda kalacağım. Antik Yunan, Perikles döneminde bile, sözünü etmeye değer en küçük bir cinayet eylemi bile gerçekleştirememiş, gerçekleştirdiyse de bu

---

yani, nasıl bir ağırlıklı kanıtı, hangi ivedi dürtüyü öne sürebilir Lord Warwick, o "korkunç yeminine" destek olarak? Söz konusu yeminle Warwick,

> "Katil ellerin kastettiğinden canına,
> Bu üç kez ünlü saygıdeğer Dük'ün."

bengi hayata beslediği umut kadar emin olduğunu belirtmişti. Görünüşe göre meydan okuma Warwick'e yöneltilmiştir ama aslında kralı hedef almaktadır. Warwick'in yanıtı, görüşünü dayandırdığı ana kanıt, dükün vücudunda ölümle meydana gelen ve ölümün cinayet sonucu olduğu varsayımından başka hiçbir açıklamayla bağdaşmayan değişikliklerin bir bir sayılması şeklindedir. Gloucester Dükünün katillerin elinde öldüğüne dair ne gibi kanıtlarım mı var? Buyrun, size bir liste; kurbanın başında, yüzünde, burun deliklerinde, gözlerinde, ellerinde, vb. görülen bu garip ve korkunç değişiklikler *hiçbir* ölüm tarzına uymuyor, sadece biri dışında: o da şiddet kullanılarak öldürülme:

> "Şuraya bakın, yüzü nasıl simsiyah, kandan şişmiş,
> Gözleri nasıl yuvalarından fırlamış, sağken böyle değildi,
> Dehşetle bakıyor, tam boğulmuş bir adam gibi.
> Saçları dağılmış, burun delikleri genişlemiş kavgadan,
> Elleri açık, can havliyle kavrayıp çekiştiren ve güçle bastırılan biri gibi...
> Çarşaflara bakın: işte, saçlar var, yapışmış;
> Bakımlı sakalı darmadağınık, taranmamış,
> Fırtınanın yatırdığı yaz ekinleri gibi;
> Burada öldürüldüğü belli, başka türlü olamaz,
> Bu belirtilerin en küçüğü bile kanıttır buna."

Durumun mantığına göre, öne sürülen işaret ve belirtilerin sadece ve sadece tanıya yönelik (*diagnostik*) olması gerektiğini bir an bile aklımızdan çıkarmayalım. Yapılmak istenen ayrım, doğal ölümle şiddet kurbanı olarak ölüm arasındaki ayrımdır. Dolayısıyla, her iki türe de uyan bütün durum ve görünümler, burada Shakespeare'in kaydettiği belirtilerin amacı açısından, iki yöne de çekilebilir, yararsız ve konuya yabancıdır.

kayda geçmemiş. Roma'nın ise, hiçbir sanatta, örneğinin kendisine yararlı olamadığı alanlarda başarılı olacak kadar özgün bir dehası yoktu.[3] Hattâ Latin dili cinayet kavramını bile doğru dürüst ifade edemiyor. "Cinayet işlendi." Bu Latince nasıl denir acaba? *Interfectus est, interemptus est.* Yani sadece adamın canının çıktığı anlaşılıyor, o kadar. Bu yüzden, Latinceyi kullanan ortaçağ Hıristiyan dünyası, zayıf klasik dil ve deyişin asla ulaşamayacağı anlatım gücünde yeni bir sözcüğü devreye sokmak zorunda kaldı. Gotik* çağların daha süzülüp incelmiş edebî dili yukarıdaki ifadeler yerine *Murdratus est* diyor. Bu sırada Yahudi cinayet ekolü de bu sanat üzerine öteden beri ne biliniyorsa onu koruyup sürdürüyor ve yavaş yavaş Batı dünyasına aktarıyordu. Yahudi cinayet ekolü gerçekten her zaman, hattâ ortaçağ dönemlerinde bile, saygıdeğer bir ekol olmuştur; Chaucer'in, *Canterbury Öyküleri*'nde, Başrahibe Hanım'ın ağzından anlattığı aynı ekolden bir başka başarım vesilesiyle onaylayıp onurlandırdığı Lincoln'lü Hugh olayı da bunu gösterir.

Bir an için yeniden klasik Antik dünyaya dönecek olursak, Catilina**, Clodius ve aynı takımdan başka bazı kişi-

---

3 Bu yazıyı yazdığım sıralarda ben de bu konuda herkesin kabul ettiği fikri tutuyordum. İnsanları bu kadar yanlış bir kanıya götüren sadece düşüncesizlikti. O zamandan bu yana, daha ciddî ve derin düşündükçe, bu yargıyı geri almak için pek çok neden gördüm. Şimdi içim rahat olarak kabul ediyorum ki Romalıların da, kendilerine başkalarınınkilere denk olanaklar sağlayan her sanat dalında, Yunanlıların en iyileriyle karşılaştırılabilecek kadar seçkin, özgün ve karakteristik üstünlükleri vardır. Başka yazılarımda, okuru inandırmak umuduyla, bu konuyu daha ayrıntılı olarak ele alacağım. O zamana kadar, bu eski yanılgıya itirazımı burada dile getirmek istedim. Bu yanılgı, saray şairi eyyamcı Vergilius'un ispiyonculuğunda başladı. Cicero'dan öç almak için yanıp tutuşan Augustus'a yağ çekmek gibi aşağılık bir amaçla; ve buna uygun olarak, -tüm Romalı söylevcilere karşı tum Atınalı söylevcilere uygulandığı anlamla- o küçük *orabunt Causas melius* [davalarını daha iyi savunacaklar* (çev.)] cümlesini işin içine sokmak suretiyle, Vergilius topluca tüm yurttaşlarının haklı iddialarını, hiç vicdanı sızlamadan, toptan feda ediverdi.

* Kelimenin ilk ve asıl anlamı "barbar" demektir.

** Catilina: (Lucius Sergius Catilina, İÖ. 108-62) Cicero'nun konsüllüğü sırasında, cumhuriyeti yıkmaya yönelik başarısız bir girişimde bulunan Romalı soylu.

lerin -durum elvermiş olsaydı- birinci sınıf birer sanatçı olabileceklerini kaydetmeden geçemeyeceğim; neresinden bakılırsa bakılsın, kendini beğenmiş ikiyüzlü Cicero, ülkesine bu alanda da kendini göstermek için yakaladığı tek fırsatı kaçırtmakla yazık etmiştir. Bir cinayetin konusu olmaya hiç kimse ondan daha elverişli olamazdı. Ah, İkizler! Yatağının altında Cethegus'un* sesini duysaydı nasıl da panik içinde ulurdu! Onu dinlemek eğlenceli olurdu doğrusu. Ve ben eminim ki, Baylar, kendisini öldürmeye gelen yürekli sanatçıyla karşı karşıya gelmenin *honestum*'u** yerine, bir dolaba, hattâ bir *cloaca*'ya sinmenin *utile*'sini yeğlerdi mutlaka.

Şimdi de karanlık çağlara gelelim (bizim gibi kesin ve dakik konuşanlar bu terimle, *par excellence*, orta çizgi olarak onuncu yüzyıl alınmak üzere, onun hemen önünden ve hemen ardından gelen ikişer yüzyılı kapsayan dönemi kastederler; geceyarısı da tam milâdî 888 ile 1111 yılları arasına rastlar); bu çağların doğal olarak, kilise mimarlığına, vitray sanatına, vb. yatkın oldukları gibi, cinayet sanatına da elverişli olmuş olmaları beklenebilirdi. Nitekim bu dönemin sonlarına doğru, sözünü ettiğimiz sanatta büyük bir usta çıkmadı değil; Şeyh-ül-Cebel'i kastediyorum. O gerçekten de çağına şavkı vuran bir ışıktı; size dilimizdeki *assassin*, yani katil, sözcüğünün de ondan alınma olduğunu söylememe herhalde gerek yok. Öylesine ince ve bilinçli bir amatör ve *connaisseur* 'müş ki bu alanda, bir keresinde gözdelerinden bir *assassin* onun canına kastettiğinde, adamın yeteneği o kadar hoşuna gitmiş ki, girişimin boşa çıkmasına aldırmadan hemen oracıkta bu sanatçıya -ana tarafından ardıllarına geçmek üzere- beylik vermiş ve üç kuşak boyunca maaş bağlamış. *Assassin*'lik, cinayet sanatının ayrıca ele alınması gereken bir dalıdır; ilerde bütün bir konuşmayı ona ayırmam da beklenebilir. O zamana kadar, bu sanat dalının kesintili olarak, aralıklarla meydana gelen parlamalar şeklinde gelişmesinin hayli garip olduğuna işaret edeceğim. Düzenli bir yağmur

---

* Catilina girişiminde Cicero'yu öldürmekle görevlendirilen kişi.

** honestum: (Lat.) Erdem, onur; cloaca: (Lat.) Bok çukuru; utile: (Lat.) Yararlı.

yağmıyor bir türlü, yalnız ara ara sağanaklar boşanıyor. Kendi dönemimiz de bunlardan birkaç güzel örnekle övünebilir; başbakan Percival'i konu alan Bellingham olayı, Paris operasında meydana gelen Berri Dükası olayı, Avignon'daki Mareşal Bessieres olayı gibi. Yaklaşık iki buçuk yüzyıl önce, bu sınıfa girebilecek cinayetlerden oluşmuş parlak bir Ülker takımyıldızı göze çarpıyordu. Olağanüstü güzellikteki şu yedi yapıttan söz ettiğimi belirtmeye bile gerek yok sanırım: Orange hanedanından I. William'ın ve Fransa'nın üç Henri'sinin (yani, Fransa tahtına göz diken Guise Dükası Henri'nin; o sırada tahtta oturan, Valois soyundan son kıral III. Henri'nin; son olarak da kıralın enişteşi, Bourbon soyundan ilk hükümdar olarak söz konusu tahta çıkan IV. Henri'nin) öldürülmeleri; aradan on sekiz yıl bile geçmeden gelen, listedeki beşinci olay, bizim Buckingham Dükası'nın öldürülmesi (British Museum'dan Sir Henry Ellis'in yayımladığı mektuplarda bunun mükemmel bir anlatımını bulabilirsiniz); altıncı olarak Gustavus Adolphus'un ve yedinci olarak da Wallenstein'in öldürülmeleri. Ne kadar şanlı bir cinayetler Ülker'i, değil mi? 3 Majeste, 3 Prens Hazretleri ve 1 de Ekselans içeren bu parlak sanat yapıtları sergisinin İ.S. 1588'le 1635 arası gibi dar bir zaman kesimine sığmış olması insanın hayranlığını daha da arttırıyor. Söz açılmışken, İsveç kralının öldürülmesini birçok yazar, bu arada Harte, kuşkuyla karşılıyor gerçi ama bunlar yanılıyorlar. Kral bal gib, öldürüldü; ve bence bu cinayet, kusursuzluğu bakımından, eşsiz bir yapıt; zira öğle vakti ve de savaş alanında işlendi ki, bu nokta tasarlanıştaki özgünlüğü gösteren bir özellik, anımsayabildiğim hiçbir başka sanat yapıtında da görülmüyor. Özel nedenlere dayalı gizli bir cinayet fikrini, birçok insanın biribirini kırdığı bir boğuşma alanında küçük bir ayraç içine alınmış bir eylem gibi tasarlamak, ince fikirli Hamlet'in trajedi içinde trajedi numarasına benziyor. Gerçekten de, ileri düzeydeki amatör ve uzmanlar, bütün bu öldürme olaylarını incelemekle kendilerine büyük yararlar sağlayabilirler. Bunların hepsi *exemplaria*'dır, örnek cinayetlerdir, model öldürmelerdir; haklarında şöyle denebilir:

*Nocturnâ versate manu, versate diurnâ,**

özellikle de *nocturnâ*.

Bu hükümdar ve devlet adamlarının öldürülmelerinde bizi şaşırtacak hiçbir şey yoktur; önemli değişikliklerin yapılabilmesi çoğu kez onların ölümlerine bağlı olmuştur; ve bulundukları yüksek tepelerin üzerinde, gösterişli ve çarpıcı etkiler açlığına tutulmuş her sanatçının hedefi olmaya özellikle elverişli durumdadırlar. Fakat, on yedinci yüzyılın ilk dönemlerinden bu yana ön plana çıkan bir başka cinayet olgusu daha var ki, beni gerçekten şaşırtıyor. Filozofların öldürülmesini kastediyorum. Zira, Baylar, şu bir gerçektir ki, son iki yüzyılın her sivrilmiş filozofu ya öldürülmüş ya da öldürüleyazmıştır. O kadar ki, bir adam kendisine filozof diyorsa ve buna karşın hiç canına kastedilmemişse, kafasının bomboş olduğu konusunda içiniz rahat olabilir. Özel olarak Locke'un felsefesi konusunda ise, bu zat boğazını yetmiş iki yıl yanında gezdirdiği halde hiçbir zaman kimsenin onu kesmeye tenezzül etmemiş olmasını ben bu fikrime karşı yanıtlanamaz bir itiraz (böyle bir şey gerekli mi, bilmem) sayıyorum. Bu filozof öldürme olayları pek iyi bilinmediği, ayrıca çeşitli koşulları ve ayrıntıları bakımından genellikle iyi kurgulanmış başarılı örnekler oldukları için, en başta kendi bilgiçliğimi sergileme yolu olarak, burada bu konuda özel bir bölüm açmak istiyorum.

On yedinci yüzyılın ilk -büyük filozofu (Bacon'la Galileo'yu dışarda tutarsak) Des Cartes'tır; ve eğer bir adamın öldürüleyazdığını -ölümün bir parmak yakınına geldiğini- söylemek gerekiyorsa, bu adam işte o adamdır. Baillet'nin *Vie de M. Des Cartes* adlı eserinde (I. cilt , s. 102-103) anlattığına göre, olay şöyle olmuş. 1621 yılında, Des Cartes yirmi altı yaşındayken, her zaman yaptığı gibi (zira hiç yerinde duramayan bir deli danaymış adamımız) turlayıp duruyormuş. Gluckstadt'ta veya Hamburgh'da Elbe kıyısına gelince, Doğu Friezland'a gitmek üzere bir gemiye binmiş. Doğu Friezland'da ne aradığını ise hiç kimse çözememiş; herhalde bu noktayı kendisi de farkettiği

* Gece gündüz okuyun. (Horatius, *Ars Poetika*, 269.)

için olacak, Embden'e varınca bu kez derhal *Batı* Friezland'a gitmeye karar vermiş ve bir kayıkla onu kullanacak birkaç gemici tutmuş. Kıyıdan biraz açılır açılmaz gayet hoş bir keşifte bulunmuş; başka deyişle, kendini bir katiller inine hapsetmiş olduğunu anlamış. Mürettebatının, diyor Baillet, *des scélérats* (caniler) olduğunun farkına varmış -hem de bizim gibi amatörler değil, Baylar, bu işin profesyonellerinden. O sıradaki en büyük tutkuları da onun (Des Cartes'ın) kişisel boğazını kesmekten ibaretmiş. Her neyse, bu öykü kısaltılarak ziyan edilemeyecek kadar eğlenceli olduğundan, yazarın Fransızcasından size olduğu gibi aktaracağım: "Bay Des Cartes'ın yanmda sadece uşağı vardı ve onunla Fransızca konuşuyordu. Onu bir şövalye değil de yabancı bir tüccar sanan gemiciler, üstünde para bulunduğu sonucunu çıkardılar ve kesesi için hiç de avantajlı sayılamayacak bir karara vardılar. Ancak deniz haydutlarıyla ormanlarda yol kesen soyguncular arasında şu fark vardır ki, ikinciler kurbanlarının canlarını bağışlayabilirler. Birinciler ise, böyle bir durumda, enselenmek tehlikesini göze almadan kurbanlarını sağ esen yeniden kıyıya çıkaramazlar. Bay Des Cartes'ın mürettebatı da önlemlerini böyle bir tehlikeden sakınacak şekilde alıyordu. Onun uzaklardan gelmiş bir yabancı olduğunu, ülkede tanıdığı kimse bulunmadığını, dolayısıyla da, bir süre ortalarda gözükmeyecek olsa bile (*quand il viendrait à manquer*), kimsenin arayıp sormak zahmetine girmeyeceğini düşünüyorlardı". Bu Friezland köpeklerinin koskoca bir filozof hakkında, sanki bir gemi komisyoncusuna teslim edilmek üzere kendilerine emanet edilmiş bir kasa rommuş gibi tartışmalarını gözünüzün önüne getirin, Baylar! "Gayet yumuşak huylu ve sabırlı olduğuna; hal ve tavırlarındaki nezakete ve kendilerine bile pek kibar davranışına bakılırsa, henüz dünyada bir mevki elde edip kök salamamış genç bir acemi çaylak olduğu fikrine kapılarak, onun canını almanın bu yüzden daha kolay bir iş olacağı sonucuna varıyorlardı. Uşağıyla konuştuğu dilden başka dil bilmediğini sandıklarından, bütün bu tartışmayı onun yanıbaşında yapmakta da hiçbir sakınca görmüyorlardı. Sonuçta vardıkları karar, adamı öldürüp denize atmak ve üstünden çıkanları paylaşmak oldu."

Gülmemi bağışlayın, Baylar -ama bu olay ne zaman aklıma gelse gülerim- zira burada iki nokta var ki, bana oldukça tuhaf ve komik geliyor. Biri, Des Cartes'ın, kendi ölümünü, cenaze törenini, mirasının paylaşımını ve terekesinin yönetimini kapsayan, tiyatro kurallarına tamamen uygun bu dramı duyunca içine düşmüş olması gereken dehşetli panik ya da (Eton'luların* dediği gibi) *funk*. Fakat bu olayla ilgili olarak daha da eğlenceli bulduğum öteki nokta da şu: Bu Friezland'lı av köpekleri "avlarını" başarıyla bitirebilselerdi, bugün "karteziyen" felsefemiz olmayacaktı! Bunsuz ne yapardık acaba -üretilmesine vesile olduğu dünya kadar kitabı düşünürsek? Bunun yanıtını herhangi bir saygıdeğer yayıncıya bırakıyorum.

Her neyse, biz öykümüze devam edelim. Büyük *funk*'una karşın, Des Cartes döğüşten kaçınmayacağını göstererek bu anti-karteziyen haydutları ürkütüp sindirmiş. "İşin şakası olmadığını görünce", diyor M. Baillet, "Bay Des Cartes bir anda ayağa fırladı; bu alçakların hiç beklemediği sert bir tavır takınarak ve onlara kendi dillerinde seslenerek, kendisine herhangi bir saygısızlıkta bulundukları takdirde hepsini sırayla bir güzel kılıçtan geçirmekle tehdit etti." Doğrusu, Baylar, böyle bir son bu düşüncesiz alçakların hiç de hak etmedikleri bir onur olurdu; düşünün bir kere, şişe geçirilmiş tarla kuşları gibi, karteziyen bir kılıca dizilmek! Bu yüzden ben Bay Des Cartes'ın, tehdidini yerine getirerek darağacının hakkını yememiş olmasına seviniyorum; hele mürettebatını öldürdükten sonra tekneyi limana getiremeyeceği de apaçık belli olduğuna göre... Bu durumda, olasılıkla sonsuza dek Zuyder Zee'de dolaşır durur, rastladığı gemiciler de onu eve dönüş yolundaki *Uçan Hollandalı*** sanırlardı. "Bay Des Cartes'ın gösterdiği cesaret", diyor yazar, "bu sefil herifler üzerinde sihirli bir etki yaptı. Pek

---

* VI. Henry'nin kurduğu, eski İngiliz halk okullarının en büyüğü olan bir kolejin adı. Etoncu: bu okulun özelliklerini taşıyan.

** Uçan Hollandalı: Sonsuza değin yol almaya mahkum hayalet gemi. Söylene göre, fırtınaya yakalanan Kaptan Vanderdecken, kurtulursa Ümit Burnu'nu geçmeye ant içer; bu yüzden de sonsuza değin bu yolculuğu yapmaya mahkum edilir. Söylenin bir başka değişkesine göre de, Kaptan Falkenberg, ruhu üstüne şeytanla zar atıp ütülür. Bu yüzden sonsuza değin Kuzey Denizi'nde dolanıp durur.

ani gelen korkulu şaşkınlık kafalarını iyice -ve tabiî kendi yararlarına- karıştırıp basiretlerini bağladı. Böylece filozofu istediği gibi, yani hiç saygısızlık etmeden, yolculuğunun sonuna ulaştırdılar."

Şimdi siz, Baylar, Bay Des Cartes'ın da, tıpkı Cæsar'ın kendisini taşıyan yoksul kayıkçıya *Cæsarem vehis et fortunas ejus** demesi gibi, bu adamlara dönüp "Köpekler, benim boğazımı kesemezsiniz, çünkü siz Des Cartes'ı ve onun felsefesini taşıyorsunuz!" demesinin ve ne yapacaklarsa yapmalarını söyleyerek onlara meydan okumasının da pekalâ yeterli olduğunu düşünebilirsiniz. Vaktiyle bir Alman imparatoru da bu fikirdeymiş ki, top mermilerinin yolu ve menzili dışında kalması için uyarıldığında, "Bana bak, arkadaş! Sen hiç imparator öldüren bir top güllesi duydun mu?" diye karşılık vermiş.[4] İmparator için bir şey diyemem ama bir filozofu yamyassı etmeye gülleden daha azı yetti ve Avrupa'nın bir sonraki büyük filozofu kesinlikle öldürüldü. Bu Spinoza idi.

Onun hakkındaki yaygın kanının, döşeğinde öldüğü şeklinde olduğunu biliyorum. Belki öyle olmuştur ama gene de öldürüldü işte. Ve ben, 1731 yılında Brüksel'de, dostlarından biri tarafından elyazması bir yaşam öyküsünden alınma birçok ekle birlikte yayımlanan, M. Jean Colerus'un yazdığı *La Vie de Spinosa* adlı kitaptan yararlanarak, bunu kanıtlayacağım. Spinoza 21 Şubat 1677 tarihinde öldü; o sırada kırk dört yaşına henüz basmıştı. Kendi başına bu nokta bile kuşku uyandırmağa yetiyor; ama M. Jean da zaten elyazması yaşam öyküsünde bazı deyimlerin, *que sa mort n'a pas été tout -à-fait naturelle*** gibi bir sonucu desteklediğini kabul ediyor. Hollanda gibi nemli ve soğuk bir denizci ülkesinde yaşadığı için, yüksek alkollü sıcak içkilere (grog) ve özellikle o sıralar yeni keşfedilmiş

---

* Caesar'ı ve onun talihini taşıyorsun.

4 Aynı kanıt en az bir kez fazladan kullanılmıştı: Birkaç yüzyıl önce bir Fransa veliahtı da, çiçek hastalığı tehlikesine karşı uyarıldığında, sözü edilen imparatorla aynı soruyu sormuştu: "Şimdiye kadar bir veliahtın çiçek hastalığından öldüğünü duyan soylu bir bey var mı?" Yoo, hayır, hiçbir soylu bey böyle bir olay olduğunu duymamıştı. Ama yine de adı geçen veliaht o adı geçen hastalıktan öldü işte...

** Ölümü pek doğal koşullarda olmadı.

olan punç'a[5] kendini fazlaca bırakmış olduğu akla gelebilir. Hiç kuşkusuz bunu yapmış olabilirdi ama gerçek şu ki, yapmadı. M. Jean onun hakkında, *extrêmement sobre en son boire et en son manger** diyor. Mandragor suyu (s. 140) ve afyon (s. 144) kullandığına dair bazı söylentiler ortalıkta dolaşıyorduysa da, eczacısının faturalarında bu maddelerden hiç birine rastlanmıyor. Dolayısıyla, bu denli kanaatkâr bir yaşam sürdüğüne göre, nasıl olur da henüz kırk dört yaşında doğal bir ölümle ölebilir? Yaşam öyküsünü yazana kulak verelim: "21 Şubat sabahı, ayin vaktinden önce, Spinoza alt kata inip ev sahibi ve hanımıyla konuştu". Dolayısıyla, o sırada, yani pazar sabahı aşağı yukarı saat onda, Spinoza'nın henüz hayatta ve sağlığının da yerinde olduğunu görüyoruz. Fakat, anlaşıldığına göre, daha önce "Amsterdam'dan bir hekim çağırmıştı; bu adamı yalnızca L. M. harfleriyle göstereceğim"diyor yazar. İşte bu L. M. ev halkına "bir yaşlı horoz" buldurup Spinoza'nın öğleye doğru tavuk suyuna bir çorba içebilmesi için, hemen haşlattı. Spinoza çorbayı gerçekten içti; ayrıca ev sahibiyle karısı kiliseden döndükten sonra, yaşlı horozdan da iştahla bir miktar yedi.

"Öğleden sonra, L. M. evde Spinoza'yla yalnız kaldı, zira ev halkı tekrar kiliseye gitmişti; döndüklerinde büyük bir şaşkınlıkla, Spinoza'nın saat üç sularında, L. M. de yanında olduğu halde, ölmüş olduğunu öğrendiler. L. M. de hemen o akşam, ölen adamla hiç ilgilenmeden, gece gemisiyle Amsterdam'a hareket etti." Büyük olasılıkla kendi küçük ücretinin ödenip ödenmediğine de fazla aldırış etmemiştir. "Bir düka altınıyla küçük bir miktar gümüşü ve ayrıca gümüş saplı bir bıçağı aldığı gibi savuşup gittiğine göre,

---

5 Sayın Rahip Bay Henry Teonge, C. Knight tarafından yayımlanan Günce'sinde, "1 Haziran 1675. - Üç kâse punç'un (bana göre çok garip bir içki) büyük kısmını içtim", diyor . Bu parçayla ilgili bir notta, Freyer'in *Doğu Hindistan Gezileri* (1672)'ne de gönderme yapılıyor. Burada, "paunch (Hindistan dilinde 'beş' demek) adı verilen, beş maddeden yapılmış sinirleri uyarıcı bir içki"den söz ediliyor. Bu şekilde yapılmışsa, sanırım tıp adamları buna *diapente*, dört maddeden yapılmışsa da *diatessaron* diyorlar. Hiç kuşkusuz, bu içkiyi Saygıdeğer Bay Henry Teonge'un ilgisine sunan da bu İncil'den alınma ad olmalı.

* Yeme içmede son derece ölçülü ve kanaatkâr

besbelli cenazeyle ilgili son görevlere boş vermeye dünden hazırlıklıymış." Görüyorsunuz ya, Baylar, cinayet de işleniş biçimi de apaçık ortada. Spinoza'yı öldüren L. M.'dir ve bu işi parası için yapmıştır. Zavallı Spinoza cılız, zayıf, güçsüz biriydi; odada kana filân rastlanmadığına göre, herhalde L. M. onu yatağından aşağı yuvarlayıp yastıkla boğmuştur; zavallı adam L.M.'nin o cehennemden çıkma yemeğiyle zaten yarı boğulmuş durumdaydı. O "yaşlı horozu" -ki ben bunu 'önceki yüzyıldan kalma bir kart horoz' diye anlıyorum- çiğnedikten sonra, zavallı sakat adamcıkta kalkıp L. M. ile döğüşecek hal mi kalırdı? İyi ama kimdi bu L. M.? Lindley Murray olamayacağı kesin, çünkü kendisini 1825'te York'ta gördüm; hem zaten onun böyle bir şey yapacağını hiç sanmam; en azından kendisi gibi gramerci bir kardeşine. Zira, Baylar, bilirsiniz ki Spinoza da gayet saygıdeğer bir İbranice gramer yazmıştır.

Hobbes -neden, hangi ilke uyarınca, hiçbir zaman anlayamadım- öldürülmedi. On yedinci yüzyılın profesyonelleri böylece çok önemli bir savsaklama veya unutkanlık örneği verdiler, çünkü Hobbes biraz ince ve etsiz butsuz olması dışında, her açıdan çok güzel bir cinayet konusu niteliği taşıyordu. Parası olduğunu ve (burası çok komik) gelecek sanatçıya karşı direnmeye en küçük bir hakkı bile olmadığını kanıtlayabilirim. Zira kendi görüşüne göre direnilemeyen güç en yüksek türden haklılık yarattığından, yeterli ve becerikli bir kuvvet sizi öldürmek üzere ortaya çıktığında, buna karşı koymaya kalkışmak -hem de en koyusundan, kapkara- haksız bir başkaldırı sayılırdı. Yine de, Baylar, her ne kadar öldürülmediyse de, (kendi anlattığına göre) tam üç kez bu tehlikeyle burun buruna gelmiş olduğunu -işte bu içimize biraz su serpiyor- belirtmekten mutluluk duyuyorum. Birincisi, kendi iddiasına göre, 1640 baharında, kral adına Parlamentoya karşı küçük bir kitapçığı elden ele dolaştırdığı zaman olmuş; gerçi bu yazmayı hiçbir zaman ortaya koyamadı ama dediğine göre, "Majesteleri Parlamentoyu dağıtmasaymış" (mayısta) "kendisinin hayatı tehlikeye girecekmiş". Ne var ki Parlamento'yu dağıtmak da işe yaramadı,

çünkü aynı yılın kasım ayında Uzun Parlamento* toplandı ve ikinci kez öldürülme korkusuna kapılan Hobbes Fransa'ya kaçtı. Bu olay, kendisi (yani John Dennis) intikam alınmak üzere Fransızlara teslim edilmedikçe, XIV. Louis'nin Kraliçe Anne'la asla barış yapmayacağına inanan ve gerçekten bu saplantıyla kıyıdan içerilere kaçan John Dennis'in deliliğine benziyor. Hobbes Fransa'da on yıl boyunca boğazını gayet iyi korumanın yolunu buldu; ama bu sürenin sonunda, Cromwell'e hulûs çakmak amacıyla, *Leviathan*'ını yayımladı. İhtiyar ödlek şimdi üçüncü kez dehşetli *funk*'a düşmüştü; Atlıların** La Haye'de ve Madrid'de Parlamento'nun elçilerine nasıl "hizmet" ettiklerini hatırlıyor ve bunların kılıçlarını sürekli olarak boğazında hissediyordu. O kendine özgü yarım yamalak Latincesiyle şöyle diyor:

> "Tum venit in mentem mihi Dorislaus et Ascham;
> Tanquam proscripto terror ubique aderat."***

Ve buna uygun olarak, bu kez de yurduna, İngiltere'ye kaçtı. İmdi, bir adamın *Leviathan*'ı yazdığı için bir kez, *terror ubique aderat* kadar kötü biten bir pentametre dizesi yazdığı için de iki veya üç kez sopadan geçirilmeyi hak ettiği kesinlikle doğrudur. Fakat hiç kimse, hiçbir zaman, Hobbes'un sopadan geçirilmekten öte bir işleme değer olduğunu düşünmemiştir. Ve gerçekte bütün bu öykü onun kendi uydurmasıdır. Zira "bilgili bir kişiye" (matematikçi Wallis'i kastediyor) yazdığı son derece aldatıcı bir mektupta olayı tamamen başka türlü anlatıyor ve (s. 8) "Fransız kilise adamlarıyla kendini güvenlikte hissetmediği için" yurduna kaçtığını söylüyor; yani dinsel inancı yüzünden öldürülmesinin mümkün olduğunu ima ediyor, ki bu gerçekten

---

* İngiltere Devrimi sırasında (1640-1653?) krala karşı kavgayı yürüten ve I. Charles'ı idam ettiren parlamento. Tam 13 yıl hiç yenilenmeden hüküm sürmüş.

** "Les Cavaliers", yani "Atlılar", İngiltere iç savaşında, İngiltere kralı I. Charles'ı destekleyen, batı ve kuzeyden gelen soylular. "Yumrukafalar" da parlamentoyu, yani Cromwell'i destekleyenler.

*** "O zaman aklıma Dorislaus ve Ascham geldi; Tıpkı hakları elinden alınmış kişi için korku nasıl her yerde hazır idiyse."

olağanüstü bir şaka olurdu; yani Tom'un dinsel nedenlerle odun yığınına çıkarılıp direğe bağlanması!

Anlattıkları palavra olsun olmasın, yine de Hobbes'un, ömrünün sonuna dek, birileri tarafından öldürülmekten korktuğu kesindir. Şimdi size anlatacağım olay bunu kanıtlıyor; bir el yazmasından alınma değil gerçi ama (Bay Coleridge'in dediği gibi) bir el yazması kadar güvenilir bir öykü, çünkü şimdilerde tamamen unutulmuş bir kitaptan geliyor: *Bay Hobbes'un İnancının İrdelenmesi - Kendisiyle bir İlâhiyat Uzmanı Arasında Yapılan Görüşme* (Hobbes'un ölümünden yaklaşık on yıl önce yayımlanmış). Kitapta yazar adı yok ama Tennison tarafından yazıldığı biliniyor; bu kişi aşağı yukarı otuz yıl sonra Tillotson'un ardından Canterbury Başpiskoposu olan aynı kişidir. Kitabın girişindeki öykü şöyle başlıyor: "Bilicinin biri (herhalde Tennison'un kendisi olacak) adanın çeşitli bölgelerinde, bir ay sürecek yıllık turuna çıkmış". Işte bu gezilerin birinde (1670), söz konusu kişinin, kısmen Hobbes'un betimlemelerinin de etkisiyle, Derbyshire'da Peak adlı yere de yolu düşmüş. Hazır oralardayken Buxton'a da gitmemezlik edememiş. Tam oraya vardığı sırada, güzel bir şans eseri, bir grup centilmenin hanın kapısında attan inmekte olduklarını görmüş; aralarında ince uzun ve zayıf biri varmış ki, Bay Hobbes'un ta kendisi değil miymiş! Herhalde oraya atla Chatsworth'tan[6] gelmiş olmalı. Eğlenceli seyirlik şeyler peşinde koşan bir gezgin, bu kadar ünlü bir "yıldızla" karşılaşınca, kendini ona kafa ütüleyici bir boşboğaz kişiliğinde sunacaktı elbette. Bu plan için gayet mutlu bir raslantıyla, Hobbes'un arkadaşlarından ikisi tam o sırada ivedilikle bir yere çağrılmış. Böylece, "bilicimiz" Buxton'daki ikametinin geri kalan kısmında Leviathan'a tek başına el koyabilmiş ve akşam onunla çene çalmak onuruna erişmiş. Anlaşıldığına göre, başlangıçta Hobbes

---

6 Chatsworth o zaman da şimdi olduğu gibi -o sıralar Earl, şimdi Devonshire Dükü olan- Cavendish soyunun en üst dalının görkemli merkeziydi. İki kuşak boyunca Hobbes'a barınak sağlamış olmak bu ailenin onurudur. Göz önüne alınacak bir nokta da, Hobbes'un İspanyol Armadası yılında, yani 1588'de, doğmuş olduğudur; en azından ben öyle sanıyorum. Dolayısıyla, 1670'te Tennison'la karşılaştığında hemen hemen 82 yaşlarında olmalıydı.

oldukça çekingenlik ve soğukluk göstermiş, çünkü bilicilerden ürküyormuş. Fakat giderek yumuşamış, gevşemiş, son derece cana yakın ve neşeli olmuş; sonunda birlikte kaplıcaya gitmeye karar vermişler. Tennison'un Leviathan'la aynı suda oynaşmayı nasıl göze alabildiğine doğrusu ben akıl erdiremiyorum; ama olmuş işte. Hobbes'un herhalde yöredeki tepeler kadar yaşlı olmasına karşın, havuzda iki yunus gibi oynaşmışlar, dalıp çıkmışlar. "Yüzmeye ve dalıp çıkmaya ara verdiklerinde, Antik çağın banyolarına ve sıcak su kaynaklarının kökenlerine ilişkin çeşitli konulardan lâfladılar. Böylece bir saat geçirdikten sonra banyodan çıktılar; kurulanıp giyindiler ve kaldıkları hanın verebileceği en iyi akşam yemeğini beklemek üzere sofraya oturdular; *Deipnosophistæ** gibi serinlemek, kafaları çekmekten çok akılları yürütmek niyetindeydiler. Ne var ki, bu masum niyetlerini gerçekleştirmekteyken, handa bulunan daha kaba kişilerden birkaçının çıkardığı kısa süren küçük bir kavgacık rahatlarını biraz bozdu, sohbetlerine ara verdirdi. Kavgacılardan oldukça uzakta bulunmalarına karşın, Bay Hobbes olaydan çok kaygılandı." Neden kaygı duymuş dersiniz, Baylar? Üstelik bir de filozof olan yaşlı bir insana yakışır iyilik ve barışseverlikten, diye düşüneceksiniz herhalde. Ama dinleyin hele: "... Bir süre kafasını toparlayamadı; fakat iki üç kez dikkatli, yani kaygılı, bir tonla, kendi kendine anlatırmış gibi, Sextus Roscius'un Balneæ Palatinæ yakınında akşam yemeğinden sonra nasıl öldürüldüğünü tekrarladı. Cicero'nun Dinsiz Epikuros'a ilişkin yargısının kapsamı da işte bu kadar geniştir. Ne demişti onun hakkında: Bütün insanlar arasında yalnız o, en çok küçümsediği şeylerden, yani Ölümden ve Tanrılardan, korkardı". Şimdi, sadece akşam yemeği vakti olduğu ve bir banyonun yakınında bulundukları için, Bay Hobbes'un da Sextus Roscius'un kaderini paylaşması gerekiyor. Sextus Roscius öldürüldüğü için onun da öldürülmesi gerekiyor. Burada, öldürülme saplantısı içinde yaşayan bir adamdan başkası için herhangi bir mantık var mı, Tanrı aşkına? İşte size Leviathan; artık İngiliz atlıların ya da Fransız rahiplerinin

* Deipnosophistæ: (Lat.) Sofrabaşı bilgeleri.

hançerlerinden korkmuyor da, Derbyshire'in birkaç dürüst ve kendi halinde kabadayısı arasında, bir birahanede çıkan sıradan bir dalaştan, "kibarlık ve görgüsünden dolayı" ödü patlıyor! Oysa asıl kendisi, başka bir yüzyıldan kalma o suratsız bostan korkuluğu görünüşüyle karşılarına çıksa, onların ödünü koparırdı...

Malebranche'a gelince, bunu işitmekten herhalde zevk duyacaksınız, o öldürüldü; öldüren de bellidir: Piskopos Berkeley. Öykü herkesçe bilinir ama şimdiye dek gerektiği gibi aydınlatılmamıştır. Anlatıldığına göre, Berkeley henüz gençken Paris'e gitmiş ve Peder Malebranche'ı görmek istemiş. Onu hücresinde yemek pişirirken bulmuş. Aşçıların her zaman bir *genus irritabile** oldukları bilinir; yazarlar daha bir öyle. Malebranche ise hem aşçı hem yazar. Aralarında tartışma çıkmış; zaten canı burnunda olan yaşlı Peder daha da kızmış; mutfak ve metafizik kökenli kızgınlıklar karaciğerine vurmuş; adam yatağa düşüp ölmüş. Olayın yaygın versiyonu böyle. "Böylece bütün Danimarka'nın kulağı aldatılmış oldu." (Papanın da haklı olarak belirttiği gibi) "göğün altındaki bütün erdemlere sahip olan" Berkeley'e duyulan saygı uğruna bu olay uyutulmuştur. Oysa pekalâ bilinmektedir ki, huysuz yaşlı Fransızın hırçınlığından fena halde kafası bozulan Berkeley aynı şekilde karşılık verince, ikisi kapıştılar. Malebranche daha ilk raundda alta düştü; küçümseyici tavırlarından eser kalmadı, belki de pes edecekti. Fakat Berkeley'in ayranı kabarmıştı bir kere; yaşlı Fransızın Ara Nedenler öğretisini geri alması için ısrar etti. Ama Malebranche'ın kendini beğenmişliği bunu kaldıramayacak kadar büyüktü. Adam, genç İrlandalı'nın acımasızlığıyla kendi saçma inadının kurbanı olarak ölüp gitti.

Leibnitz her bakımdan Malebranche'tan üstün olduğundan, insan *a-fortiori* bari onun öldürülmüş olması gerektiğini düşünüyor; ama öyle olmadı. Sanırım bu unutulma ona battı ve kendini, içinde ömrünü geçirdiği güvenlik ortamı yüzünden aşağılanmış hissetti. Yaşamının son dönemindeki davranışlarını ben başka türlü açıklayamıyorum: o yıllarda cimrileştikçe cimrileşti, çok miktarda

* genus irritabile: (Lat.) Çabuk kızan takım.

altın biriktirdi ve üstelik bunları kendi evinde sakladı. O sırada Viyana'daydı ve orada öldü. Boğazına ilişkin duyduğu derin kaygıları anlatan mektuplar hâlâ elimizdedir. Ama canına hiç olmazsa kastedilmesi özlemi o kadar güçlüydü ki, tehlikeden hiç çekinmiyordu. Yakınlarda ölen, Birmingham'dan çıkma bir İngiliz vaiz -Dr. Parr- aynı durumda daha bencilce bir yola başvurdu. Önemli miktarda altın ve gümüş kap kacak toplamıştı ve bir süre bunları Hatton kilise evindeki kendi yatak odasında sakladı. Fakat öldürülme korkusu günden güne arttığından ve buna dayanamayacağını da bildiğinden (gerçekten de bu konuda en küçük bir iddiası bile yoktu), bütün hazinesini Hatton demircisinin dükkânına taşıdı. Kuşkusuz, bir demircinin öldürülmesinin, *salus reipublicæ** üzerinde bir vaizinkinden daha hafif bir etki yapacağını düşünüyordu. Fakat ben bu noktanın çok tartışmalı olduğunu duydum; ancak şimdi galiba iyi bir at nalının aşağı yukarı iki tam bir çeyrek *Spital* vaaz ettiği genellikle kabul ediliyormuş.[7]

Leibnitz'in, öldürülmemiş olmakla birlikte, kısmen öldürülmekten duyduğu korku, kısmen de öldürülmemekten duyduğu düş kırıklığı yüzünden öldüğü söylenebilir. Öte yandan -bu alanda hiçbir istek belirtmeyen- Kant ise, öldürülme tehlikesiyle, Des Cartes dışında bildiğimiz bütün insanlardan daha yakından karşılaşmıştır. Talih cilvelerini böyle ulu orta etrafa savuruyor işte! Olay, sanırım, bu pek büyük adamın imzasız bir yaşam öyküsünde anlatılıyor. Bir aralar Kant, sağlığını korumak için, kent dışındaki bir yolda günde altı millik bir yürüyüş yapmağa başlamış. Bu durum, cinayet işlemek için özel kişisel nedenleri olan bir adamın kulağına gidince, adam gidip yolun Königsberg'den çıktıktan sonraki üçüncü kilometre (daha doğrusu mil) taşında "niyetlisini" beklemeye başlamış; söz konusu kişi de bir posta arabası

---

* salus reipublicae: (Lat.) Devletin selâmeti

7 *Spital Sermons*: Dr. Parr'ın -ünlü Latince Bellendenus'a (Bellendenus okumayın) Önsöz'de ilk ortaya çıkışmdan sonra- kamu önündeki vaazları, belli aralıklarla ve (hangisi olduğunu unuttuğum) bir hastane adına veriliyordu; bu hastane de resmî adında *hospital* yerine eski sözcük *spital*'i korumuştu. Böylece, Dr. Parr'ın vaazları da genel olarak "*Spital* Vaazları" adıyla tanınır oldu.

dakikliğiyle, tam zamanında çıkagelmiş.

Tam bu sırada bir "kaza" olmasaymış, Kant ölmüş sayılabilirmiş. Bu kaza, katilin kılı kırk yaran ya da Bayan Quickly'nin deyişiyle, mızmız ahlâk anlayışından ileri gelmiş. Adam şöyle düşünmüş: "İhtiyar bir profesör kimbilir ne kadar günah yüklüdür. Ama küçük bir çocuk öyle mi ya ?" Bunun üzerine, tam kritik anda Kant'ı bırakıp gitmiş ve az sonra da beş yaşında bir çocuğu öldürmüş. Almanların olayı anlatışı böyle. Fakat bana sorarsanız, katil gerçek bir amatörmüş; böyle yaşlı, soğuk, kupkuru bir metafizikçiyi öldürmekle, sanat ve beğeni adına ne kadar az kazanç sağlayacağını hissetmiş. Gerçekten de gösteri olarak sunulacak yanı olmayacaktı bu olayın, zira nasıl olsa kurban ölünce, canlıyken olduğundan daha fazla mumyaya benzeyecek değildi.

Böylece, Baylar, felsefe ile bizim sanatımız arasındaki bağlantıyı zamanın akışı içinde göstermiş oluyorum; bunu yaparken de farkına varmadan kendi çağımıza girmiş olduğumu görüyorum. Bu çağı öncekinden ayrı birtakım özelliklerle belirtmek zahmetine girmeyeceğim, çünkü karakterleri farklı değil. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarla on dokuzuncu yüzyılm şimdiye dek görebildiğimiz bölümü, hep birlikte, cinayetin "Augustus çağı"nı oluşturuyor. On yedinci yüzyılın en güzel eseri, hiç kuşkusuz, Sir Edmondbury Godfrey'in öldürülmesidir, ki bunun hakkında benim görüşüm son derece olumludur. Şu veya bu biçim altında hemen her akıllıca öldürme girişimini renklendirmesi gereken *gizem* öğesi açısından da yetkindir, zira gizemi hâlâ aydınlatılamamıştır. Suçu Papa yandaşlarına yıkmak girişimi, bu büyük esere, bazı tanınmış Correggio tablolarına profesyonel resim temizleyicilerin verdiği zarar kadar zarar verecek; hattâ onu, cinayet *animus*'undan tamamen yoksun sahte siyasal veya partizanca cinayetler sınıfına sokarak bütün bütün mahvedecektir. Bu nedenle, halkı böyle iddialara kulak vermemeye çağırıyorum. Gerçekten de bu fikir tamamen temelsiz olup sadece Protestan yobazlığından kaynak-

lanmıştır. Sir Edmondbury Londra'daki yargıçlar arasında, Papacılara karşı özellikle sert davranmakla ya da aşırı tutucuların kişilere ceza yasalarının uygulanması yolundaki girişimlerine destek vermekle kendini göstermiş biri değildi. Herhangi bir dinsel akım veya mezhebin düşmanlığını üzerine çekmiş de değildi. Cesedi bir hendekte ilk bulunduğunda giysisinin üzerinde görülen mum damlalarına gelince -ki o zamanlar, bunlara bakılarak, Papa yandaşı Kraliçenin Şapeli'ne bağlı rahiplerin bu işe bulaşmış oldukları sonucuna varılmıştı- bunlar ya kuşkuları Papacılara yöneltmek isteyenlerin düzenledikleri sahte delillerdi ya da bütün bu iddia -mum damlaları görüldüğü ve bunların neden ileri geldiği- Piskopos Burnet'in bir uydurması veya eşek şakasıydı; zira Portsmouth Düşesi'nin dediği gibi, Burnet on yedinci yüzyılın en büyük dalgacı ve uydurmacılarından biriydi. Öte yandan, Sir Edmondbury'nin yaşadığı yüzyılda, en azından bizim kendi sanatçılarımız arasında, işlenen cinayet sayısının pek fazla olmadığı da göz önüne alınmalıdır, ki bu durum belki de aydın fikirli sanat koruyucularının eksikliğine bağlanabilir. *Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones.** Grant'ın *Ölümlere İlişkin Yasalar üzerine Gözlemler* adlı kitabına (4. baskı, Oxford, 1665) bakınca, on yedinci yüzyılda, Londra'da yirmi yıllık bir dönem içinde ölen 229.250 kişiden öldürülmüş olanların sayısının seksen altıyı aşmadığını görüyorum, ki bu yılda yaklaşık yüzde dört tam üç çeyrek eder. Üzerine bir akademi kurulamayacak kadar küçük bir sayı, Baylar... Kuşkusuz, niceliğin bu kadar düşük olduğu yerde niteliğin birinci sınıf olmasını beklemeye hakkımız vardır. Belki gerçekten de öyleydi. Ancak, ben yine de o yüzyıldaki en iyi sanatçının, sonraki yüzyılın en iyisine denk olmadığı kanısındayım. Örneğin, Sir Edmondbury Godfrey olayı ne denli övgüye değer olursa olsun (ki onun üstün niteliklerine hiç kimse benim

* Ey Flaccus, yeter ki Maecenaslar var olsun, Marolar [Maro: Vergilius (çev.)] eksik olmayacaklar. (Martialis, 8, 56, 5.) [Maecenas: Augustus'un arkadaşı Horatius ile Virgilius'un hamisi olan Romalı silahşörün adı. Batı dillerinde, sanat etkinliklerini koruyup kollayan kişilere *Mécène* demek adet olmuştur.]

kadar duyarlı olamaz), gene de onu, tasarlanışta özgünlük ile uygulanışta ataklık ve rahatlık bakımından, Bristol'de Bayan Ruscombe'un öldürülmesiyle aynı düzeye koymaya razı olamıyorum. Bu sayın bayanın öldürülmesi, III. George'un saltanatının -genel olarak sanatlara elverişli bir dönem- ilk yıllarında yer aldı. Bayan Ruscombe College Green'de sadece bir hizmetçi kızla birlikte yaşıyordu; işçiliğini burada belirtmekte olduğum büyük sanatçının sağladığı ün dışında, hiçbirinin tarihin gözüne çarpmak gibi bir iddiaları yoktu. Güzel bir sabah, bütün Bristol uyanmış, işine gücüne koşmaktayken, komşular bir kuşku üzerine kapıyı kırıp evine girdiklerinde, Bayan Ruscombe'u yatak odasında, hizmetçiyi de merdivenlerde öldürülmüş buldular. Vakit öğleydi ve daha iki saat önce hanım da hizmetçi de canlı olarak görülmüşlerdi. Hatırladığıma göre olay 1764'te olmuştu; demek ki aradan altmış yıldan fazla zaman geçtiği halde, sanatçı hâlâ meydana çıkarılamamış. Olaydan sonra kuşkular iki aday üzerinde toplandı: bir fırıncıyla bir baca temizleyicisi. Fakat bunlardan kuşkulanan sonraki kuşaklar yanılıyordu. Hiçbir acemi sanatçı büyük bir kentin göbeğinde ve günün tam ortasında cinayet işlemek gibi cesur ve atak bir fikir tasarlayamaz. Emin olabilirsiniz ki, Baylar, bu eseri gerçekleştiren ne kimsenin tanımadığı bir fırıncıdır ne de adı bile bilinmeyen bir baca temizleyicisi. Ben onun kim olduğunu biliyorum. *(Sözün burasında salondan bir uğultu yükseldi, uğultu yavaş yavaş yerini alkışa bıraktı; bunun üzerine konuşmacı kızardı ve daha büyük bir coşkuyla konuşmasını sürdürdü.)* Tanrı aşkına, Baylar, sözlerimi yanlış anlamayın; bu işi yapan ben değildim. Ben, böyle bir başarıya imza atabileceğimi düşünecek kadar kendini beğenmiş biri değilim; emin olun, benim mütevazı yeteneğime lâyık olduğundan çok fazla değer biçiyorsunuz. Bayan Ruscombe olayı benim cılız kabiliyetimi çok aşan bir eserdir. Fakat, cesedin otopsisinde hazır bulunan bir cerrahtan, sanatçının kim olduğunu öğrendim. Bu bay mesleğiyle ilgili bir özel müze kurmuştu ve bunun bir köşesinde gayet düzgün çizgili ve yakışıklı bir adamdan alınmış bir yüz kalıbı vardı.

"Bu", dedi cerrah, "ünlü Lancashire'lı yol kesici hay-

dudun yüzünün kalıbıdır; adam mesleğini komşularından uzun süre, atının ayaklarına yün çoraplar giydirerek saklamayı başarmıştı; ahırına giden taş döşeli yolda nalların çıkaracağı takırtıyı böylece boğmuş, oluyordu. Yol keserek soygun yapmak suçundan asıldığı sıralarda ben Cruickshank'ın öğrencisiydim; adamın yüzü o kadar olağanüstü bir incelik ve güzellikteydi ki, hocam en kısa zamanda bunu elde etmek uğruna ne parayı ne de baskıyı esirgedi. Şerif yardımcısının işbirliğiyle, ceset ipten yasal süre dolmadan indirildi ve derhal bir arabaya konarak doktora yollandı; öyle ki, Cruickshank'ın evine vardığında tıbben ölmüş değildi. O sıralar benim gibi genç bir öğrenci olan Bay ----, suçluya *öldürücü darbeyi* vurarak yasanın hükmünü tamamlamak onuruna nail oldu." Otopsi odasındaki bütün beyefendilerin bizim sınıftan amatörler olduğunu düşündüren bu dikkate değer öykü bana hayli çarpıcı geldi. Bir gün bunu Lancashire'lı bir bayana anlatıyordum; bu bayan, öyküyü dinleyince, kendisinin de bir süre o haydutla aynı mahallede oturduğunu; bütün komşuların kanısına göre Bayan Ruscombe olayının sorumluluğunu onun üzerinde toplayan iki özel noktayı da çok iyi hatırladığını söyledi. Bunlardan biri, cinayetin işlendiği sıralarda adamın tam iki hafta ortalarda gözükmeyişiydi. Ötekisi ise olaydan kısa bir süre sonra haydutun oturduğu mahallenin dolara boğulmasıydı: Bayan Ruscombe'un yaklaşık iki bin dolar biriktirmiş olduğu biliniyordu! Her neyse işte, sanatçı kim olursa olsun, eser onun dehasının kalıcı bir anıtı olarak hâlâ ortada duruyor. Zira bu cinayette kendini gösteren tasarlama ve plan yeteneğinin bıraktığı güçlülük duygusu ve ürküntü o derece etkili olmuştu ki, (1810'da bana söylendiğine göre) o tarihe kadar Bayan Ruscombe'un evine alıcı çıkmamıştı.

Fakat, Ruscombe olayını böyle ballandırıyorum diye, bu yüzyılın yüzeyine serpilmiş olağanüstü iyi nitelikler taşıyan birçok öteki eseri gözden kaçırıyorum sanılmasın. Aslına bakılırsa, Bayan Bland, Kaptan Donellan ya da Sir Theophilus Boughton olayları türünden eserler benden hiçbir onay alamayacaklardır. "Boş verin bu zehirci takımına!" diyorum ben; İtalya'dan böyle iğrenç yenilikler getireceklerine, eski dürüst boğaz kesme yöntemine bağlı

kalsalar olmaz mıydı? Ben, yasal yöntemin yanında, bütün bu zehirleme olaylarına, bir heykelin yanında mumdan yapılmış bir kopyadan ya da güzel bir Volpato'nun yanında bir taş baskısı resimden fazla değer veremem. Ama bunları bir yana bırakırsak, gayet temiz bir işçilikle icra edilmiş, kimsenin sahiplenmekten utanç duymayacağı türden, kusursuz sanat eserleri de var; önyargısız ve samimî her amatör bunu kabul edecektir. *Samimî* dedim, dikkat edilirse; zira bu olayları yargılarken oldukça hoşgörülü davranmak, birçok etkeni hesaba katmak gerekiyor. Hiçbir sanatçı eserini tastamam kendi tasarladığı incelikle icra edebileceğinden emin olamaz. Her girişimde can sıkıcı bazı olumsuzluklar mutlaka çıkacaktır; insanlar boğazlarının kesilmesine hiç ses çıkarmadan razı olmayacak, kaçacak, tepinecek, ısıracaklardır. Portre ressamı çoğu kez konusunun aşırı uyuşukluğundan yakınırken, bizim daldaki sanatçı genellikle konusunun fazla canlı ve devingen oluşundan dolayı sorunla karşılaşacaktır. Aynı zamanda, sanatçı için ne kadar can sıkıcı olursa olsun, cinayet işinin bu özelliğinin, yani konusunu tedirgin edip ürkütme eğiliminin, genel olarak dünya açısından, onun sunduğu gözden kaçırılamayacak avantajlardan biri olduğu da su götürmez, zira bu özellik uyuyan yeteneklerin uyanıp gelişmesini teşvik edip kolaylaştırır. Jeremy Taylor insanların korkunun etkisiyle yapacakları olağanüstü hamle ve sıçrayışları hayranlıkla kaydediyor. Yakınlarda meydana gelen M'Keans olayında da bunun çarpıcı bir örneği görülüyordu: o olaydaki genç çırak yaşamının sonuna dek bir daha asla başaramayacağı bir yüksek atlama yapmıştı. Bizim sanatçılarımızın çalışmalarına eşlik eden korku ve dehşetin etkisiyle, son derece parlak tepinme - genel olarak da bütün cimnastik hareketleri- yeteneklerinin geliştiği görülmüştür. Bu yetenekler hem sahipleri için hem de onların dost ve arkadaşları için, o ana dek leğenin altında kapalı kalmış, gün ışığına çıkamamıştı. Almanya'dayken öğrendiğim bir olayda, bu olguyu doğrulayan ilginç bir örnek gördüğümü anımsıyorum.

Bir gün Münih dolaylarında atla dolaşırken, yolda önümsıra giden derneğimiz üyelerinden ünlü bir amatöre rastladım. Açıkça görebileceğiniz nedenlerle adını saklı

tutacağım bu saygıdeğer arkadaşımız bana, yalnızca amatörlüğün soğuk ve kısır zevklerini (o uğraşımızı böyle buluyordu) tada tada bıktığını; biraz da profesyonel olarak uygulama yapmak üzere İngiltere'den ayrılıp Kıta'ya geçtiğini bildirdi. Bu amaçla Almanya'yı seçmişti, çünkü Avrupa'nın bu bölgesinde polisin öteki ülkelere göre daha ağır ve hantal, daha uyuşuk olduğunu düşünmüştü. Uygulayıcı olarak *işe* girişi Mannheim'da olmuştu. Benim bir kardeş amatör olduğumu bildiğinden, ilk serüvenini serbestçe ve olduğu gibi anlatmakta sakınca görmedi. "Kaldığım evin karşısında", dedi, "bir fırıncı oturuyordu; biraz cimrice olduğundan yalnız yaşıyordu. Kireç tenli geniş ablak suratı yüzünden mi, başka bir nedenle mi bilmem ama adama 'kafayı taktım' ve yeni işime onun boğazıyla başlamaya karar verdim. Bu arada, adam hep boğazı çıplak geziyordu ki, bu moda da benim arzumu büsbütün kamçılıyordu. Neyse, her akşam tam saat sekizde pencerelerini kapattığını gözlemiştim. Bir akşam gene onu gözleyip tam bu işe giriştiği sırada arkasından eve daldım, kapıyı kapadım ve büyük bir nezaketle kendisine oraya ne yapmağa geldiğimi açıkladım; aynı zamanda hiç direnme göstermemesinin yerinde olacağını, yoksa her ikimiz için hiç de hoş olmayan sonuçlar doğacağını belirttim. Bunları söylerken bir yandan da âletlerimi çıkardım ve işleme başlamaya hazırlandım. Amacımı haber verdiğimde yıldırımla vurulmuş gibi taş kesilen fırıncı bu manzarayı görünce korkunç bir telâşa kapıldı. 'Kendimi öldürtmem ben!' diye avaz avaz bağırmağa başladı. '-Neden kestireceğim (kestireyim demek istiyor)... sevgili boğazcığımı?.' '-Neden mi? dedim, sadece bir neden söyleyeyim: ekmeklerine şap katıyorsun da ondan! Ama şaplı ya da şapsız (zira bu konuda her türlü tartışmayı daha başlamadan önlemeye kararlıydım), şunu bil ki ben cinayet sanatında virtüozum ama işin ayrıntılarında biraz tekniğimi geliştirmek arzusundayım ve senin boğazının o geniş yüzeyine tutuldum, onun müşterisi olmağa kararlıyım.' 'Ya öyle mi? dedi, ben sana başka türden bir müşteri bulayım da gör...' Ve bunu derken ellerini hemen yumruk yapıp döğüşe hazırlandı. Adamın boks yapabileceği düşüncesi bile bana gülünç geldi. Gerçi vaktiyle Londralı bir fırıncı da ringde

kendini gösterip, *Somun Pehlivanı* ünvanıyla üne kavuşmuştu ama o henüz gençti ve yıpranmamıştı. Oysa bu adam elli yaşında, kondisyonsuz, tam anlamıyla bir kuştüyü yataktı. Fakat buna karşın, bir yumruk ustası olan benim karşımda öyle bir savunma çıkardı ki, birçok kez beni alt edeceğinden korktum ve -bir cinayet uzmanı olan ben- aşağılık bir fırıncı tarafından öldürülebileceğim kaygısıyla titredim. Duruma bakın! Duyarlı yürekler herhalde benim bu korkumu sempatiyle karşılayacaklardır. İşin ne kadar ciddî olduğunu şuradan anlayabilirsiniz ki, ilk on üç raunt boyunca fırıncı hep üstün durumdaydı. 14. rauntta sağ gözümün üstüne bir yumruk yedim ve gözüm kapandı. Sanırım bu olay sonunda benim kurtuluşum da oldu, zira içimde kabaran öfke o kadar şiddetliydi ki, bir sonraki rauntla onu izleyen üç raundun hepsinde fırıncıyı devirdim.

"19. Raunt: Fırıncı burnundan soluyarak kalktı; açıkça daha kötü durumdaydı; son dört rauntta yerde yaptığı geometrik hareketlerin kendisine hiç iyi gelmediği belliydi. Gene de, o cenaze suratına göndermeye çalıştığım bir mesajı kesmekte oldukça beceri gösterdi; mesajı gönderirken ayağım kaydı, düştüm.

"20. Raunt: Fırıncıyı dikkatle inceleyince, bu şekilsiz hamur kütlesi tarafından bu kadar zorlandığım için kendimden utandım; hırsla saldırdım ve adama adamakıllı bir ceza kestim. -Döğüşçüler kapıştı.- İkisi birden yere yuvarlandı. -Fırıncı alta düştü.- Üçe on amatör önde.

"21. Raunt: Fırıncı şaşırtıcı bir çeviklikle sıçrayıp kalktı. Gerçekten bacaklarını son derece hesaplı kullanıyor, kan ter içinde kaldığı da düşünülürse harika döğüşüyordu. Fakat oyunu sadece panik sonucuydu. Artık eski parlaklığı gitmiş, daha fazla dayanamayacağı açıkça belli olmuştu. Bu rauntta, benim çok avantajlı olduğum 'örme' sistemini denedik; sürekli olarak burnuna vurdum. Bunun nedeni, burnunun çıbanlarla kaplı olmasıydı; böylece, burnunun haline filân aldırış etmeyerek onu kızdırabileceğimi düşünüyordum; öyle de oldu.

"Sonraki üç rauntta bizim *somun pehlivanı* buzda yürümeye çalışan bir inek gibi sendeliyordu. Durumun vaziyetini görünce, 24. rauntta kulağına öyle bir şey fısıldadım ki, kurşun yemiş gibi yere yıkıldı. Söylediğim,

bir hayat sigortası bürosunda boğazına biçilecek değer hakkındaki kişisel fikrimden başka bir şey değildi. Ama aramızda kalacak bu küçük fısıltı onu o derece etkiledi ki; teri bile suratında dondu; sonraki iki raunt boyunca da onu istediğim gibi evire çevire bir güzel benzettim. 27. raunt için ara istediğimde, kütük gibi yerde yatıyordu."

Öyküyü dinledikten sonra, amatöre "Amacınızı gerçekleştirdiğinizi düşünebiliriz herhalde" dedim. "Doğru" dedi coşkusuzca, "Gerçekleştirdim ve biliyor musunuz, bu bana büyük bir manevî doygunluk sağladı, çünkü böylelikle bir taşla iki kuş vurmuş oldum." Bununla fırıncıyı hem patakladığını hem de öldürdüğünü kastediyordu. Oysa, ne saklıyayım, ben bu noktayı görememiştim. Aksine, bana daha çok, bir kuş vurmak için iki taş kullanılmış gibi geliyordu; yani bizim amatör adamın havasını önce yumruğuyla, sonra da âletleriyle almak zorunda kalmıştı. Ama neyse, onun mantığı önemli değil. Bu öyküden alınacak iyi bir ders vardı: olay, akla yakın herhangi bir öldürülme olasılığında, gizli kalmış yetenekleri uyandırmak bakımından ne şaşırtıcı bir kamçılama gücü bulunduğunu açıkça gösteriyordu. Kaba ve hantal, yarı kataleptik bir Mannheim'lı fırıncı, sadece bu olasılıktan aldığı esinle, işinin ustası bir İngiliz boksörle tam yirmi yedi raunt döğüşebilmişti. Doğal deha, kendisini öldürmeye gelmiş sanatçının dâhiyane varlığı önünde, bu kadar coşuyor ve yüceliyordu işte!

Doğrusu, Baylar, insan böyle şeyleri duyunca, çoğunluğun cinayetten söz ederken kullandığı aşırı sert ve kınayıcı üslûbu biraz olsun yumuşatmak galiba bir görev oluyor. İnsanların söylediklerine bakılırsa, sanki bütün olumsuzluklar ve kötülükler hep öldürülmekten tarafa toplanmış; öldürül*me*mekte ise bunlardan hiçbiri yok... Fakat akıllı insanlar başka türlü düşünüyor. "Bir kılıcın acımasız vuruşuyla düşmek", diyor Jeremy Taylor, "hiç kuşkusuz şiddetli bir sıtmadan ölmekten daha az dünyevî bir kötülüktür; ve balta da (buna gemi marangozunun çekicini ve demir küsküyü de ekleyebilirdi) boğazı sıkan ipten çok daha az acı vericidir." Gayet doğru; Piskopos akıllı bir adam ve bir amatör gibi konuşuyor, ki ben öyle olduğundan eminim. Bir başka büyük filozof, Marcus

Aurelius da aynı şekilde bu konudaki bayağı önyargıların üstüne çıkabilmişti. "Aklın en soylu işlevlerinden birinin, bu dünyadan çekip gitme zamanının gelip gelmediğini bilmek olduğunu" söylüyordu (Collers çevirisi, III. kitap). Hiçbir tür bilgi böyle bir bilgiden daha ender olmadığına göre, insanlara böyle az bulunur bir bilgiyi karşılıksız olarak ve kendisi için hiç de küçük olmayan tehlikeleri göze alarak vermeye girişen kişi herhalde son derece insansever biri olmalıdır. Ama ben bu fikirleri sadece gelecekteki ahlâkçılara spekülasyon konusu olsun diye ortaya atıyorum; bunu yaparken de, pek az kimsenin cinayeti insanseverlik veya vatanseverlik ilkeleri adına işlediği yolundaki kendi kişisel kanımı açıkça belirtiyorum ve daha önce en az bir kez söylediğimi tekrarlıyorum: katillerin büyük çoğunluğu son derece bozuk ve çarpık karakterli insanlardır.

Williams'ın cinayetlerine, şimdiye kadar gerçekleştirilmiş bu en yetkin ve kusursuz cinayet başyapıtlarına gelince, bunlardan öyle lâfın gelişi kısaca söz etmeye kendimi yetkili göremem. Bunların güzelliklerini ve üstünlüklerini anlatmağa bütün bir -hattâ bir dizi- konuşmadan daha azı yetmez[8]. Fakat onun eseriyle bağlantılı ilginç bir noktadan bahsetmeden de geçemeyeceğim, zira bu, onun dehasının parlaklığından ceza yargıçlarının gözlerinin iyice kamaşmış olduğunu gösteriyor. Hiç kuşkusuz hepiniz hatırlıyorsunuzdur ki, Williams'ın ilk büyük eserini (Marr'ların öldürülmesi) icra ederken kullandığı âlet bir gemi marangozunun çekiciydi. Bu çekiç John Peterson adlı bir İsveçliye aitti ve onun adının baş harfleriyle damgalıydı. Williams bunu Marr'ın evinde bırakmış, âlet de böylece adaletin eline geçmişti. İmdi, Baylar, bu baş harfler konusu açıklanır açıklanmaz Williams'ın hemen yakalandığı bir gerçektir; açıklama daha önce yapılmış olsaydı katilin, on iki gün sonra gerçekleştirdiği ikinci büyük çalışmasının, (Williamson'ların öldürülmesi) önlenmiş olacağı da öyle. Ama nedense yargıçlar bu noktayı tam on iki gün boyunca, yani ikinci eser de tamamlanıncaya kadar, kamudan saklı tuttular, iş bitince de açıkladılar. Herhalde böylece Williams'ın, ününü sağlama bağlamak için yeterince çaba

8 Bak. Bu yazının sonundaki Sondeyiş.

harcamış olduğunu ve şanının herhangi bir kazaya uğraması olasılığının artık ortadan kalktığını düşünmüşlerdir.

Bay Thurtell olayıyla ilgili olarak ise doğrusu ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Doğal olarak, benden önce bu derneğin başkanlığını yapmış biri hakkında olumlu düşünmeye her bakımdan hazır ve istekliyim; bu kürsüden yaptığı konuşmalara diyecek olmadığını da kabul ediyorum. Fakat, dürüst ve samimî konuşacak olursam, bir sanatçı olarak en önemli çalışmasının fazlaca şişirilmiş olduğunu düşünüyorum. Başlangıçta, bu konuda ben de herkesle birlikte aynı genel coşkuya kapıldığımı kabul ediyorum. Cinayetin açıklandığı sabah Londra'da, Williams zamanından beri gördüğüm en yüksek katılımlı amatörler toplantısı yapılmıştı. Her şeye burun kıvırarak, aksi aksi "işe yarar hiçbir şey olmadığından" yakınan yatalak ihtiyar meraklılar bile düşe kalka salonumuza doluşmuştu. Böylesi bir neşeye, bu denli sevinç ve mutluluk gösterilerine nadiren tanık olmuşumdur. Salonun her yanında insanlar el sıkışıyor, biribirlerini kutluyor, akşam yemeği için gruplar oluşturuyordu. Salonda, zafer kazanmışların meydan okuyucu seslenişlerinden başka söz duyulmuyordu: "Nasıl, bu işe yarar mı, ha?", "Aradığınız bu muydu?", "Artık memnun musunuz bakalım?"...

Fakat, tam o sırada, tahta bacağı ve çatık kaşlarının altındaki alışılmış ters bakışlarıyla salona giren yaşlı kinik amatör L. S.'yi duyunca, hepimiz sustuk. Yerine doğru ilerlerken yol boyunca homurdanıp kekelemesini sürdürdü: "- Düpedüz taklitçilik bu... benim attığım ipuçlarından çalıntı... bayağı aşırmacılık! Üstelik üslûbu da Albert Dürer'inki kadar kuru, Fuseli'ninki kadar da katı..." Birçokları bu sözlerin sadece kıskançlıktan ya da genel huysuzluk ve dırdırcılıktan söylendiğini sandılar. Fakat itiraf ederim ki, coşkunluğun ilk parlayışı biraz yatışınca, en dengeli eleştirmenlerin bile Thurtell'in üslûbunda *falsetto** bir yan bulunduğu konusunda anlaştıklarını gördüm. Şu bir gerçekti ki, kendisi derneğimizin üyesi olduğundan, hakkındaki yargılarımız doğal olarak dostça bir yanlılıkla çarpılıyordu. Kişiliği de her tür garip fikir ve

* falsetto: (İt.) Sahte, aldatıcı

buluşlara, "eksantrikliğe" yatkın olduğundan, bu ona bütün Londra halkı arasında geçici bir beğenilme, kendi iddialarının taşıyamayacağı bir ün kazandırıyordu; zira, *opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat.** Ancak, Thurtell'in, bir adamı bir çift halterle (cimnastik lobutuyla) öldürmesinde yarım kalmış bir tasarım vardı ki, ben buna hayranlık duymuştum; içi asla doldurulamayan, ana hatlarıyla çizilmiş bir taslaktı bu ama bana göre her bakımdan sanatçının başyapıtından üstündü. Kimi amatörlerin bu taslağm böyle tamamlanmamış halde bırakılmasına çok hayıflandığını anımsıyorum ama bu konuda onlarla aynı görüşte olamam; zira özgün sanatçıların skeçlerinde ve ilk atak çizgilerinde çoğu kez, ayrıntılara inilince uçup gidebilecek bir uyum ve rahatlık, bir yerindelik vardır.

M'Keans olayını[9] ise Thurtell'in o kadar şişirilen başarısından çok üstün, hattâ her türlü övgünün üstünde sayarım; Williams'ın ölümsüz başarıları karşısında bu olayın durumu, *İlyada*'ya göre *Æneas*'ın durumu gibidir.

Sanırım artık cinayet sanatının ilkeleri üstüne birkaç söz söylemenin zamanı da gelmiş bulunuyor; tabiî amacım sizlerin uygulamalarınıza değil yargılarınıza çeki düzen vermek. Yaşlı kadınlara ve gazete okuyan kuru kalabalığa sözüm yok; onlar her şeyden hoşlanırlar, yeter ki yeterince kanlı olsun. Fakat sağduyulu ve duyarlı bir kafa bundan fazla bir şeyler de ister. Dolayısıyla, *ilk olarak*, cinayet işlemeye uygun insan türünden söz edelim; *ikinci olarak*, cinayetin nerede; *üçüncü olarak* da, ne zaman işleneceğine ve diğer bazı önemsiz hususlardan...

Öldürülecek kişi konusunda, her şeyden önce bunun iyi bir insan olması gerektiği sanırım açıkça bellidir, çünkü, öyle olmasaydı, aynı anda pekalâ kendisi de bir cinayet tasarlıyor olabilirdi. Böyle "elmasın elması kestiği" dalaşmalar, daha iyisinin ufukta görünmediği durumlarda hoşumuza gitse de, gerçekte bir eleştirmenin cinayet saymaya dilinin varacağı şeyler değildir. Karanlık bir

---

* Uydurma fikirlere son verir gün, doğaya ilişkin yargıları onaylar. (Cic. N. D. 2, 2, 5)

9 Bak. Sondeyiş.

sokakta bazı kişiler tarafından öldürülmüş başka bazı kişiler sayabilirim (tabiî ad vermeden); buraya kadar diyecek yoktu, her şey kurala uygun görünüyordu. Fakat olaylara daha yakından bakılınca, öldürülen tarafın, tam o sırada, katilini en azından soymayı ya da -gücü yetersecinayeti planladığı anlaşılmıştı. Her ne zaman durum böyleyse ya da böyle olduğu sanılabiliyorsa, elveda sanatın o kendine özgü, eşsiz etkileri! Zira güzel sanatların bir dalı olarak düşünülen cinayetin amacı, Aristoteles'in açıkladığı biçimiyle tragedyanın amacıyla aynıdır: "korku ve acıma duygularıyla yüreği arıtmak". İmdi, bir kaplanın ötekini parçaladığı yerde, hadi korku olabilir diyelim ama acıma nasıl olabilir, sorarım size?

Gene açıkça bellidir ki, öldürülmek üzere seçilecek kişi kamuoyunda çok tanınan birisi olmamalıdır. Örneğin, hiçbir aklı başında sanatçı Abraham Newland'ı öldürmeye kalkışmaz[10], çünkü durum şudur: Herkes onun hakkında o kadar çok okumuş ama kendisini o kadar az kimse görmüştür ki, genel inanışa göre o artık soyut bir kavramdan başka bir şey değildir. Bir keresinde, bir yerde, vaktiyle Abraham Newland'la bir lokantada yemek yediğimden söz ettiğimi anımsıyorum: herkes bana, sanki Rahip John'la* bilardo oynadığımı ya da Papa'yla bir onur meselesi yüzünden takıştığımı iddia etmişim gibi, ters ters bakmıştı. Sırası gelmişken, Papa da öldürülmeye en elverişsiz kişilerden biridir; zira Hıristiyanlık âleminin babası olarak o denli her yerde hazır ve nazırdır ama guguk kuşu gibi, o kadar çok işitildiği halde o kadar az görülür ki, sanırım insanların çoğu ona da soyut bir kavram gözüyle bakmaktadır. Ancak, gene böyle çok tanınmış bir adam

---

10 Abraham Newland artık tümüyle unutuldu. Ama bu yazı yazılırken, adı, belki de gelmiş geçmiş en iyi bilinen ve en anlamlı ad olarak, İngilizlerin kulaklarında çınlayıp duruyordu. İngiltere Bankası'nın çıkardığı büyük küçük bütün banknotların üstündeki ad da onun adıydı; ve bu ad, çeyrek yüzyıldan fazla, (özellikle de bütün Fransız Devrimi boyunca) en güvenilir biçimiyle kâğıt para anlamında kullanılmıştı.

* Prester John, (Rahip John): İlkin 1145 dolaylarında sözü edilmeye başlanan, Asya ya da Afrika'nın bilinmeyen bir yerinde, bir Hıristiyan krallığı yönettiği düşünülen efsanevi bir rahip.

"mevsimin bütün özel ve lüks yemeklerinin sunulduğu" şölenler vermeyi âdet edindiği zaman, durum çok farklıdır: onun soyut bir kavram olmaması herkesi hoşnut eder; dolayısıyla onu öldürmekte hiçbir uygunsuzluk veya aykırılık yoktur. Ne var ki, böyle bir adamın öldürülmesi, henüz ele almadığım "suikast" sınıfına girer.

Üçüncü olarak, seçilen konunun sağlığı yerinde olmalıdır; zira hasta bir insanı öldürmek kesinlikle barbarlıktır: zavallı, normal olarak, buna dayanamaz. Bu ilkeye göre, yirmi beşinden yukarı hiçbir terzi bu iş için seçilmemelidir, çünkü bu yaştan sonra terziler mutlaka sindirim bozukluğu çekerler. Ya da kişi bu sularda avlanmak istiyorsa, hiç olmazsa -iyi bilinen eski denklem uyarınca- dokuzun katları kadar, yani 18, 27 veya 36 adet, cinayet işlemeyi mutlaka görev bilecektir. İşte burada, hasta insanların rahatlığı için gösterilen bu iyiliksever özende, bir güzel sanatın insan üzerindeki alışılagelen olumlu etkisini, yani duyguların nasıl yumuşatılıp inceltildiğini, gözlemleyebilirsiniz. Dünya, Baylar, genel olarak son derece kan düşkünüdür; insanların bir cinayet olayından bütün istedikleri, bol bol kan dökülmesidir; bu açıdan çarpıcı ve göz alıcı bir gösteri onlar için yeterlidir. Fakat kültürlü ve aydın bir *connaisseur*'ün beğenisi daha gelişmiş ve incelmiştir; gerek bizim sanatımızdan gerek -iyice ustalaşıldığı takdirde- öteki güzel sanatlardan elde edilen sonuç, yüreğin yumuşaması, insancıllaşmasıdır. Bu o kadar doğrudur ki,

> "Ingenuas didicisse fideliter artes,
> Emollit mores, nec sinit esse feros." *

İnsanseverliği ve genel olarak iyi yürekliliğiyle tanınmış bir filozof dost, yapıttaki duygusallık öğesini daha da derinleştirmek üzere, seçilecek konunun aynı zamanda geçimleri tümüyle onun çabalarına bağlı bir ailesi ve çoluk çocuğu olması gerektiğini öne sürüyor. Yerinde bir düşünce olduğundan hiç kuşku yok. Ama ben gene de böyle bir koşul üzerinde fazla ısrar edemeyeceğim. Süzülmüş,

* Özgür [kişilere özgü] sanatları gerçekten öğrenmek karakteri yumuşatır, acımasız olmasına izin vermez. (Ovidius, exPonto, 2, 9, 48.)

katkısız bir sağ-beğeninin bunu akla getirdiği su götürmez gerçi ama seçilen adam bu özelliği dışında ahlâk ve sağlık bakımlarından kusursuz ise, sanatçının çalışma alanını daraltıcı etki yapabilecek böyle bir sınırlamaya, ille de uygulansın diyen meraklı bir kıskançlıkla bakamayacağım.

Kişiye ilişkin diyeceklerim bu kadar. Zaman, yer ve âletlere gelince, diyeceğim çok şey var ama şu sırada yerim yok. Uygulamacının sağduyusu onu genellikle geceye ve tenha köşelere yöneltmiştir. Ancak, bu kuraldan ayrılınmakla birlikte çok güzel sonuçların elde edildiği durumlar da yok değildir. Zamanla ilgili olarak, daha önce sözünü ettiğim Bayan Ruscombe olayı güzel bir istisna oluşturuyor. Hem yer hem de zamanla ilgili olarak da, Edinburgh yıllıklarında (1805 yılı) gene güzel bir istisna var ki, Edinburgh'lu her çocuk tarafından bilindiği halde, anlaşılmaz bir nedenle, İngiliz amatörleri arasında hakettiği ün payından yoksun bırakılmıştır. Şu banka memurunu kastediyorum; adam güpegündüz, elinde bir para çantasıyla, Avrupa'nın en kalabalık caddelerinden biri olan High Street'te bir köşeyi dönerken öldürülmüştü; katili de bugüne dek yakalanamadı.

"Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore."*

Şimdi de, Baylar, kendimle ilgili olarak, hiçbir zaman bu alanda profesyonel bir sanatçı olmak iddiasında bulunmadığımı bir kez daha resmen yineliyorum. Hayatım boyunca hiç cinayet işlemeye kalkışmadım; yalnız 1801 yılında bir kez bir kediye bu işlemi uygulamak istedim, *onda* da olay benim düşündüğümden çok farklı gelişti. Benim amacım sıradan bir öldürmeydi. *"Semper ego auditor tantum?"* dedim, *"nunquamque reponam?"*** Ve karanlık bir gece saat birde, bir katilin *animus*'u -ve herhalde ürkütücü şeytanca bakışları- ile, Tom'u aramağa aşağı indim. Onu

---

* Akıp gider bu arada geri dönüşü olmayan zaman; gezinirken konudan konuya büyük bir aşkla biz. (Vergilius, *Georgica*, 3, 285.)

** Ben hep yalnız dinleyen mi olacağım? Benim hiçbir sözüm olmayacak mı? (Iuvenalis, 1,1.)

bulduğumda, tel dolabı açmış, ekmekleri ve öteki şeyleri yağmalıyordu. Şimdi işin rengi değişmişti işte; zira zaman, Hıristiyanların bile patates ekmeği, pirinç ekmeği, yok daha bilmem nelerle idare etmek zorunda kaldıkları genel bir kıtlık zamanı olduğundan, bir koca erkek kedinin o güzelim buğday ekmeğini böyle ziyan etmesi düpedüz ihanetti. Onu öldürmek bir anda vatanseverlik görevi olmuştu. Elimdeki parlayan çeliği kaldırıp sallarken, kendimi Brutus gibi, bir vatanseverler kalabalığından ışıklar saçarak yükselen bir kahraman olarak görüyordum; ve hançeri indirirken,

"Tullius'un adını haykırdım yüksek sesle,
Ve ülkemin babasını selâmladım!"

O zamandan beri, ara sıra bir yaşlı koyunun, bir içigeçmiş tavuğun ya da bu tür başka "küçük avların" canına kastetmek konusunda aklıma gelip gitmiş olabilecek birtakım fikir ve niyetler, kalbimin derinliklerinde saklı sırlardır. Fakat, sanatın daha yüksek düzeyde uygulamaları için son derece elverişsiz olduğumu itiraf ederim. Dileklerim, hırslarım o kadar yükseklere göz dikemiyor. Hayır, Baylar, Horatius'un dediği gibi,

"Fungar vice cotis, acutum
Reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi."*

* Ben biley taşının yaptığını yapacağım, demiri keskinleştirme gücü olan, kendisinin ise kesme şansı olmayan. (Horatius, *ArsPoetica*, 303-305.)

GÜZEL SANATLARIN BİR DALI OLARAK CİNAYET HAKKINDAKİ YAZIYA EK

Okur herhalde anımsayacaktır, uzun yıllar önce cinayet konusunda bir *dilettante* kişiliğiyle karşısına çıkmıştım. *Dilettante* dedim de, galiba bu biraz fazla iddialı oldu. *Connoisseur*, halk beğenisinin müşkülpesentliğine ve sakatlığına daha uygun düşüyor. Umarım, hiç olmazsa *bunda* bir kötülük yoktur. İnsan bir cinayetle karşılaşınca, gözlerini, kulaklarını ve anlama yetisini pantalon cebine koymak zorunda değildir. Düpedüz koma halinde değilse, sanırım, beğeni açısından bir cinayetin öbüründen daha iyi veya daha kötü olduğunu görmesi gerekir. Cinayetlerin de, heykeller, resimler, oratoryolar, mine ve oyma işleri ve daha birçok şey gibi, biribirlerine göre küçük farkları, üstünlük dereceleri vardır. Karşınızdaki adamın fazla konuşması ya da fazla büyük kütlelere seslenmesi (fazla konuşma suçlamasını kabul edemem; insan, beğenisini ne kadar geliştirse azdır) sizi kızdırabilir; ama hiç olmazsa düşünmesine izin vermelisiniz, değil mi? Evet, inanır mısınız, bütün komşularımın, yayınladığım o küçük estetik denemeden haberleri olmuş ve, tam da aynı zamanda, üyesi olduğum bir kulüp ve başkanlık ettiğim bir yemekli toplantı (ki her ikisi de denemeyle aynı mütevazı amaca, yani Majeste Kraliçemizin[11] uyrukları arasında sağ-beğeninin yayılmasına yönelikti) üstüne de bir şeyler duymuş olduklarından, hakkımda en olmadık barbarca iftiraları ortalığa yaymışlar. Özellikle demişler ki, güya ben ya da Kulüp (ki ikisi de aynı kapıya çıkar) iyi işlenmiş cinayetlere ödüller koyuyormuşuz; hatta kusur ve hata durumları için bir not kırma baremi yapmışız da, ancak yakın dostlara dağıtılan bir ölçeğe göre, bu ödüllerden kesintiler yapıyormuşuz... Burada size kulüp ve yemek hakkında tüm hakikati anlatayım da görün, dünya ne kadar

---

[11] Majeste Kraliçemiz.... Yayınladığım konuşmada, tahttaki hükümdardan söz etmek gerektiğinde "Majeste Kralımız" demiştim, çünkü o sırada orada IV. William oturuyordu. O konuşma ile bu ek yazı arasında, şimdiki Kraliçemiz tahta çıktı.

kötüymüş. Ama daha önce, izninizle ve aramızda kalmak üzere, tartıştığımız konuya ilişkin gerçek görüşlerimi ifade edeceğim.

Ben hayatımda hiç cinayet işlemedim; bunu, bütün dostlarım bilir. Bunu kanıtlamak için pek çok kişinin imzasını taşıyan bir kâğıt bile alabilirim. İş kâğıda kalırsa, pek çok kimsenin bu kadar güçlü bir belge gösterebileceğini pek sanmam. Benimki herhalde bir kahvaltı masasının örtüsü kadar olurdu. Gerçi kulübün bir üyesi var ki, bir kez, gene bir kulüp gecesinde, herkes çekildikten sonra, beni, boğazına karşı biraz fazla lâübali davranırken yakaladığını iddia ediyor. Ama dikkat edin, hikâyesini keyfinin yerinde olup olmadığına göre bozup düzerek anlatıyor. Fazla ileri gitmediği zamanlar, beni boğazına yan gözle iştahlı iştahlı bakarken yakaladığını söylemekle yetiniyor. Güya bundan sonra da birkaç hafta melûl mahzun dolaşmışım; bu sırada sesim de, bu işlerden anlayan bir kulak için, *kaçırılmış bir fırsat duygusu* ifade edecek şekilde çınlıyormuş. Ama bütün kulüp biliyor ki asıl kendisi böyle fırsatlar kaçırmış bir kişidir ve zaman zaman insanın âletlerini almadan dışarı çıkmasının ölümcül bir ihmal olduğu hakkında yana yakıla konuşur. Kaldı ki bütün bu olay iki amatör arasında geçmiştir ve böyle durumlarda bu gibi küçük sataşma ve yalancıklar herkesçe normal karşılanır. "Ama", diyeceksiniz, "cinayet işlememişsen bile, bir cinayeti teşvik etmiş, hatta belki de ısmarlamışsındır herhalde." Hayır, şerefim üzerine hayır! Sizi tatmin etmek üzere burada tartışıp kanıtlamak istediğim de zaten buydu. Hakikat şu ki, ben cinayete ilişkin her konuda son derece özel bir adamım; hatta bu alanda incelmişliğimi fazla ileri götürüyor bile olabilirim. Stageira'lı düşünür gayet haklı olarak ve olasılıkla benim durumumu da gözönünde bulundurarak, erdemi το μέσον'a, yani iki aşırı ucun arasındaki orta noktaya yerleştiriyor. Kuşkusuz bu "altın orta" her insanın amaç edinmesi gereken şeydir. Ama söylemek yapmaktan kolay tabiî; yüreğimin fazlaca yufka olması benim en büyük zaafım olduğundan, biri çok fazla öteki çok az cinayetten oluşan iki kutup arasında bu ekvator çizgisini tutturmak bana bayağı zor geliyor. Fazla yumuşak bir karakterim var ve hiç bağışlanmaması gereken adamlar

benim sayemde bağışlanıyor; bağışlanmak ne kelime, canlarına kasıt bile edilmeden hayatlarını yaşayıp gidiyorlar. Dünya işlerini ben çekip çeviriyor olsaydım, inanıyorum ki yılın bir ucundan öbür ucuna tek bir adam bile öldürülmezdi. Gerçekte ben barıştan, huzurdan, hatta yaltakçılıktan ve alttan-alıcılık denebilecek bir tutumdan yanayım. Uşak kadromun açık olduğu bir sırada adamın biri bu görev için bana başvurdu. Kimilerinin dediğine göre, bizim sanata da az buçuk bulaşmışmış, hem de oldukça başarıyla. Fakat beni asıl şaşırtan, adamın bu sanatın icrasını da bizim evdeki görevinin bir parçası sayması ve ücret saptanırken bunun da gözönüne alınmasından söz etmesiydi. Oysa bu benim asla izin veremeyeceğim bir şeydi. "Bana bak Richard (ya da James ya da başka bir şey, adı her ne idiyse)", dedim hemen; "benim karakterimi yanlış değerlendirmişsin. Eğer bir insan bu zor (ve de ekleyeyim: tehlikeli) sanatı icra etmek dileğinde ve zorundaysa; bu işi yapmak dayanılmaz biçimde içinden geliyorsa, bu durumda benim bütün diyeceğim, sanatını başkasının hizmetinde olduğu gibi benim hizmetimde de pekalâ sürdürebileceğidir. Ancak dikkatini çekerim ki bu adam, kendisinden daha ince beğenili birilerinin rehberliği olmadan, ne kendine ne de üzerinde sanatını icra ettiği kişiye herhangi bir zarar verebilir. Deha ve yetenek çok şey başarabilir, tamam ama sanatı uzun uzun inceleyip değerlendirmiş olmak da, bunu yapanı başkalarına öğüt vermeye, danışmanlık etmeye yetkili kılar. Ben de işte ancak bu kadarını yapabilir, sana bazı genel ilkeler önerebilirim. Ama herhangi bir özel ve somut duruma gelince, ilk ve son kez kesin olarak belirteyim ki, bununla hiçbir ilişkim olamaz. Tasarladığın hiçbir özel sanat çalışmasının bana sözünü bile etme; buna *in toto** karşı çıkarım. Çünkü insan bir kere cinayet işlemek dürtüsüne kendini kaptırırsa, çok geçmeden aklına hırsızlık yapmak da gelir; hırsızlıktan ayyaşlığa ve hafta tatilini çiğnemeye kayar, oradan da görgüsüzlük ve kaytarıcılığa, bugünkü işini yarına bırakmaya kadar düşer. Bu yokuştan aşağı bir kere kaymağa başlayınca nerde duracağını asla

* in toto: (Lat.) Hepten, toptan.

bilemezsin. Birçok adamın yıkılışı, zamanında pek önem vermediği sıradan bir cinayetle başlamıştır. *Principiis obsta*[*]: işte benim kuralım." Söylediğim işte buydu ve ben hayatım boyunca hep buna uygun davrandım. İmdi, eğer bu erdemli olmak değilse, neyin erdem sayıldığını bilmek isterdim doğrusu. Neyse, şimdi de kulübümüze ve yemekli toplantıya gelelim. Kulüp özellikle benim kafamdan çıkmış bir şey değildi; tıpkı öteki benzer dernekler gibi, hakikatin yayılması ve yeni fikirlerin insanlara iletilmesi için; şu veya bu kişinin önerisinden çok durumların yarattığı gereksinimlerden çıkmıştı. Yemekli toplantıya gelince, bu konuda herhangi birimizden daha sorumlu tutulacak biri varsa, o da aramızda Kovuktaki-Kurbağa adıyla bilinen bir üyedir. Kendisine, hep asık olan suratı ve insansevmez huyları nedeniyle bu ad takılmıştı; bu yüzden, tüm modern cinayetleri hiçbir gerçek sanat ekolüne dahil edilemeyen çirkin ve başarısız taklitler olarak kötüler, yerin dibine batırırdı. Kendi çağımızın en güzel çabalarına karşı soğuk, duygusuz kalır ve dişlerinin arasmdan homurdanırdı. Bu mızmızlık ve huysuzluk zamanla o dereceye vardı ve adam bir *laudator temporis acti*[**] olarak o kadar ün kazandı ki, kimse onun arkadaşlığmı aramaz, onunla birlikte olmayı istemez oldu. Bu onu daha da yabani ve saldırgan yaptı. Boyuna mırıldanıp homurdanarak ortalıkta dolaşır oldu. Ne zaman karşılaşılacak olsa, kendi kendine "beş para etmez acemi -toparlama diye bir şey yok- iş nasıl yürütülür, hiç fikri yok" gibi sözler mırıldandığı duyulur, bu "yok"ları sayıklaya sayıklaya yanımızdan geçip giderdi. Giderek yaşamak bile ona acı vermeye başladı, pek seyrek konuşur oldu; sanki havada birtakım hayaletlerle sohbet ediyordu. Ev işlerine bakan kadın, okuduğu kitapların, Reynolds'un *Tanrının Cinayetten İntikamı* adlı eseriyle, Sir Walter Scott'un *Nigel'in Talihi*'nde sözü edilen, aynı adlı daha eski bir başka kitaptan ibaret olduğunu bize haber verdi. Belki arasıra "Newgate Calendar"ın 1788 yılına kadarki sayılarını da okuyordu ama daha yakın döneme ait hiçbir kitaba baktığı bile yoktu. Aslında, Fransız Devrimi'ne

---

[*] principiis obsta: (Lat.) Başlangıçtakilere karşı koy! (İlkine engel ol!)

[**] Yaşadığı zamanı öven. (Horatius, *ArsPoetica* 173.)

ilişkin olarak, bu olayı cinayet sanatındaki bozulmanın ana nedeni sayan bir kuramı da vardı. "Pek yakında, efendim..." diyordu ikide bir, "insanlar tavuk kesme sanatını bile unutacaklar; sanatımızın en birincil ve temel ilkeleri bile yitip gidecek." Sonunda, 1811 yılında, toplumdan büsbütün elini eteğini çekti. Kovuktaki-Kurbağa artık insan içine çıkmıyordu. Her zaman gezdiği yerlerde bile kendisine rastlamaz olduk; "ne bayırda ormanda ne çayırda çimende vardı" artık. Ana lâğım kanalının kenarında, öğle vakti, uzun ve uyuşuk vücuduyla boylu boyunca uzanır, yanıbaşında biriken pisliğe dalıp giderdi. "Köpekler bile..." derdi bu dalgın ve düşünceli ahlâkçı, "...eskisi gibi değil, efendim; olmaları gerektiği gibi değil. Hatırlıyorum, büyükbabamın zamanında bazı köpeklerin bile cinayet hakkında az-buçuk fikirleri vardı. İri bir bekçi köpeği biliyorum, efendim, rakibine pusu kurduydu, evet efendim, pusu; ve sonunda onu beğeni açısından gayet takdire şayan koşullarda öldürmeyi başardıydı. Bundan başka, gene katil olan bir erkek kedi ile de çok yakından tanışıklığım vardı. Oysa şimdi..." Derken, konu fazla acı vermeye başlayınca, elini alnına vurur, aniden kalkıp evi yönünde en sevdiği kanala doğru çekip giderdi. Bir gün bir amatör onu orada öyle bir halde görmüş ki, seslenmeye korkmuş. Bu olaydan az sonra Kurbağa iyiden iyiye evine kapandı. Melankoliye düştüğüne inanıldı; ve giderek Kovuktaki-Kurbağa'nın kendini astığı kanısı yayıldı.

Oysa dünya bazı başka konularda olduğu gibi *bu konuda* da yanılmıştı. Kovuktaki-Kurbağa uyuyor olabilirdi ama ölmüş değildi; çok geçmeden bunun gözle görülür kanıtını da elde ettik. 1812 yılında bir sabah, bir amatör Kovuktaki-Kurbağa'yı acele adımlarla çimendeki çiy damlalarını süpüre süpüre kanalın kıyısında postacıyı karşılamağa giderken gördüğünü söyleyerek bizi şaşırttı. Bu kadarı bile bir şeydi ya, sakalını kesmiş, iç karartıcı elbisesini çıkarıp atmış ve bir eski zaman güveyi gibi iki dirhem bir çekirdek giyinip süslenmiş olduğunu duyunca bir kat daha şaşırdık. Bütün bunların anlamı ne olabilirdi? Kovuktaki-Kurbağa delirmiş miydi? Nasıl? Çok geçmeden sır çözüldü: "cinayet meydana çıkmıştı", hem de yalnız mecazî anlamda değil. Londra sabah gazeteleri gelince öğrenildi ki,

sadece üç gün önce, Londra'nın göbeğinde bir cinayet işlenmişti, hem de birkaç gömlek farkla yüzyılın en muhteşem cinayeti. Söylememe bile gerek yok, bu Bay Marr'ın Ratcliffe Yolu No.29'daki evinde Williams'ın gerçekleştirdiği aile boyu *chef-d'oeuvre*'den* başkası değildi ve, en azından halkın bildiği kadarıyla, sanatçının *début*'süydü.** On iki gece sonra Bay Williamson'larda olup bitenleri ise -ki o olay da aynı yontucunun kaleminden çıkma bir yapıttı- bazıları buna üstün saydılar. Ama Kovuktaki-Kurbağa böyle karşılaştırmalara hep "karşı çıkar", hatta kızardı. "La Bruyère'in deyimiyle bu bayağı *goût de comparaison...*"*** derdi sık sık, "... bizi mahvedecek; her eserin kendine özgü nitelikleri vardır; her biri kendi içinde ve kendine göre eşsizdir, karşılaştırma kabul etmez. Birisi *İlyada*'yı tutar, öteki çıkıp *Odysseia*'yı ileri sürer. Ama böyle karşılaştırmalardan ne elde edebilirsiniz ki? Bunların hiçbiri şimdiye dek aşılmamıştır, aşılmayacaktır da; saatlerce çenenizi yorsanız bile sonunda geleceğiniz nokta budur." Bununla birlikte, bütün eleştirmenler gibi kendini beğenmiş olduğundan, her olay hakkında ayrı ayrı ciltler dolusu yazı yazılabileceğini söyler, hatta bu konuda büyük boy kitaplar yayınlamaya bile niyetlenirdi.

Her neyse, Kovuktaki-Kurbağa'nın bu büyük sanat yapıtından sabahın bu erken saatinde nasıl haberi olmuştu acaba? Londra'daki bir arkadaşının gönderdiği ivedi bir haberle. Adam, Kurbağa'nın adına orada sanatın gidişatını gözleyip beğenilmeye değer bir yapıt ortaya çıkınca ne pahasına olursa olsun özel ulakla ivedi bir haber göndermekle görevliymiş. Haber gece vakti gelmiş; o sırada Kovuktaki-Kurbağa, saatlerce mırıldanıp homurdandıktan sonra, nihayet yatağına girmişmiş; ama tabiî kaldırmışlar. Haberi okuyunca büyük bir heyecanla ulağı kucaklamış, kardeşi ve kurtarıcısı ilân etmiş, ona soyluluk verme yetkisi olmadığı için ne kadar üzüldüğünü belirtmiş. Biz amatörler de, onun dışarda gezdiğini, dolayısıyla kendini *asmamış* olduğunu, duyunca, yakında

---

*

** chef-d'oeuvre:(Fr.) Başyapıt.

*** début:(Fr.) İlk yapıt, başlangıç.

goût de comparaison:(Fr.) Karşılaştırmaya düşkünlük.

aramızda göreceğimizden hiç kuşku duymadık. Nitekim öyle oldu, çok geçmeden kulübe geldi. Rastladığı her üyenin elini kavrayıp deli gibi, âdeta koparırcasına sıkıyor, bir yandan da coşkuyla tekrarlıyordu: "-İşte nihayet cinayete benzer bir şey görebildik! - gerçek bir başyapıt - tam adına yaraşır bir şey, özgün ve eşsiz - aferin diyebileceğiniz, dostlarınıza tavsiye edebileceğiniz bir eser; tam olması gerektiği gibi bir çalışma, biraz düşününce bunu herkes kabul eder. Böyle eserler hepimizi gençleştirmek için yeterlidir." Gerçekten de, genel kanıya göre, sanatımızda bu yeniden doğuş olayı olmasaydı Kovuktaki-Kurbağa ölüp gidecekti; o buna ikinci Papa X. Leon çağı adını veriyor ve her yıl bunu törenle kutlamanın görevimiz olduğunu söylüyordu. Şimdilik, *en attendant*,* kulübü toplayıp birlikte bir yemek yemeyi öneriyordu. Bunun üzerine kulüpte, yüz mil uzaklığa kadar çevredeki bütün amatörlerin çağrıldığı bir yemekli toplantı düzenlendi.

Bu yemek üstüne kulübün arşivinde stenoyla tutulmuş bol bol not vardır. Fakat bunlar, belgecilik diliyle söylersek, "genişletilmemiş" durumdadır; bunları "genişletip" normal metne çevirerek *in extenso*** bir rapor sunabilecek tek kişi olan yazıcı ise -sanırım öldürüldüğü için- ortada yoktur. Bu arada, o günden yıllar sonra, belki de aynı derecede ilgi çekici sayılabilecek başka bir vesileyle, yani Thug'larm ve Thugizmin ortaya çıkması üzerine, kulüpte bir yemek daha düzenlendi. Burada, katibin başına yine bir kaza gelebilir korkusuyla, notları ben kendim tuttum ve aşağıda sunuyorum. Hemen belirteyim ki, Kovuktaki-Kurbağa bu yemekte de hazır ve nazırdı. Hattâ denebilir ki bu da onun duygusallık nöbetlerinden biriydi. 1812'deki yemekte dereler kadar yaşlı olduğuna göre, 1838'deki Thug yemeğinde, doğal olarak, tepeler kadar yaşlıydı. Yeniden sakal bırakmıştı. Neden ya da ne gibi bir amaçla? Buna yanıt vermek benim saksının yeteneğini aşıyor. Ama böyleydi işte. Görünüşü de çok sevecen ve saygı uyandırıcıydı. Talihsiz kâtibe ne olduğunu sorarken meleksi

---

* en attendant:(Fr.) O an gelinceye kadar, o anı beklerken, o zamana kadar.

** in extenso:(Lat.) Geniş, ayrıntılı.

yüzündeki nurlu gülümsemenin eşi yoktu (oysa, kulüp içi bir rezalet örneği olarak kulağınıza fısıldayabilirim ki, yaratıcı bir sanatsal coşkus nöbetine tutulup kâtibi öldürenin aslında kendisi olduğu sanılıyordu). Sorusuna yanıt, kahkahalar arasında, ilimizin şerif yardımcısından geldi: *"Non est inventus."** Kovuktaki- Kurbağa buna katıla katıla güldü; o kadar ki, hepimiz boğuluyor sandık. Bütün üyelerin ısrarlı isteği üzerine, aramızdaki bir besteci hemen bu duruma uygun güzel bir çoksesli parça besteleyiverdi; bu şarkı yemekten sonra, bir alkış tufanı ve dinmek bilmez kahkahalar arasında beş kez topluca söylendi. Sözleri şöyleydi (koro da Kovuktaki-Kurbağa'nın o kendine özgü tuhaf gülüşünü gayet güzel taklit etmeyi başarıyordu):

"Et interrogatum est à Kovuktaki-Kurbağa - *Ubi est ille* katip?
Et responsum est cum cachinno - Non est inventus."

Koro

*"Deinde iteratum est ab omnibus, cum cachinnatione undulante trepidante - Non est inventus."***

Şunu da belirtmeden geçmeyeyim: Kovuktaki-Kurbağa yaklaşık dokuz yıl önce, bir özel ulak kendisine Edinburgh'dan, sanatımızda yapılan Burke-ve-Hare devriminin ilk ve en erken haberini getirdiği zaman, oracıkta çıldırmiş ve ulağa bir ömür boyu düzenli maaş bağlayacak ya da soyluluk verecek yerde, onu Burke'lemeye kalkışmış, bunun sonucu olarak da kendisine kolları arkadan bağlanan o sıkı gömlek giydirilmişti. O zaman yemek düzenlememiş olmamızın nedeni de buydu. Ama şimdi hepimiz, sıkı gömlek giyenler de giymeyenler de, dipdiriydik ve yeri tekmeleyip duruyorduk. Üye listemizden bir kişi bile eksik çıkmadığı gibi, aramızda

---

* Bulunamadı.

** Kovuktaki-Kurbağa sordu -Nerede o katip?
Ve kahkahalar arasında yanıtlandı:-*Bulunamadı.*
koro
Sonra herkes hep bir ağızdan yineledi, dalgalanan ve titreşen kahkaha tufanı içinde: -*Bulunamadı.*

birçok yabancı amatör de bulunuyordu.

Yemek sona erip de sofra kaldırılmca, herkes *Non est inventus* şarkısının tekrar söylenmesini istedi. Fakat bu daha önce yapılması gereken şerefe kadeh kaldırmalar sırasında topluluktan beklenen ağırbaşlılık ve ciddiyetle çelişeceğinden, söz konusu isteği gözönüne almadım. Ulusal "Şerefe!"lerin ardından ilk resmî kadeh *Şeyh'ül-Cebel* için kaldırıldı ve ciddî bir sessizlik içinde boşaltıldı.

Kovuktaki-Kurbağa kısa ve özlü bir söylevle teşekkür etti; birkaç kısa dokundurma ile kendini Şeyh'ül-Cebel'e benzeterek herkesi kahkahaya boğdu ve sözünü,

"Kadehimi, Şeyh'le adamları Haşhaşîn'in o bilgince Tarihi için sonsuz teşekkürlerimi sunarak, *Bay Von Hammer*'in şerefine kaldırıyorum"

diye bağladı. Bunun üzerine ben ayağa kalkıp üyelerin çoğunun, doğubilimcilerin çok bilgili büyük Türk tarihçisi Avusturya'lı Von Hammer'e verdikleri önemi ve ayrıcalıklı yeri bildiklerini; bu tarihçinin, ilk dönem sanatçıları, Haçlı Seferleri sırasında mesleklerini icra eden Suriye'li haşhaşilerle bağlantılı olarak, bizim sanatımız konusunda da derin incelemelerde bulunduğunu; ve eserinin, nadir bir sanat hazinesi olarak, birkaç yıldan beri kulübün kitaplığında korunmakta olduğunu söyledim. "Yazarın adı bile, Baylar, -dedim- onu bizim sanatımızın tarihçisi olarak göstermeye yetiyor: *Von Hammer.*"

"Evet, evet "- diye sözümü kesti Kovuktaki-Kurbağa; Von Hammer: bir *malleus hæreticorum** için tam uygun bir adam. Williams'ın tokmağa ya da gemi marangozunun çekicine (ki ikisi de aynı kapıya çıkar) nasıl baş üstünde yer verdiğini hepiniz biliyorsunuz. Baylar, huzurunuza bir başka büyük tokmağı getiriyorum: *Tokmak Charles*, Marteau ya da eski fransızca Martel, yani Charles Martel; hani *Saracen*'leri** çekiçlemişti, kapı çivisi gibi yamyassı oluncaya kadar."

---

* malleus haereticorum: (Lat.) Sapkınların başına inen tokmak.

** Endülüslü Araplar.

"*Tokmak Charles*'ın şerefine, derin saygılarla."

Fakat Kovuktaki-Kurbağa'nın bu coşkusu, Şarlman'ın dedesi için koparılan gök gürültüsü gibi alkış ve bağırışlarla birleşince, tüm topluluğu zıvanadan çıkarmıştı. Yine en patırtılı biçimde, bağırıp çağırarak, orkestradan yeni ezginin çalınması istendi. Akşamın hayli fırtınalı geçeceğini önceden kestirerek, her iki yanıma üçer uşak çağırmak suretiyle durumumu güçlendirdim, başkan yardımcısı için de aynısını yaptım. Azgın bir coşkunun belirtileri kendini göstermeye başlamıştı; itiraf ederim ki, orkestra gümbür gümbür çalmaya ve heyecanlı şarkımız söylenmeye başlayınca, ben de oldukça kızışmış ve coşmuştum: "*Et interrogatum est à* Kovuktaki-Kurbağa -*Ubi est ille* Kâtip? Ve bütün koro da: "*Et iteratum est ab omnibus -Non est inventus*" diye şarkıya katılınca, heyecan çılgınlık derecesine vardı.

Sonraki kadeh kaldırma *Yahudi Sicarius*'ların* şerefine idi.

Bu konuda, hazıruna şu açıklamayı yaptım: "Baylar, haşhaşiler ne kadar eski olurlarsa olsunlar, kendilerinden önce, hem de aynı ülkede, bir başka katil soyunun da yaşamış olduğunu duymak herhalde ilginizi çekecektir. İmparator Neron'un saltanatının ilk yıllarında bütün Suriye'de ama özellikle Filistin'de, sanatlarını pek özel bir biçimde icra eden bir katiller güruhu daha varmış. Bunlar geceleyin veya tenha yerlerde çalışmıyorlar; kalabalıkların da sıkışıklık yüzünden bir çeşit karanlık oluşturduğunu ve bu ortamda vuruşu yapanın kim olduğunu anlamanın olanaksızlığını -haklı olarak- düşündüklerinden, her yerde kalabalığa karışıyorlarmış. Bunu özellikle Kudüs'te büyük Paskalya bayramında yapıyorlarmış. Bir keresinde, Josephus'un anlattığına göre, bu bayramda cüreti tapınağa sokulacak kadar ileri götürmüşler ve üzerinde çalışılacak

* İ. Ö. 70'li yıllarda, Romalılara karşı Filistin ayaklanmasında etkin olan aşağı tabakadan, sıkı örgütlenmiş, yobaz bir grup Yahudi. Güpegündüz, kalabalık içerisinde adam öldürürlermiş. Cinayet işlemek için kullandıkları bıçaktan ötürü (*sicae*) kendilerine bu ad verilmiştir.

konu olarak kimi seçmişler dersiniz? Pontifex Maximus'un,* Başrahip Jonathan'ın, ta kendisini! Evet, Baylar, onu aysız bir gecede karanlık bir sokakta öldürürcesine, orada güzelce öldürmüşler. Ve öldürenin kim olduğu ve nerede bulunduğu sorulduğunda...

"Ne olacak, yanıt belliymiş" diye sözümü kesti Kovuktaki-Kurbağa- "*Non est inventus*!" O zaman, benim ne yaptığıma ve ne dediğime hiç bakmadan, orkestra açılışı yaptı ve bütün topluluk şarkıya başladı: "*Et interrogatum est à* Kovuktaki-Kurbağa -*Ubi est ille Sicarius? Et responsum est ab omnibus* ** - *Non est inventus.*"

Gök gibi gürleyen koro susunca ben yeniden söze başladım: "- Baylar, bu *Sicarius*'larla ilgili gayet ayrıntılı bir açıklamayı Josephus'ta, en az üç ayrı yerde bulabilirsiniz: Bir kez *Yahudilerin Eski Tarihi*, XX. Kitap , V. böl., 8. başlıkta; bir kez *Yahudi Savaşları*, I. Kitap'ta; ama ilk anılan başlığın X. bölümünde, bunların kullandığı araçların çok özel bir betimlemesini bulabilirsiniz. Şöyle diyor Josephus: 'İşlerinde, İranlıların *acinacæ*'lerinden pek farklı olmayan, yalnız biraz daha kıvrık ve Romalıların yarım ay biçimndeki *sicæ*'lerine son derece benzeyen küçük hançerler kullanırlardı.' Öykülerinin kalan kısmını dinlemek de sahiden harika olacak. Düzenli bir katiller ordusunun, bir *justus exercitus*'unun, kurulduğuna dair tarihteki tek kayıt belki de bu *Sicarius*'ların durumuna ilişkindir. Dağlarda kırlarda o kadar büyük bir güç toplayabilmişlerdi ki, bizzat Festus, üzerlerine Roma lejyonlarıyla yürümek zorunda kaldı. Düpedüz bir meydan savaşı yapıldı ve bu amatörler ordusu çölde darmadağın edildi. Ulu Tanrım, Baylar, ne görkemli bir tablo! Roma lejyonları -vahşi kır ve çöl manzarası -uzakta Kudüs- ve ön planda bir katiller ordusu!"

Sonraki kadeh, "Araç ve gereçlerin daha iyileştirilmesi şerefine ve Komite'ye bu alandaki hizmetlerinden dolayı teşekkür için" kaldırıldı.

---

* Aslında, Eski Roma'da, Roma'daki başrahibin sıfatı. 5. yüzyıldan sonra papaların şeref sıfatı olarak kullanıldı. Arada bir piskoposlar için kullanıldığı da oldu.

** Ve hep birlikte yanıtlanır.

Bu konuda bir rapor sunmuş olan Komite adına, Bay L. teşekkürlere karşılık verdi ve rapordan ilginç bir alıntı yaptı; burada, âletler ve kullanılışları konusunun eskiden, hem Grek hem de Latin pederler tarafından, ne kadar çok vurgulanmış olduğu görülüyordu. Bu güzel olguyu doğrulamak üzere, en eski Tufanöncesi sanat eserlerine ilişkin gayet çarpıcı bir açıklamada bulundu. Peder Mersenne, şu bilgili Fransız katolik din adamı, o okkalı *Tekvin Üstüne Yorum*'unun bin dört yüz otuz birinci sayfasında[12], birkaç rabbi'nin yetkesine dayanarak, Kâbil'le Habil arasındaki kavganın genç bir kadın yüzünden çıktığını söylüyor. Çeşitli anlatımlara göre Kâbil işini dişleriyle görmüş (*Abelem fuisse morsibus dilaceratum à Cain**); birçok başka anlatıma göre ise bir eşeğin çene kemiğiyle, ki ressamların çoğu da eserlerinde bu âleti benimsemiştir. Fakat bilim genişledikçe daha sağlıklı görüşlerin ortaya atıldığını görmek, ince ve duyarlı zihinler için gerçekten hoş oluyor. Örneğin, bir yazar dirgeni savunuyor; Aziz Chrysostom kılıçtan, Irenæus oraktan yana; ve dördüncü yüzyılda yaşamış Hıristiyan şair Prudentius da Kâbil'in cinayetini bir budama tahrasıyla işlediği kanısında. Bu sonuncu yazar fikrini şöyle dile getiriyor:

> "Frater, probatæ sanctitatis æmulus,
> Germana curvo colla frangit sarculo."

yani, kardeşi, (Habil'in) kanıtlanmış olan kutsallığını kıskanarak, kardeşinin boynunu kıvrık bir budama tahrasıyla kırmış. "Bütün bunlar, soruna kesin çözüm olarak değil (zira öyle bir nitelikleri yok), Chrysostom ve Irenæus gibi kişiler tarafından bile her zaman araç gerece verilen önemin genç zihinlere iyice yerleşmesini sağlamak üzere, Komiteniz tarafından saygı ile bilgilerinize sunulmuştur."

"Irenæus'a boş ver şimdi!" dedi Kovuktaki-Kurbağa ve sonraki "Şerefe!" için sabırsızca ayağa kalktı. "- İrlandalı dostlarımıza, gerek âlet kullanma tarzlarında, gerek sanatı-

---

12 "Bin dört yüz otuz birinci sayfa": Evet değerli okuyucu, *harfiyyen* böyle; şaka filân yok.

* Habil'in Kabil tarafından ısırıklarla parçalanmış olduğu.

mızla bağlantılı her şeyde, olabildiğince çabuk bir devrim dilerim!"

"Baylar, size çırçıplak hakikati söyleyeyim. Yıl boyunca hangi gün bir gazete alsak, açar açmaz bir cinayet başlığı görüyoruz. Güzeeel, diyoruz, harika, mükemmel, etkileyici! Ama bakın, asıl haberden birkaç satır okuyunca, Tipperary veya Ballina-bilmemne gibi bir kelime bize işin İrlandalı elinden çıkma olduğunu anlatıyor. Hemen iğreniyor, garsonu çağırıp şöyle diyoruz: '- Garson, al götür bu gazeteyi, evden dışarı at; zevk sahibi bir burnun önüne bunu koymak gerçek bir rezalet!' Her birinize soruyorum, (başka özellikleriyle belki de gelecek vadeden) bir cinayetin İrlandalı işi olduğunu anlar anlamaz, kendinizi Madeira şarabı ısmarlayıp da gelenin Cape şarabı olduğunu gördüğünüz zamanki kadar aşağılanmış hissetmez misiniz? Ya da lezzetli mantar zannettiğiniz şeyin, çocukların 'kurbağa oturağı' dediği yenmez nesne olduğunu anladığınız zamanki kadar? Haraç, siyaset, ilkece yanlış şeyler, her İrlanda cinayetini özünden çürütüyor, hileli kılıyor. Baylar, bu durum düzeltilmeli, yoksa İrlanda yaşanır bir yer olmaktan çıkacak. Ya da en azından, ille de orada yaşayacaksak, bütün cinayetlerimizi dışardan ithal etmek zorunda kalacağız, bu açık." Bunları söyledikten sonra Kovuktaki-Kurbağa, bastırılmış bir öfkeyle homurdanarak yerine oturdu. Gökgürültüsü gibi bir "Yaşa, yaşa!" haykırışı, herkesin ortak duygularını yüksek sesle dile getirdi.

Sonraki kadeh kaldırma, "Şanlı Burkecilik ve Harecılık döneminin" şerefine idi.

Kadehler coşku içinde boşaltıldı; üyelerden biri, bu konuya ilişkin olarak, topluluğa gayet ilginç bir sunuşta bulundu. "- Baylar, biz Burkeciliğin kendi zamanımızın bir buluşu olduğunu sanıyoruz; gerçekten de şimdiye dek hiçbir Pancirollus *de rebus deperditis** yazarken bu sanat dalını saymamıştır. Ancak ben, sanatımızın bu türünün temel ilkelerinin eskilerce de bilindiğini kesinlikle saptadım. Ne var ki, cam üzerine resim ya da yeşim taşından kupa yapımı gibi bu da karanlık çağlarda teşvik edilmediği için sönüp gitmiş. Planudes'in derlediği ünlü Grek epigramları

* De rebus deperditis: (Lat.) Pis işler üzerine.

kolleksiyonunda, büyüleyici bir Burkecilik olayına ilişkin bir epigram var ki âdeta mücevher gibi bir sanat yapıtı. Epigramın aslı şu anda elimde değil ama aşağıda Salmasius tarafından yapılmış bir özetini veriyorum; bunu onun Vopiscus hakkındaki notları arasında buldum: *'Est et elegans epigramma Lucilii, ubi medicus et pollinctor de compacto sic egerunt, ut medicus ægros omnes curae suae commissos occideret.'* Gördüğünüz gibi, sözleşmenin ana maddesi, hekimin, bakımına verilmiş bütün hastaları öldürmeyi, kendisi ve halefleri adına, usulüne uygun ve güvenilir bir sözleşmeyle taahhüt etmesiydi. Peki ama neden? Olayın güzelliği de burada işte: *Et ut pollinctori amico suo traderet pollingendos.** Bildiğiniz gibi, *pollinctor*, cesetleri kefenleyip gömülmeye hazırlayan kişiydi. Bu pazarlığın temelde duygusal olduğu anlaşılıyor: "O benim dostumdu" diyor katil hekim, *pollinctor*'dan bahsederken, "benim için değerliydi". Ama yasa, Baylar, yasa sert ve acımasızdır; böyle sevgi gerekçelerini dinlemez bile. Bu tür bir sözleşmeyi yasa önünde savunabilmek için, oraya öbür taraf için de uygun bir 'karşılık' koymak şarttır. Peki neydi bu 'karşılık'? Zira buraya kadar her şey *pollinctor*'dan yana görünüyor: o hizmetleri için bol bol ücretini alırken, yüce ruhlu yüce gönüllü cömert hekim hiçbir şey almıyor. Tekrar soruyorum, o olmazsa sözleşmenin geçersiz sayıldığı 'karşılığı' sağlamak için yasanın hekime verilmesini şart koştuğu eşdeğerli avantaj neydi? Şimdi dinleyin: *"Et ut pollinctor vicissim* τελαμῶνος *quos furabatur de pollinctione mortuorum medico mitteret donis ad alliganda vulnera eorum quos curabat"*; yani karşılık olarak *pollinctor* da hekime, tedavi ettiği hastaların yaralarını sarabilsin diye, cesetler üzerinde görevini yaparken çalmayı başardığı kuşak veya sargıları (τελαμῶνος) armağan olarak verecekti.

"Şimdi durum aydınlanmıştır: bütün pazarlık, mesleğin sonsuza dek sürmesini sağlayacak bir karşılıklılık ilkesi üzerinde dönüyordu. Hekim aynı zamanda cerrahtı; hastalarının *hepsini* öldüremezdi; kimilerinin sağ bırakılması gerekiyordu ve bunlar için keten sargılara gereksinim vardı. Ama ne yazık ki Romalılar yünlü giyiyorlardı

* Ve ölü yıkayıcı dostuna yıkanacak cesetler verecekti

(zaten o kadar sık banyo yapmalarının nedeni de buydu). Bu arada, Roma'da keten bulmak da mümkündü, fakat korkunç derecede pahalıydı. Öte yandan τελαμῶνος, yani batıl inançları gereği cesetleri sarmak zorunda oldukları keten sargılar, cerrahın ihtiyaçlarını pek güzel karşılayabilecekti. Dolayısıyla hekim şu hükümleri içeren bir sözleşme yapmıştı: o dostuna sürekli olarak ceset sağlayacak, söz konusu dost da karşılığında ona, öldürülmüş veya öldürülecek kişilerin dost ve akrabalarından alacağı şeylerin yarısını verecekti. Hekim herkese çok değerli dostu *pollinctor*'u (biz buna cenaze levazımatçısı diyelim) tavsiye ediyor, levazımatçı da dostluğun kutsal haklarına aynı saygıyı göstererek, herkese hekimi tavsiye ediyordu. İkisi birlikte Orestes'le Pylades gibi kusursuz dostluğun örneğini veriyorlardı; hayattayken sevimliydiler; umulur ki darağacında da ayrılmamış olsunlar.

"Baylar, bu iki dostun biribirinden nasıl alışveriş ettiklerini düşündükçe beni korkunç bir gülme tutuyor. Düşünün, Hekim *Pollinctor*'la hesap görmeye oturmuş: on altı ceset borçlu, ikisi zarar görmüş kırk beş sargı alacaklı. Ne yazık ki adları unutulup gitmiş bunların; ama Quintus Burkius ile Publius Harius olsaydı hiç şaşmazdım. Söz açılmışken, Baylar, aranızda son zamanlarda Hare'den haber alan var mı? Galiba İrlanda'ya, iyice batı taraflarında bir yere, yerleşmiş, keyfine bakıyor, ara sıra bir iki ufak iş de çeviriyormuş. Fakat, kendisinin de içini çekerek belirttiği gibi, artık perakendecilik yapıyormuş; bu işin Edinburgh'da o kadar dikkatsizce batırdığı o canlı ve tıkırında toptancılık işine benzer yanı yokmuş. 'İşinde ihmal ve dikkatsizlik göstermenin sonu ne oluyor, görüyorsunuz': Hare'in son deneyimlerinden çıkardığı ders ya da Ezop'un diyeceği gibi ἐπιμυθιον,* da işte bu."

Sonunda günün asıl *toast*'una sıra geldi: *Bütün dallarıyla Thug'luğun şerefine*!

Yemeğin bu doruk noktasında atılmaya kalkışılan nutukların haddi hesabı yoktu. Fakat alkışlar öylesine delice, müzik o kadar gümbürtülü ve -daha aşağı dereceden bir kutlama için bir daha aynı kadehten şerefe içiş yapmamaya

* epimythion:(Yun.) Kıssadan hisse.

herkes kararlı olduğundan- kırılan kadehlerin şangırtısı da öyle sürekliydi ki, anlatmak benim gücümü aşıyor. Bundan başka Kovuktaki-Kurbağa da artık iyice gemi azıya almıştı. Tabancasını çekmiş sağa sola ateş ediyordu; uşağını huni namlulu eski tüfeğini getirmeye yollamıştı ve silâha kurşunlu gerçek fişek koymaktan söz ediyordu. Burke ile Hare'den bahsedilince eski deliliğinin nüksettiğini ya da yine yaşamaktan bıktığı için genel bir kıyımla bu hayattan çekip gitmeye karar verdiğini düşündük. Tabiî buna izin veremezdik, dolayısıyla kendisini dışarı atmak da şart olmuştu; ve bunu oy -ve ayak- birliğiyle yaptık; bütün kulüp, kır saçlarına ve meleksi gülümsemesine acımakla birlikte, ayak parmaklarını *uno pede** diyebileceğim bir şekilde bu iş için ödünç verdi. İşlem sırasında orkestra da eski korosuyla katkıda bulundu. Bütün kumpanya şarkıyı söylüyor, Kovuktaki-Kurbağa da (hepimizi şaşırtarak) deli gibi şarkıya katılıyordu:

"Et interrogatum est ab omnibus -Ubi est ille Kovuktaki-Kurbağa? *Et responsum est ab omnibus -Non est inventus."*

* uno pede: (Lat.) Bir ayakla

SONDEYİŞ

Hiçbir neşeli havaya canı gönülden katılamayacak kadar ciddî ve asık suratlı okurları kendine bağlamak bir yazar için olanaksızdır, hele neşenin dozu kaçıp gariplik veya uçukluk sınırından biraz içeri girmişse. Tabiî böyle durumlarda, sempati duymamak, anlamamak demek değildir; zevk alınmayan neşe ve eğlence ise yavanlaşır, tatsız kokusuz ve bütünüyle anlamsız bir şey olur. Bereket versin, böyle hödükler benim okurlarımın arasından burunları havada çekip gittikleri zaman, geride bu mütevazı yazıda zevk ve eğlence bulduğunu yüksek sesle kabul etmekten çekinmeyen ve övgülerinin içtenliğini de bir nokta hakkında tereddütlü bir eleştiri ifadesiyle kanıtlayan, oldukça büyük bir çoğunluk kalıyor. Uçukluğun, yazıya tamamen isteyerek konmuş olmakla ve tasarlanıştaki genel şenliğin bir öğesini oluşturmakla birlikte, biraz aşırıya kaçmış olabileceği bana birçok kez söylendi. Ben hiç de bu fikirde değilim; ayrıca bu dost sansürcülerin unutmamalarını rica ederim ki, korkunçluk ile dehşete ve genel olarak gerçekleştirildiği takdirde gayet iğrenç olacak her şeye, şöyle bir dokunup geçmek, bu *bagatelle*'in* dolaysız amaç ve çabaları arasında yer almaktadır. Aslına bakılırsa, uçukluktaki aşırılığın kendisi, bütün uydurmaların buhar olup uçacak kadar maddesiz ve temelsiz olduğunu okura sürekli olarak hatırlatmak suretiyle, onu duygularını sarabilecek dehşetten kurtarıp kendine getirmenin en iyi çaresini sunar. Bu itirazcılara ilk ve son kez olarak Dean Swift'in, üç krallığın kota fazlası bebekleri sorununun nasıl çözülebileceğine dair önerisini hatırlatayım: o sıralarda hem Londra'da hem Dublin'de kimsesiz ve bulunmuş çocuk yuvalarında bakılmakta olan bu bebeklerin pişirilip yenmesini önermişti Bay Swift! Bu bir uçukluktu, hem de benimkilerden çok daha cüretli ve kabaca pratik bir uçukluk. Gene de, İrlanda Kilisesi'nin en yüksek yetkilileri dahil hiç kimseden ne tepki ne de eleştiri geldi. Akıl almaz korkunçluğu, öneriyi bağışlatıyordu. Tıpkı Lilliput,

---

* bagatelle: (Fr.) Önemsiz birşey veya olay; eğlencelik

Laputa, Yahoo türünden şeylerin kanıt istemeyen olanaksızlığının bu fantezilere "ruhsat vermesi" gibi, önerinin aşırı uçukluğu da bu küçük *jeu d'esprit*'ye* izin veriyor, onu kabul edilebilir kılıyordu. İmdi, her kim cinayet estetiği üzerine benim konferans gibi bir sabun köpüğü eğlenceye karşı kılıç çekmeyi zahmete değer bulursa, ona karşı şimdilik Dean Swift'in Telamon kalkanının altına sığınıyorum. Fakat gerçekte -okuru bu Sondeyiş'le oyalamamın bir nedeni de (doğruyu söylemek gerekirse) burada yatıyor- benim küçük konuşmam, içerdiği uçukluk için, Swift'in önerisinde tamamen eksik olan özel bir özür de öne sürebilir. Hiç kimse Dean adına, insanın düşüncelerinde bebekleri beslenme maddesi olarak görme yönünde doğal ve normal bir eğilim bulunduğunu bir an için bile öne süremez; düşünülebilen bütün koşullarda, böyle bir şey, türün en savunmasız bireylerine yönelik, en canavarca bir yamyamlık biçimi olarak görülecektir. Buna karşılık, yangınları ve cinayetleri eleştirel veya estetik açıdan değerlendirme eğilimi ise evrensel denecek kadar yaygındır. Büyük bir yangını seyre çağırıldığınızda içinizde beliren ilk itki kuşkusuz söndürmeye çalışmak yönünde olur. Fakat bu çabanın alanı pek sınırlıdır, zaten çok geçmeden de bu iş için eğitilip donatılmış profesyonel insanlar tarafından doldurulur. *Özel* mülkiyet üzerinde çıkan bir yangında, komşunun felâketi nedeniyle duyulan acıma başlangıçta bizi, bunu bir seyirlik olay gibi görmekten alıkoyar. Ama belki de yangın kamu binalarıyla sınırlı tutulabilir! Ne olursa olsun, olayı bir felâket sayıp bir kez üzüntü borcumuzu ödedikten sonra, kaçınılmaz biçimde ve hiç çekinmeksizin, bir sahne gösterisiymiş gibi seyretmeye devam ederiz. Büyülenmiş gibi bakan kalabalıktan "Ne büyük! Ne muhteşem!" gibi bağırışlar yükselir. Örneğin, bu yüzyılın ilk onyılında Drury Lane yandığı zaman, çatının çökmesi, ortasındaki sivri doruğa yerleştirilmiş olan koruyucu Apollon'un intiharı imgesini akla getirmişti. Tanrı, elinde liriyle ayakta duruyor, aşağıdan hızla kendisine yaklaşan kıpkızıl yıkıntıya bakar gibi görünüyordu. Derken altından onu tutan kalaslar

* jeu d'esprit: (Fr.) Nükte, espri, şaka

birdenbire kırıldı; kıvrım kıvrım yükselen bir alev bulutu bir an için heykeli de sanki havaya kaldırdı. Sonra, sanki bir umutsuzluk itkisiyle, hükmedici tanrının aşağıdaki ateş tufanına düştüğü değil de âdeta kendini attığı görüldü, zira alevlere başı önde dalmıştı. Düşüşü her açıdan istemli bir eylem izlenimi veriyordu. Sonra ne mi oldu? Nehrin üzerindeki bütün köprülerden ve yangının seyredilebildiği bütün açık alanlardan kuvvetli bir hayranlık ve sempati bağırışı yükseldi. Bu olaydan birkaç yıl önce Liverpool'de de büyük bir yangın olmuş, rıhtımlardan birine yakın geniş bir antrepo bloku olan *Goree* temeline kadar kül olmuştu. Binlerce balya pamuk, binlerce kental buğday ve arpa, zift, terebentin, rom, barut gibi son derece yanıcı mallarla dolu, sekiz dokuz katlı koca bina gece karanlığında saatlerce bu dev ateşi beslemeyi sürdürdü. Felâketi daha ağırlaştıran kuvvetli bir rüzgâr da vardı. Bereket karaya, yani doğuya doğru esiyordu da limandaki gemilere bir şey olmadı. Ta on sekiz mil doğudaki Warrington'a kadar, çoğu roma bulanmış yanan pamuk parçaları ve bir kıvılcım seli havayı dolduruyor, atmosferin bütün yukarı katlarına kadar her yeri aydınlatıyordu. Bu on sekiz millik alandaki bütün hayvanlar da ölesiye ürkmüş, huysuzlaşmışlardı. İnsanlar da, doğal olarak, başlarının üzerinden hızla geçen bu parlak ve kıvılcımlı ateş burgaçlarını, Liverpool'ün üzerine çöken büyük bir felâketin habercisi olarak görüyorlardı ve bu bakımdan üzüntüleri sonsuzdu. Ama insanlardaki bu genel acıma ve sempati duygusu bile, bu rengârenk ateş yağmuru bir fırtınanın kanatlarında gâh açık gökyüzünün derinliklerinden gâh gökteki kara bulutlardan geçerken, yerden yükselen büyülenmişçe hayranlık fışkırmalarını bastıramamış, hatta etkilememişti.

Cinayet olaylarında da durum aynen böyle oluyor. Hayatlarını kaybedenlere ilk üzüntü borcu ödendikten ve kişisel çıkar kaygıları da zamanla giderildikten sonra, ister istemez çeşitli cinayetlerin estetik özellikleri (karşılaştırmalı üstünlükleri de diyebiliriz) tekrar gözden geçirilip değerlendiriliyor. Bir cinayet ötekiyle karşılaştırılıyor ve, örneğin sürpriz, gerilim veya gizem gibi açılardan üstünlük sayılabilecek koşullar toplanıp mihenk taşına vuruluyor. Buna göre ben de, insan zihninin kendi başına bırakılınca

gösterdiği doğal eğilimler içinde, kendi uçukluğuma sağlam ve sürekli bir temel, bir gerekçe bulup gösterebilirim. Fakat Swift için de buna eşdeğer bir özür veya gerekçenin öne sürülebileceğini sanırım kimse iddia edemez.

Benimle Dean Swift arasındaki bu önemli ayrımda, bu Sondeyiş'i yazmamın nedenlerinden biri yatıyor. Sondeyiş'imin ikinci nedeni de, uzun zaman önce amatörlerin defne dallarıyla taçlandırdığı, anılmaya değer üç büyük cinayet olayı -ama özellikle ilk ikisi, yani Williams'ın 1812'deki ebedi yapıtları- hakkında okurlara ayrıntılı bilgi vermektir. Bu olaylarda gerek eylem gerek eylemci, ayrı ayrı, çok ilgi çekicidir. 1812'den beri kırk iki yıl geçtiğine göre, ne birinin ne de öbürünün bugünkü kuşak tarafından ayrıntılı olarak bilindiği düşünülemez.

Tüm Hıristiyan âleminin tarihinde, hiçbir zaman, John Williams'ın 1812 kışında işlediği kıyımdan farksız cinayet kadar insanların kalplerini etkileyen, onları can evlerinden vuran, tek bir kişi tarafından tek başına işlenmiş bir eyleme rastlanmaz; Williams bu cinayetle birer saat içinde iki aileyi hemen hemen toplu kıyıma uğratarak iki evi tamamen boşaltmış ve böylece Kâbil'in bütün çocuklarına üstünlüğünü kanıtlamıştı. Olaydan sonraki iki hafta boyunca halkın yüreğinin bastırmak zorunda kaldığı azgın ve çılgın duyguları olduğu gibi betimlemeye kalkışmak boşuna olur. Kimilerinde delicesine bir öfkeyle karışık dehşet, kimilerinde ise delicesine bir panik vardı. İlk olayı izleyen on iki gün boyunca, kimliği bilinmeyen katilin Londra'dan ayrılmış olduğuna dair temelsiz bir söylentinin etkisiyle, dev başkenti kıvrandıran panik bütün adaya da yayılmıştı. O sırada ben de Londra'dan üç yüz mil uzaktaydım, fakat orada ve her yerde, panik anlatılmaz derecedeydi. Kapı komşum ve şahsen tanıdığım, kocası seyahatte olduğu için birkaç hizmetçiyle birlikte koca tenha bir evde oturan bir hanım, kendi yatak odasıyla eve girebilecek herhangi bir insan arasına -her biri sürgüler, kol demirleri ve zincirlerle güçlendirilmiş- tam on sekiz kapı (bana bunun gözle görülür kanıtını da verdiydi) koymadan rahat edememişti. Salonunda bile ona ulaşmak, elinde ateşkes bayrağıyla kuşatılmış bir kaleye gitmekten farksızdı; altı adımda bir, şato kapılarının inip çıkan demir

parmaklıklarına benzer bir engel insanın yolunu kesiyordu. Panik yalnız zenginleri etkisine almamıştı; en mütevazı kesimlerden birçok kadın da, olasılıkla basit hırsızlıktan daha kötü bir niyetleri olmayan, fakat Londra gazetelerinin yazdıklarına aldanarak korkunç Londra'lı katil olduğunu sandıkları bazı serserilerin evlerine girmeye kalkışmasından dehşete düşerek oracıkta ölüp ölüp dirilmişlerdi. Ülkemize özgü bir Attila -ya da "Tanrının Kamçısı"- gibi kendi büyüklüğünün bilinciyle geçimini sağlayarak Londra'nın göbeğinde dinlenen söz konusu yalnız sanatçı; karanlıkta yürüyen ve (sonradan anlaşıldığı üzere) ekmek, elbise ve hayatta başarı için cinayete bel bağlayan bu adam ise, bu sırada, sessizce, gazetelere etkili bir yanıt hazırlamakla meşguldü. Ve ilk cinayetinden sonraki on ikinci gün, ikinci vuruşunu yaparak ikinci bir aileyi topluca öldürmek suretiyle, kendisine kent dışına gitme eğilimleri yakıştırmanın saçmalığını cümle âleme ilân etti. Katilin kırsal kesime sızmaya tenezzül etmediği; ve sonsuza dek Thames kıyılarına kurulmuş olan dev suç *castra stativa*'sı* koca kenti hiçbir tedbirlilik veya korku güdüsüyle terketmeye niyetli olmadığı böylece kanıtlanınca, taşradaki panik biraz hafifledi. Gerçekte büyük sanatçı taşrada ünlü olmayı kendine yakıştırmıyordu; bir taşra kasabası veya köyü ile "tunçtan daha kalıcı bir eser", bir κτημα ἐς αει, yani nitelikçe kendi *studio*'sundan çıkmış bir eser olarak kabullenip benimseyebileceği cinayetlere denk bir cinayet arasındaki karşıtlığı gülünç ve saçma bir oransızlık örneği gibi hissediyor olmalıydı.

Bu korkunç cinayetlerden birkaç ay sonra görüştüğüm Coleridge, olay sırasında Londra'da oturmasına karşın, kendi hesabına, yaygın paniği paylaşmadığını söyledi. Bunlar onu sadece bir filozof olarak etkilemiş ve vicdanından gelen bütün kısıtlamaları çiğnemeyi kendine yedirebilen bir adama, hele aynı zamanda korkusuzsa, bir anda ne kadar sınırsız ve ürkütücü bir gücün yollarının açıldığı üzerine derin düşüncelere dalmasına neden olmuş. Ancak Coleridge, yaygın paniği paylaşmamakla birlikte, bu korkuyu hiç de akıl dışı bulmuyordu. Zira, gayet doğru

* castra stativa: (Lat.) Daimi ordugah

olarak söylediği gibi, bu dev anakentte sadece kadın ve çocuklardan oluşan binlerce ev halkı vardır; başka binlercesi de, zorunlu olarak, uzun gecelerde güvenliklerini genç bir hizmetçi kızın keyfine veya becerisine emanet etmektedir. Ve bu kız annesinden, kardeşinden ya da sevgilisinden geldiği söylenen uydurma bir habere aldanıp kapıyı açacak olursa, bir anda evin güvenliğini yok etmiş olur. Ama olay güncelken, hatta birkaç ay sonrasına kadar, kapıyı açmadan önce arkasındaki zinciri sağlamca yerine takmak genel olarak uygulandı; bu alışkanlık da aylarca, Bay Williams'ın Londralılar üzerinde ne derin bir etki yarattığının anısı olarak belleklerde kaldı. Şunu da belirteyim ki, Southey bu vesileyle, halkın duygularını da derinden yansıtarak, ilk cinayetten sonraki bir iki hafta içinde bana bunun bir ulusal anma günü düzeyine erişecek kadar büyük ve önemli bir olay olduğunu söylemişti.[13] Evet, şimdi, okuyucuyu (kırk iki yıl gerilerde kalmış bir kayıt olarak, bu kuşaktan her dört kişiden birinin bile doğru olarak bilmesinin beklenemeyeceği) bu dehşet verici cinayetler dizisini doğru ölçeğiyle değerlendirmek üzere hazırladıktan sonra, tüm olayın ayrıntılı olarak anlatılmasına geçelim.

Unutmadan, cinayetlerin işlendiği yerel sahne üzerine de birkaç söz edelim. Ratcliffe Yolu, Londra'nın gemicilikle uğraşılan doğu kesiminin gayet karmakarışık bir mahallesinde geniş bir ana caddedir. Olay sırasında, kendi özel amaçları doğrultusunda hayran olunacak bir başarıyla çalışan, fakat başkentin genel güvenlik hizmetleri için son derece yetersiz kalan Bow Street *dedektif* polisi dışında doğru dürüst güvenlik kuvvetinin bulunmadığı o yıllarda (yani 1812'de), burası son derece tehlikeli bir yerdi. İnsanların en az üçte biri yabancı sayılabilirdi. Adım başı Hintli gemicilere, Çinlilere, Araplara, Zencilere rastlanırdı. Geçmişlerine hiçbir Avrupalı'nın göz atamayacağı adamların çeşit çeşit şapka veya sarıkları altında sımsıkı

---

[13] Southey'in o sıralar hâlâ "Edinburgh Annual Register"in editörlüğünü yapıp yamadığından emin değilim. Eğer öyle ise, hiç kuşkusuz bu gazetenin İskoçya baskısında bütün olayın mükemmel bir anlatımı yer almış olacaktır.

saklanan çok yönlü serserilik ve soygunculuktan başka, Hıristiyan âleminin donanmalarının (özellikle, savaş sırasında, ticaret filolarının) da, suçları yüzünden bir mevsim halkın gözü önünden çekilmek zorunda kalan bütün katil ve haydutların en emin barınağı olduğu bilinmektedir. Bu sınıftan adamların pek azı "işe yarar" denizci nitelikleri taşır; fakat her zaman, özellikle de savaş zamanında, her gemideki mürettebatın ancak küçük bir bölümü (çekirdeği) böyle işe yarar adamlardır; büyük çoğunluk, eğitim bile görmemiş kara insanlarından oluşur. Fakat Doğu Hint Kumpanyası gibi şirketlerin gemilerinde zaman zaman gemici olarak görev yapmış olan John Williams, büyük olasılıkla gayet usta ve kusursuz bir denizciydi. Aslında, oldukça yaygın kanıya göre, akıllı ve becerikli, her tür ani güçlük de çaresi tükenmeyen ve sosyal hayatın bütün ortamlarına rahatça uyabilen son derece esnek bir adamdı. Williams orta boyluydu (1 m 76 ile 1 m 77 cm arasında), ince yapılı fakat güçlüydü, kasları oldukça gelişmişti ve vücudunda hiç fazlalık et yoktu. Kendisini sorguda (sanırım Thames Polis karakolunda) gören bir hanım bana, saçlarının çok olağandışı ve canlı bir renkte, portakalla limon arası parlak sarı, olduğunu söylemişti. Williams Hindistan'da, özellikle Madras ve Bengal'de bulunmuş ama İndus kıyılarında da çalışmıştı. Oysa Pencap'ta yüksek sınıftan kişilerin atlarını çeşitli renklere -kırmızı, mavi, yeşil, erguvan- boyadığı bilinir; dolayısıyla, Williams'ın da, belki sıradan bir kimlik gizleme amacıyla, Skinde ve Lahor'daki bu uygulamadan esinlenmiş olabileceği ve saç renginin belki de doğal olmadığı fikri içime doğdu. Diğer bakımlardan görünüşü yeterince doğaldı. Londra'dan satın aldığım, yüzünden çıkarılmış bir alçı kalıba göre, suratının yapısı itibariyle kaba ve kötü huylu biri olduğunu söyleyebilirim. Doğal kaplan karakterine uyan bir çarpıcı özelliği de, yüzünün her zaman kanı çekilmiş bir ceset gibi solgun olmasıydı. "Damarlarında..." dedi bana bilgi veren kişi, "...utanma, öfke, acıma, gibi duygulardan yüzün kızarmasına neden olan kızıl hayat kanı değil, hiçbir insan yüreğinden çıkmayan yeşil bir öz aktığını düşünebilirsin." Gözleri donuk ve cam gibiydi; sanki bütün ışıkları arka plandaki uzak bir kurbana yöneltilmişti. Buraya kadar,

bütün görünüşü itici olabilirdi; fakat öte yandan, birçok tanığın biribirine uyan ifadeleri, ayrıca da olguların sessiz tanıklığı, davranışlarındaki yapmacık tatlılık ve kurnazca sokulganlığın, ölü yüzü gibi renksiz suratının iticiliğini dengelediğini ve ona deneyimsiz genç kadınlar arasında çok olumlu bir imge sağladığını gösteriyor. Williams'ın hiç kuşkusuz öldürmeyi tasarladığı melek huylu nazik bir kızcağız bunun kanıtını da vermişti. Bir keresinde, Williams'la yalnız başına otururlarken, adam şöyle demiş: "Baksanıza Bayan R., bir gece yarısı yatağınızın yanıbaşında elimde bir oyma bıçağıyla gözüküversem ne derdiniz?" Adama güveni tam olan genç kız şu cevabı vermiş: "Oh, Bay Williams, başka birisi olsaydı korkardım ama sizin sesinizi duyar duymaz içim rahatlardı". Zavallı kızcağız! Williams'ın ana hatlarıyla çiziktiriverdiği bu krokinin içi doldurulsaydı, bu senaryo hayata geçirilseydi, onun cansız ceset suratında öyle bir şey görür, tüyler ürperten sesinde öyle bir şey işitirdi ki, içinin rahatlığı dönmemek üzere uçup giderdi! Fakat Bay John Williams'ın maskesini düşürmek için böyle korkunç deneyimlerden daha azı da yeterli değildi.

Coup d'essai'sini* uzun zaman önce yapmış olduğunu tahmin edebileceğimiz Bay Williams, aralık ayında bir cumartesi gecesi, işleriyle meşgul insanlarla dolu kalabalık ve hareketli sokaklardan geçerek işte bu tehlikeli bölgeye girdi. Söylemek yapmaktır. O da kendi kendine, bu gece önceden şemasını kafasında kurduğu bir niyeti gerçekleştireceğini söylemişti; öyle bir işti ki bu, bittiği zaman, ertesi gün Londra'ya, merkezden çevreye "bütün o dev yüreğe", dehşet salacaktı. Daha sonra, bu karanlık görev için barınağından akşam saat on bir sularında ayrıldığı hatırlandı. Bu kadar erken başlamayı düşünmüyordu, hayır; ama bir keşif yapmaya ihtiyacı vardı. Aletlerini sıkıca düğmelenmiş bol paltosunun altında taşıyordu. Hal ve tavırlarının, bütün tanıklara göre, son derece kibar ve nazik olması, karakterindeki genel incelmişlik ve kabalığa karşı duyduğu nefret ile uyumluydu: içindeki kaplan yüreği, yılanca bir nezaket ve insancıllık

* coup d'essai: (Fr.) Deneme vuruşu, ilk eser.

altında gizleniyordu. Kendisini tanıyanların hepsi sonradan, bu gizlenişi çok etkili ve kusursuz olarak betimlediler; o kadar ki, eğer Williams böyle yoksul bir mahallenin cumartesi geceleri bu denli kalabalık olan sokaklarında yürürken kazayla birine çarpsa, (hepsinin onaylayarak belirttiği gibi) hemen durup en centilmence özürlerini sunarmış; şeytan yüreği en cehennemlik amaç üzerinde geviş getirirken, kendisi durup, şık paltosunun altında sımsıkı düğmelenmiş olarak doksan dakika kadar sonra becereceği küçük işi bekleyen koca çekicin, çarptığı kişiye fazla zarar vermediği umudunu dile getirirmiş. Sanırım Tiziano ama mutlaka Rubens ve belki Van Dycke da, sanatlarını hiçbir zaman normal resmî kılıklarını giyinmeden icra etmezlermiş: dantel yaka ve manşetler, torba peruk, kabzası elmas kakmalı kılıç. Bay Williams'ın da, böyle büyük "toplu kıyım" için evinden çıktığında (başka bir anlamda burada Oxford'luların deyimi *Büyük Bileştirici olarak dışarı çıkmak* da kullanılabilir), siyah ipek çorapla bağcıksız iskarpin giydiğini düşünmek için nedenler var: ne olursa olsun, hiçbir zaman iş yaparken bir sabahlık giyerek, sanatçılık konumuna leke süremezdi. İkinci büyük icrasında, sindiği köşeden ölümcül bir korkunun etkisi altında can çekişir gibi tir tir titreyerek onun dehşet verici çalışmasının yalnız seyircisi olmak zorunda kalan (okur ilerde görecektir) tek kişi tarafından fark ve not edildiğine göre, en iyi cins kumaştan ipek astarlı uzun mavi bir redingot giymişti. O sıralarda hakkında dolaşan dedikodular arasında, Bay Williams'ın yalnız birinci sınıf dişçilere ve manükürcülere gittiği de söyleniyordu. Hiçbir şekilde ikinci sınıf bir ustanın müşterisi olamazdı o. Kendisi tarafından icra edilen küçük ve tehlikeli iş dalında da, hiç kuşkusuz, sanatçıların en aristokratı ve en gösterişe düşkünü sayılıyor olmalıydı.

Hepsi iyi de, şimdi evine doğru sağırtmekte olduğu kurban kimdi acaba? Plansız rotasız ortada dolaşıp öldürmek üzere şans eseri karşısına çıkacak herhangi bir insan arıyacak kadar düşüncesiz olamazdı herhalde, değil mi? Yoo, elbette öyle değildi; bir süre önce kendine uygun bir kurban peylemişti: eski ve çok samimî bir arkadaşını! Zira bir temel ilke olarak bellemiş görünüyordu ki,

öldürülmeye en elverişli insan bir dosttur. Ya da, el altında -ha deyince bulunamayan bir nesne olan- dost yoksa, en azından bir tanıdık. Çünkü her iki durumda da konuya ilk yaklaşım sırasında kuşku uyanmaz. Oysa bir yabancı korkabilir ve kendi katil adayının hal ve tavrından bile nem kaparak teyakkuz durumuna geçebilir. Ancak, anlattığımız olayda kurban olarak seçtiği kişi her iki özelliği de kişiliğinde birleştiriyordu: başlangıçta Williams'ın dostuydu; fakat zamanla, bazı durumlardan ötürü düşmanı olmuştu. Ya da, başkalarının dediği gibi, daha büyük bir olasılıkla, aralarında gerek dostluğu gerek düşmanlığı canlı tutan duygular çoktan beri zayıflamış, gevşemişti. Bu cumartesi gecesinin icrasına (dost veya düşman sıfatıyla, önemli değil) konu olarak seçilen talihsiz adamın adı Marr'dı. Williams'la Marr'ın aralarındaki bağlantıya dair o sıralarda (doğru veya yanlış) yaygın olan ve ciddî bir tanıklığa dayanılarak hiçbir zaman yalanlanmayan söylentiye göre, ikisi birlikte Hindistan'a sefer yapan gemilerden birinde tayfa olarak Kalküta'ya giderken yolda kavga etmişlerdi. Bir başka söylentiyse hayır, diyordu, kavgayı denizden döndükten sonra etmişler, konusu da çok güzel bir genç kadın olan Bayan Marr'mış; onun gönlünü kazanmak için rekabet etmişler, sonra da biribirlerine düşman kesilmişler. Bazı durumlar var ki, bu öyküye bir ölçüde olasılık rengini veriyor. Ancak, bir başka açıklama daha var: Yeterince açıklanamayan bir cinayette bazen, çarpıcı bir cinayetin basit ve aşağılık bir çıkar güdüsüyle işlenebileceğini salt iyi yüreklilikten dolayı kabul edemeyen bir kişinin, katili daha "yüksek" ve insanca bir dürtüyle hareket etmiş gibi gösteren bir öykü uydurduğu ve halkın da buna inandığı görülmüştür. Bu durumda da, Williams'ın böyle karmaşık ve feci bir cinayeti düpedüz sıradan bir kazanç hırsıyla işlediği fikrini bir türlü hazmedemeyen kamuoyunun, onu bir kadının gönlünü kazanmak uğruna giriştiği tutkulu ve soylu rekabetten doğan ölümcül kinle hareket ediyormuş gibi gösteren bir öyküyü benimsemiş olması akla gelebilir. Açıkçası, olay bu açıdan tam aydınlanmış sayılmaz. Fakat, iki adam arasındaki kan davasının asıl nedenini, *causa teterrima*'sının Bayan Marr olması elbette güçlü bir olasılıktır. Her neyse,

bu arada, artık dakikalar da sayılı; bu kan davasının yeryüzünde daha ne kadar sürüp gideceğini ölçen kum saatinin kumu da tükeniyor. Bu gece kumun akışı duracak. Yarın, İngiltere'de Pazar, Iskoçya'da ise Yahudice adıyla Şabbat denilen gündür. Ayrı ayrı adlarla da olsa, bu günün her iki ülkede de işlevi aynı: her iki halk için de bu bir dinlenme günü... Evet, Marr, senin için de bir dinlenme günü olacak bu; yazın böyle yazılmış; sen de, ey genç Marr, aradığın huzura kavuşacaksın; sen de, bütün ev halkın da, evinde barındırdığın yabancı da... ama bu huzur, bu dinlenme, mezarın ötesindeki dünyada gerçekleşecek. Mezarın beri yakasında ise hepiniz son uykunuzu uyuyorsunuz.

Gece en karanlık gecelerden biriydi; Londra'nın bu mütevazı mahallesinde, gece nasıl olursa olsun, karanlıkmış, aydınlıkmış, sakinmiş, fırtınalıymış farketmez. Cumartesi akşamları bütün dükkanlar en az saat on ikiye, bazen de yarım saat sonrasına kadar açık olurdu. Pazar gününün tam başlangıcı ve bitişi konusunda Yahudilere özgü o titiz ve ukalaca dakiklik yoktu. En kötüsünü alırsak, Pazar tatili bir gün öğleden önce (sabah) saat birden ertesi gün öğleden önce (sabah) saat sekize kadar, yani tam otuz bir saat, uzayabilirdi. Bu da her şeye yeter bir süreydi. Tabiî bu özel cumartesi gecesi daha da kısa olsaydı Marr memnun olurdu, yeter ki daha çabuk gelsin; zira on altı saattir tezgahın arkasında ter döküp durmuştu. Marr'ın hayattaki uğraşı ve konumu şöyleydi: çorap falan sattığı küçük bir dükkanı işletiyordu; stoklarına ve dükkanın donanımına yaklaşık 180 paund kadar yatırım yapmıştı; ticaretle uğraşan herkes gibi bazı sorunları ve dertleri vardı. İşini yeni kurmuştu ama borçları şimdiden huzurunu kaçırmıştı. Senetlerin vadesi geliyor ama bunları karşılayabilecek ölçüde satış olmuyordu. Ancak Marr iyimser yaratılışlı, kolay kolay umudunu yitirmeyen biriydi. O tarihte yirmi yedi yaşında, sağlam yapılı, canlı pembe tenli bir gençti; ticari durumu ve geleceğinden bir parça tedirgin ama gene de neşeliydi; o gece ve ertesi gece dertli başını genç ve tatlı karısının sadık göğsünde dinlendirerek kaygılarını unutmaya hazırlanıyordu -ne boş bir umut! Marr'ın ev halkı şu kişilerden oluşuyordu: En

başta kendisi; sınırlı -ticari- anlamda birkaç kez batsa bile, her defasında tekrar ayağa dikilip ateşten bir piramit gibi yükselebilecek, yıkıntının çok üstüne çıkabilecek enerjisi olan bir adam. Ya, işte böyle Marr kardeş, doğuştan getirdiğin enerjiyi dokunmadan sana bıraksalardı, işler böyle olabilirdi. Fakat tam şu sırada, sokağın karşısında cehennemden çıkma bir yaratık duruyor ve bütün bu gurur okşayıcı olasılıklara keskin bir biçimde çekincesini koyuyor. İkinci olarak Marr'ın sevimli ve nazik eşi geliyor; bütün genç eşler (ancak yirmi ikisinde) gibi mutlu ve kaygılanıyorsa, sadece canından çok sevdiği bebeği için kaygılanıyor. Zira üçüncü olarak evde, sokak seviyesinin ancak iki buçuk- üç metre altında, yani sıcacık ve tertemiz bir mutfakta, genç annenin ara sıra salladığı bir beşikte, sekiz aylık bir bebek uyuyor. Marr'lar evleneli on dokuz ay olmuş ve bu ilk çocukları. Pazar tatilini başka bir dünyada geçirecek bu çocuk için dertlenmeyin; zira boğazına dek yoksulluğa batmış bir çocuk, bir de ana-babadan yetim kalırsa, bu yabancı ve öldürücü dünyada ne yapabilir, nerelere gidebilir ki? Dördüncü olarak, on üç yaşlarında bir çırak var. Devonshire'li, etine dolgunca ve Devonshire'lilerin çoğu gibi yakışıklı bir oğlan[14]; yerinden memnun, aşırı çalıştırılmıyor; patronu ve hanımı kendisine iyi davranıyor ve o da bunun farkında. Beşinci ve sonuncu olarak bir hizmetçi kız bu kendi halinde hane halkını tamamlıyor; aslında yetişkin bir genç kadın bu ve özellikle iyi kalpli biri olduğundan, (sosyal statü bakımından iddialı olmayan ailelerde sık sık görüldüğü gibi) hanımıyla ilişkilerinde bir çeşit kızkardeş durumunda bulunuyor. Şu anda (1854) -ve yirmi yıldan beri- Britanya toplumunun üzerinden büyük bir demokratik değişim rüzgarı esiyor. Birçok kişi artık "efendim" veya "hanımım" diye konuşmaktan utanmaya başlamış; şimdi yavaş yavaş bunların yerine geçmekte olan terim ise "işverenim". İmdi, Birleşik Devletler'de böyle bir demokratik gurur

[14] O yıl, yani 1812'de, bir ressam bana şöyle demişti: "Bulunduğum yerin önünden geçen dokuz yüz kişilik bir Devonshire'li (gönüllü veya milis) alayı görmüştüm. İçlerinde, günlük dilde "güzel yüzlü" veya "yakışıklı" olarak nitelenemeyecek bir düzine insan bile yoktu.

ifadesi, kimsenin tartışmadığı bir bağımsızlığın gereksizce ilanı olarak biraz nahoş kaçsa da, kalıcı bir kötü etki bırakmaz. Zira evlerdeki "yardımcılar", genel olarak yakında kendi evlerinin ve işlerinin efendileri olacaklarını, bu yöne doğru emin ve hızlı bir geçiş sürecinde bulunduklarını bildiklerinden, zaten bir iki yıl içinde kendiliğinden çözülecek olan bir ilişkiyi "şimdilik" görmezden gelebilirler. Fakat, böyle bitmez tükenmez toprak kaynaklarının bulunmadığı İngiltere'de, değişme eğilimi sıkıntılı oluyor. Aslında, hafif, hatta çoğu kez iyi veya mutlu denebilecek bir boyunduruktan kurtulmanın kaba ve hırçın ifadesini de birlikte getiriyor. Ne demek istediğimi bir başka yerde açıklayacağım. Burada, Bayan Marr'ın hizmetinde, söz konusu ilke uygulamada kendini gösteriyor. Hizmetçi kız Mary, büyük bir ciddiyet ve hamaratlıkla evdeki görevleriyle uğraştığını gördüğü; bu kadar genç olmasına karşın belli bir yetkeye sahip olan ama bunu asla kaprisli biçimde kullanmayan, hatta kullandığını belli etmeyen bir hanıma içten ve yapmacıksız bir saygı besliyordu. Bütün komşuların tanıklığına göre, bir yandan hanımına hal ve tavrında gösterişsiz bir saygı ifadesiyle davranıyor ama öte yandan, elinden geldikçe, bir kızkardeşin gönüllü ve güleryüzlü yardımlarıyla, analık görevlerinin onun üzerine yıktığı yükü hafifletmekten hiç kaçınmıyordu.

Geceyarısına üç dört dakika kala, merdivenin üst başından Marr birdenbire işte bu genç kadını çağırıp ailenin akşam yemeği için istiridye almaya yolladı. Hayat boyu sürecek ciddi sonuçlar bazen ne denli önemsiz rastlantılara bağlı oluyor! Marr dükkanının işlerine, Bayan Marr da bebeğinin hafif rahatsızlığına o kadar dalmışlardı ki, yemeği unutmuşlardı. Şimdi zamanla birlikte seçim yapma olanakları da gittikçe daralıyordu. İstiridye belki de saat on ikiyi vurduktan sonra bulunabilecek en uygun yiyecek olduğu için ısmarlanmıştı; ama Mary'nin yaşamı işte bu önemsiz rastlantıya bağlıydı. Yemek için dışarıya olağan saatinde, yani onda veya on birde gönderilmiş olsaydı, bütün aileyi yok eden faciadan kurtulan tek üye olamayacak; katilden kaçamayıp kesinlikle ailenin öteki bireylerinin kaderini paylaşacaktı. Şimdi zaman dardı,

çabuk olmak gerekiyordu. Bu yüzden, Marr'dan parayı alan Mary, alelacele bir sepet kapıp başlığını bile giymeden dükkandan fırladı. Olaydan sonra, kanını donduran bir anı olarak, tam dükkandan çıktığı sırada, lambanın ışığında karşı kaldırımda bir insan silueti görmüş olduğunu hatırlayacaktı; adam o anda yerinden kımıldamıyordu ama az sonra yavaşça hareket etmeye başlamıştı. Bundan hemen önce ya da hemen sonra (hangisi doğru, şimdi söylemek güç) meydana gelen küçük bir olayın da kanıtladığı gibi, bu adam Williams'tı. İmdi, görevini yerine getirmek için pek az zamanı olan Mary'nin bu koşullarda ister istemez kapıldığı ivecenlik ve telaş göz önüne alınırsa, içinde beliren derin ve gizemli sıkıntı ve tedirginlik duygusunu bu meçhul adamın hareketlerine bağlamış olduğu açıkça görülür; yoksa böyle bir hususta kesinlikle dikkatini yöneltecek bir yan görmezdi. Buraya kadar, yarı bilinçli olarak zihninden geçenlerin ne olduğunu kendisi biraz olsun aydınlatabiliyor. Adamın yüzünü ve özelliklerini ayırdetmesine ve gözlerinin baktığı yeri tam olarak kestirmesine izin vermeyen karanlığa karşın, hareketlerinin verdiği genel izlenimden ve vücudunun görünen eğilişinden, 29 numaraya bakmakta olduğu fikri aklına gelmiş. Yukarıda sözünü ettiğim, Mary'nin inancını doğrular nitelikteki küçük olay da, geceyarısından pek uzak olmayan bir saatte, gece bekçisinin de bu yabancıyı görmüş olmasıydı; onun sürekli olarak Marr'ın dükkanının penceresinden içeriyi gözetlediğini farketmişti. Bu davranış, adamın görünüşüyle de birleşince, ona o kadar kuşkulu gelmişti ki, Marr'ın dükkanına girip gördüklerini anlatmıştı. Bunu daha sonra yargıçların önünde de ifade etti. Ayrıca, bunun ardından, yani on ikiyi birkaç dakika geçe (sekiz veya on dakika, olasılıkla Mary'nin çıkışından sonra), yarım saatlik normal turunu bitirip döndüğünde, Marr'ın kendisinden kepenkleri kapamasına yardım etmesini istediğini de ifadesine ekledi. Son olarak burada konuşmuşlar ve bekçi Marr'a gizemli yabancının görünüşe göre çekip gitmiş olduğunu söylemiş; zira adam, bekçinin Marr'a kendisinden ilk söz edişinden beri ortada gözükmemişmiş. Williams'ın da bekçinin Marr'a yaptığı ziyareti gözlemiş ve böylece tam zamanında hareketlerinin

kendisini ele verdiğinin farkına varmış olması kesin gibi; öyle ki, Marr'a yapılıp sonuçsuz kalan uyarı, böylece Williams tarafından önemsenip değerlendirilmiş... Canavarın işine, Marr'ın bekçinin de yardımıyla kepenkleri kapamasından sonraki bir dakika içinde başladığı ise daha da kesin; şu nedenle: Williams'ın işe daha erken başlamasını önleyen, pencereden dükkanın içinin sokaktan geçenler tarafından açıkça görülebilmesiydi. Williams'ın işini rahatça ve güvenle görebilmesi için kepenklerin gerektiği gibi kapalı olması şarttı. Fakat bir kez bu koşul yerine gelip gözlerden saklılık durumu gerçekleşince, daha önce acele ederek tüm girişimi riske atmamak ne kadar önemli idiyse, bu kez de başlamak için bir an bile kaybetmemek o kadar -hatta daha fazla- önem kazanıyordu. Zira her şey Marr'ın kapıyı kilitlemesinden önce içeri girmesine bağlıydı. Başka herhangi bir giriş biçiminde (örneğin, Mary'nin dönüşünü bekleyip onunla birlikte girmek gibi), kullanmış olduğunu az sonra olayların okura göstereceği özel avantajdan yararlanamamış olacaktı. Williams kısa bir süre, belki otuz saniye kadar, bekçinin ayak seslerinin kesilmesini bekledi; ama bu tehlike geçince, ikinci tehlike Marr'ın kapıya kilit vurmasıydı; anahtar bir kere döndü mü katil dışarda kalakalacaktı. Bu yüzden, hızla içeri daldı ve sol elinin ustaca bir hareketiyle, Marr'a hiçbir şey farkettirmeden, anahtarı çeviriverdi. Bu canavarın yaptıklarını adım adım izlemek ve olayın sessiz hiyerogliflerinin nasıl mutlak bir yanılmazlıkla bu kanlı dramın bütün gidişini, bütün aşamalarını -sanki biz de Marr'ın dükkanında bir yere saklanmışız ya da acıyan bağışlayan göklerden acıma nedir bilmeyen bu cehennem zebanisini seyrediyormuşuzcasına bir bütünlük ve açıklık içinde- önümüze serdiğini görmek, gerçekten harika bir duygu, çok ilginç bir olay. Kilit üzerinde el çabukluğuyla yaptığı numarayı Marr'dan gizleyebildiği apaçık; yoksa, hele bekçinin söylediklerinden sonra, Marr hemen kuşkulanırdı. Oysa, az sonra görüleceği gibi, Marr hiçbir şeyden kuşkulanmamıştı. Gerçekte, Williams'ın işini başarabilmesi için, Marr'ın salabileceği bir korku çığlığını veya can çekişme hırıltısını önleyip susturmak son derece önemliydi. Sokaktan bu kadar ince bir perdeyle, yani en incesinden bir

duvarla, ayrılmış böyle bir yerde, bu tür bağırış veya sesleniş, gelip geçenler tarafından hemen hemen sokaktan geliyormuş gibi açık ve net işitilebilirdi. Böyle bir çığlık mutlaka boğulmalıydı, boğuldu da; nasıl olduğunu okur az sonra görecektir. Şimdi katili bir süre için kurbanlarıyla başbaşa bırakalım. Elli dakika canının istediği gibi rahatça çalışsın. Biliyoruz ki dış kapı her türlü yardım olasılığına karşı sımsıkı kapalı; yardımsa zaten yok. Dolayısıyla, biz şimdi hayal gücümüzü Mary'ye yöneltelim; her şey olup bittikten sonra onunla birlikte geri dönelim, perdeyi tekrar kaldıralım ve onun yokluğunda olup bitenlerin dehşet verici izlerini ve kalıntılarını gözden geçirelim.

Zavallı kız, için için ancak yarım yamalak anlayabildiği bir huzursuzlukla tedirgin, istiridye dükkanı bulmak umuduyla bütün sokağı aşağı yukarı dolaştı. Her günkü işi gücü, gidiş gelişleri sayesinde tanımış olduğu çevre içerisinde açık dükkan bulamayınca, en iyi çarenin, şansını daha uzak başka bir bölgede denemek olduğunu düşündü. Uzakta parlayan veya gözkırpan ışıklar görüyor, bunlar onu adeta yoluna devama çağırıyordu. Böylece her zamankinden daha karanlık bir gecede, doğru dürüst aydınlatılmamış sokaklarda[15], Londra'nın kavga dövüşün eksik olmadığı ve bu yüzden kestirme gibi görünen güzergahtan ikide bir sapmak zorunda kaldığı bir mahallesinde beklenen oldu ve kızcağız pusulayı şaşırdı. Dışarı çıkış amacını gerçekleştirme umudu artık yoktu. İzi üzerinde artık geri dönmekten başka çare kalmamıştı ama bu da kolay iş değildi. Zira, karşısına çıkan, fakat karanlık yüzünden yüzlerini bile seçemediği kişilere yol yolak sormaya korkuyordu. Sonunda bir gece bekçisini fenerinden tanıdı da, onun kılavuzluğuyla doğru yolu bulabildi; on dakika sonra da Ratcliffe yolu 29 numaranın kapısındaydı. Fakat o sırada, elli altmış dakika dışarda kalmış olduğundan hiç kuşkusu yoktu; çünkü bir ara

[15] Havagazı kullanan sokak lambalarının geçmişini tarihsel olarak bilmiyorum. Ancak, Londra'da, Bay Winsor'un havagazı lambalarının yararlarını ve sokakları aydınlatmakta kullanılabileceğini göstermesinden sonra da, birçok semt ve bölge, yağ satıcılarıyla yapılan ve yıllarca geçerli olan uzun süreli sözleşmeler yüzünden, yeni aydınlatma sistemine geçmekten alıkonuldu.

uzaktan *saat biri geçti* seslenişini duymuştu; bu duyuru saat birden birkaç saniye sonra başlar, aralıklı olarak on, on üç dakika devam ederdi.

Çok geçmeden üzerine üşüşen ve onu korkudan kıvrandıran kötü düşünceler arasında, birbirini izleyen kuşkular, kaygılar ve karanlık önseziler dizisini bütün açıklığıyla hatırlaması, doğal olarak zorlaşmıştı. Fakat hatırlayabildiği kadarıyla, eve varışının ilk anlarında kuşku uyandırıcı herhangi bir şey farketmemişti. Pek çok şehirde sokakla evin içi arasmda başlıca iletişim aracı kapı zilidir; ama Londra'da kapı tokmakları daha bir yaygındır. Marr'ın evindeyse hem zil hem de tokmak vardı. Mary zili çaldı, bir yandan da tokmağı hafifçe tıklattı. Efendisiyle hanımını rahatsız etmek gibi bir kaygısı yoktu, zira *onları* uyanık bulacağından emindi. Kaygısı bebekle ilgiliydi; rahatsız edilecek olursa annesini yine bir gecelik dinlenmeden edebilirdi. Mary -şimdi belki de geciktiği için bayağı kaygılanmaya başlamış olan- üç kişinin kendisini sabırsızlıkla beklediği bu durumda, ancak işitilebilecek kadar hafif bir fısıltısının bile onlardan birini kapıya koşturacağını iyi biliyordu. Fakat o ne? Aklının almadığı bir durum vardı: aşağıdan, mutfaktan, ne bir ses ne bir nefes geliyordu. Şaşkınlıkla birlikte zavallı kızın yüreğine buz gibi bir dehşet dalgası yayıldı. O anda da, biraz önce gördüğü, puslu lamba ışığı altında saklanan ve hiç kuşkusuz efendisinin hareketlerini gözetleyen, koyu renkli bol bir palto giymiş yabancının belli belirsiz silueti tekrar gözünün önüne geldi; Mary titredi ve işi ne kadar acele olursa olsun, bu şüpheli görünümü Bay Marr'a haber vermediği için kendini acı acı suçladı. Zavallı kız! O anda bilmiyordu ki, Marr bu bilgiyle uyarılıp önlem alacak olsaydı bunu yapabilirdi, zira bilgi ona başka taraftan ulaşmıştı; dolayısıyla, aslında efendisinin verdiği görevi yerine getirme telaşından doğan kendi unutkanlığının herhangi bir kötü sonuç doğurduğu iddia edilemezdi. Ama bütün bu düşünce ve tahminler, o anda, bütün benliğini kaplayan paniğin içinde boğuluyordu. Kapıdaki iki çağrısına da yanıt gelmemişti: tek başına bu durum bile korkunç bir şeyler olduğunu açığa vuruyordu. Bir kişi olsa uyuyup kaldığı düşünülebilirdi; ama iki -hatta üç- kişi

birden! İşte *bu* olamazdı. Diyelim ki üçü de, bebekle birlikte, uykuya dalıp gitmişler; peki o zaman bu sessizliği, bu ölüm sessizliğini, nasıl açıklamalıydı? Doğal olarak, o anda bir korku ve dehşet histerisinin bütün varlığını kapladığı zavallı genç kız, nihayet, ancak şimdi, o çıldırtıcı korkuya özgü şiddetle zili çalabildi. Çaldı ve bekledi; kendine hâlâ bir parça hakimdi ama soğukkanlılığı hızla dağılıyor, onu terkediyordu. "Pek vahim bir kaza", diyordu kendi kendine, "Marr'la çırağının aynı yerlerde tıbbi yardım aramak üzere evden çıkmalarına neden olmuş olsa bile -ki bu bile pek akla gelecek şey değil- en azından Bayan Marr'la bebeği evde kalırdı; durum da ne kadar vahim ve umutsuz olursa olsun, zavallı anneden mırıltı veya inilti şeklinde mutlaka bir yanıt gelirdi." Bu düşüncelerle beklemek, son çağrısına gelebilecek yanıta zaman bırakmak, bütün gücünü toplayarak başarması gereken bir görev olmuştu. Dinle öyleyse, zavallı çırpınan yürek! Dinle ve yirmi saniye ölü gibi sessiz kal! Mary gerçekten ölü gibi sessizdi; bu ürkünç sessizlik içinde de, iyi duyabilmek için kendi soluğunu bile kestiği sırada, yankısı kulağından ölüm gününe kadar gitmeyecek, öldüresiye korkunç bir olay meydana geldi. Zangır zangır titreyen zavallı kızcağız, son çılgınca çağrısına sevgili genç hanımından gelebilecek yanıta kulağını açık tutabilmek için son bir gayretle kendine hakim olmaya çalışırken, nihayet evin içinde gayet açık olarak bir gürültü işitti. Evet, hiç kuşku yoktu, çağrısına yanıt geliyordu. Ama neydi bu? Merdivenlerden, aşağı, mutfağa inen değil, yatak odalarının bulunduğu üst kata çıkan merdivenlerden, bir çatırdama sesi duyuldu. Ardından çok net olarak bir ayak sesi: bir, iki, üç, dört, beş basamak yavaş yavaş inildi. Sonra korkunç adımların, daracık antreden kapıya doğru ilerlediği duyuldu. Adımlar -aman Tanrım! *Kimin* adımları acaba?- kapının ardında durmuştu. Evde kendininkinden başka bütün solukları susturmuş olan korkunç yaratığın soluğu bile duyulabiliyordu kapının arkasından. Onunla Mary'nin arasında sadece bir kapı vardı. Kapının öte tarafında ne yapıyordu acaba? Merdivenlerden inen -bir tabut gibi daracık- küçük koridoru geçen, gayet dikkatli, işitilmemeye özen gösteren adımlardı ve bu adımlar nihayet kapının ardında

durmuştu. Nasıl da derin derin soluyordu adam! O, yalnız katil, kapının bir tarafında; Mary ise öbür tarafında. Şimdi düşünelim: Adam aniden kapıyı açıyor, Mary karanlıkta dikkatsizce içeri dalıyor ve kendini katilin kollarında buluyor. Bu bir olasılık; bu küçük numara Mary'nin dönüşünün hemen ardından yapılsaydı kesinlikle başarıya ulaşacaktı; kapı ilk tıkırdatışında açılıvereydi, balıklama içeri dalacak ve mahvolacaktı. Ama şimdi Mary uyanık, tedbirli. Meçhul katil de, o da kapıya kulaklarını dayamış dinliyor ve körük gibi soluyorlar. Bereket kapının ayrı tarafındalar. Kilidin açıldığının, sürgünün çekildiğinin en küçük belirtisinde Mary gerisin geri fırlayıp gecenin karanlığına sığınıverecek.

Katilin antreden geçerek ön kapıya gelmesinin anlamı ne mi olabilirdi? Şu: tek başına, bir birey olarak, Mary onun gözünde hiçbir değer taşımıyordu; ama ev halkından biri olarak şöyle bir değeri vardı: yakalanıp öldürülürse evi boşaltma işi tamamlanacak, iş kusursuz başarılmış olacaktı. Bu durum halka duyurulunca -ki tüm Hıristiyan alemine yayılacağı kesindi- bütün hayal güçlerini adeta tutsak alacaktı. Kurban kuşların hepsi ağa yakalanmış, hane halkının yokedilmesi bire varıncaya dek, eksiksiz, gerçekleştirilmiş olacaktı. Kadın ve erkeklerin fikir ve duyguları da, istedikleri kadar sağa sola uçuşsunlar, sonunda umutsuzca güçlü katilin yenilgi tanımayan ellerine düşecekti. "Benim yeterlik belgelerim Ratcliff Yolu 29 numaranın tarihini taşıyor" der demez, zavallı, yenilmiş hayal gücü, kolu kanadı kırılmış olarak, katilin büyüleyici çıngıraklı yılan gözünün önünde yere serilecekti. Mary kapının dışında dururken katili de iç tarafta durduran güdünün bir umut olduğuna kuşku yok: Telaşsızca kapıyı açıp, fısıltıyla Marr'ın sesini taklit ederek, "Neden bu kadar geç kaldın?" dese, olaki kız aldanıp içeri girerdi. Ama yanılıyordu, bunun zamanı geçmişti; Mary artık delicesine uyanıktı. Şimdi de şiddetle ve hiç durmadan zili çalmaya, tokmağı vurmaya başladı. Bunun doğal sonucu olarak da, az önce yatıp hemen uyumuş olan bitişik komşu uyandı; artık Mary'nin kontrol edemediği çılgınca bir itkiye uyarak gittikçe şiddetlenen zil ve kapı tokmağı seslerinden, bu kadar büyük bir şamatanın altında mutlaka çok kötü bir

olayın bulunması gerektiğini anladı. Yataktan fırlayıp sürgülü pencereyi kaldırmak ve öfkeyle bu zamansız patırdının sebebini sormak bir anlık bir iş oldu. Zavallı kız, bir saat kadar evden uzak kaldığını; bu arada Bay Marr'ın bütün ailesinin öldürülmüş olduğunu sandığını; şu anda da katilin evin içinde bulunduğunu çabucak açıklayacak derecede soğukkanlılığını koruyabildi.

Konuştuğu kişi bir rehinciydi ve gerçekten çok yiğit, çok yürekli biri olmalıydı; zira kahramanlığını bu kadar kapsamlı bir zaferle kanıtlamış olan esrarengiz bir katilin karşısına tek başına çıkmak, sadece fiziksel bir güç sınaması olarak bile, çok tehlikeli bir girişimdi. Nitekim, milliyeti, yaşı, güdüleri, hiçbir şeyi bilinmeyen; esrar perdesine bürünmüş birinin önüne balıklama dalmak da, hayal gücü için, ciddi bir kendini yenme çabası gerektirir. Hiçbir asker herhangi bir savaş alanında bu kadar karmaşık bir tehlike karşısında kalmamıştır. Zira, komşusu Marr'ın bütün ailesinin öldürülmüş olduğu doğruysa, bu ölçüde bir kan dökücülük faillerin iki kişi olması olasılığını güçlendirir görünmekteydi; ya da bir kişi tek başına böyle bir kıyım gerçekleştirmiş idiyse ne kadar büyük bir cüret ve ataklığa -olasılıkla da, beceriye ve hayvansal güce- sahip olmalıydı bu yaratık! Üstelik bu meçhul düşman (tek olsun çift olsun) kuşkusuz adamakıllı silahlıydı da. Bütün bunlara karşın, bu korkusuz insan hemen komşusunun evindeki kanlı sahneye koşmaktan çekinmedi. Pantalonunu giyip eline ocak demirini aldığı gibi, kendi küçük arka bahçesine indi. Buradan yaklaşırsa katilin önünü kesme şansı vardı; oysa ön kapıdan böyle bir imkan yoktu; ayrıca kapıyı kırmak da hayli gecikmeye sebep olacaktı. Arka bahçesini Marr'ın bahçesinden 2.5-3 metre yüksekliğinde bir tuğla duvar ayırıyordu. Bunun üzerinden atladı. Bir kandil almak için geri dönmesi gerektiğini hatırlamıştı ki, aniden Marr'ların tarafından süzülen zayıf bir ışık gözüne çarptı. Marr'ların arka kapısı ardına kadar açıktı. Katil belki de yarım dakika önce oradan geçmişti. Cesur adam hemen içeri girip dükkan tarafına yürüdü ve orada geceki kasaplığın etrafa saçılmış kalıntılarına bakakaldı. Küçük ev o derece kana bulanmıştı ki, bir yerine kan bulaştırmadan, yol bulup ön kapıya ulaşmak olanaksızdı. Katile kurbanları

karşısında o kadar ölümcül bir üstünlük sağlayan anahtar hâlâ kapının kilidindeydi. Bu sırada, (bu kadar kurbandan hiç olmazsa birinin belki de tıbbi yardımla kurtarılabilecek durumda olabileceğini, fakat her şeyin zamana bağlı olduğunu kavrayan) Mary'nin çığlıklar arasında verdiği sarsıcı haber de, vaktin geç olmasına karşın, evin çevresinde küçük bir kalabalık toplanmasına neden olmuştu. Rehinci kapıyı açtı. Bir iki bekçi topluluğun önüne geçerek içeri girdiler; fakat insanın kanını donduran manzara karşısında kalakaldılar; o ana kadar hayli yüksek çıkan sesleri de birdenbire kesildi. Facia kendi öyküsünü yeterince yüksek sesle anlatıyor, -sayıca az ve yalın olan- bütün aşamalarını bir bir gösteriyordu. Katil hakkında henüz hiçbir bilgi, hatta kuşkulanılan bir kişi bile yoktu; fakat Marr'ın yakından tanıdığı biri olduğunu düşündürecek nedenler vardı. Marr'ın kapadığı kapıyı açarak içeri girmişti. Fakat şu noktaya haklı olarak dikkat çekildi: ki, hele gece bekçisinin uyarısından sonra, böyle tehlikeli bir mahallede, bu saatte, dükkanda bir yabancının -hem de bu kadar garip biçimde, kapı ve kepenkler kapanıp sokakla tüm bağlantı kesildikten sonra girmiş bir yabancının- belirmesinin Marr'ı kuşkulandırıp uyarması ve savunma durumuna geçirmesi beklenirdi. Dolayısıyla, Marr'ın böyle uyarıl*ma*dığını gösteren her ipucu, onun kuşkularını yatıştıran, tedbirlilik içgüdülerini uyutan *bir şeyin*, bir durumun meydana geldiği fikrini güçlendiriyordu. Bu "bir şey" de ancak şu basit gerçekte yatıyordu: katil Marr tarafından, sıradan ve kuşku uyandırmayan bir tanıdık olarak, yakından tanınan biriydi. Geri kalan her şeyin anahtarı olarak bu nokta bir kez varsayılınca, sonraki dramın bütün gidişi gün gibi açık ortaya çıkıyordu. Katilin sokak kapısını nazikçe açıp, yine aynı nezaketle arkasından kapadığı belliydi. Sonra, hiçbir şeyden kuşkulanmayan Marr'la eski bir dost gibi selamlaşıp küçük tezgaha doğru yürümüştü. Oraya varınca Marr'dan bir çift rengi atmamış pamuklu çorap istemiş olmalıydı. Marr'ınki gibi küçük bir dükkanda, çeşitli malların yerleştirilmesi açısından fazla seçenek yoktu. Katilin bu yerleştirme düzenini öğrendiğine hiç kuşku yok; şu anda istenen parçayı bulmak için, Marr'ın tezgaha sırtını dönerek gözlerini ve ellerini başının

otuz beş santim üstündeki bir rafa kaldırması gerektiğini biliyordu. Bu hareketle, katilin karşısında mümkün olan en çaresiz konuma düşmüş oluyordu. Gözleri ve elleri böyle meşgul ve başının arkası da vuruşa en elverişli durumdayken, katil bir an bile kaybetmeden bol paltosunun altından ağır bir marangoz çekici çıkarıp bir tek vuruşla kurbanını hiçbir direnme gösteremeyecek durumda yere serdi. Marr'ın durumu ve duruşu olanları anlatıyordu; doğal olarak tezgahın arkasına yığılmıştı; elleri de olayın, ana hatlarıyla anlattığım gibi meydana geldiğini gösterecek şekilde meşguldü. Olasılıkla bu ilk vuruş, Marr'a ulaşan bu ilk ihanet belirtisi, bilinç yitimi açısından aynı zamanda sonuncusu da olacaktı. Katilin cinayet planı, sistematik olarak, kurbanını böyle apopleksiye ya da en azından uzun bir bilinç yitimi sağlayacak bir baygınlığa düşürmekten yola çıkıyordu. Bu ilk açılış adımı katili rahatlatmıştı. Fakat, kurbanın kendine gelmesi her zaman en büyük ele geçme tehlikesini yaratabileceğinden, her şey tamam olsun diye, boğazı da kesmeyi bir kural haline getirmişti. Böyle durumlarda bütün cinayetler aynı değişmez modele uyardı: önce kafatası parçalanır, bu adım katili anında verilecek bir karşılıktan korurdu. Sonra da, her şeyi ebedi sessizliğe gömmek üzere, hep aynı şekilde, boğaz kesilirdi. Olayın geri kalan kısmı da, kendiliğinden anlaşıldığı üzere şöyleydi: Marr'ın yere düşüşü, büyük olasılıkla, boğuk ve karmakarışık bir itişip kakışma gürültüsü çıkarmış olmalıydı; hele dış kapı da kapalı iken, bunun bir sokak kavgası gürültüsüyle karıştırılması söz konusu olamazdı. Ancak, daha büyük bir olasılıkla, aşağıya, mutfağa giden uyarı o zaman değil de katil Marr'ın boğazını kesmeye giriştiği zaman yerine ulaştı. Tezgahın arkasındaki yerin çok dar olması, o kritik acelecilik içinde, boğazın serbestçe bıçağın önüne çıkarılmasını olanaksız kıldığından, katil işini net olarak bir vuruşta değil, usturayı aralıklarla birkaç kez çalarak görmüş olmalıydı. Bu sırada herhalde Marr'dan boğuk hırıltılar da yükselmişti. Ardından da aşağıdakilerin merdivenlerden yukarı seğirtmesi... İşlemin tek tehlikeli aşaması olan bu durum için katil özel olarak hazırlıklıydı. Her ikisi de genç ve dinç olan Bayan Marr'la çırak çocuk doğal olarak sokak kapısına doğru

koşmuşlardı. Mary de evde olsaydı ve üç kişi birden katilin dikkatini dağıtıp amacını saptırmağa çalışsaydı, hiç olmazsa birinin az da olsa sokağa ulaşma şansı olabilirdi. Fakat katilin korkunç bir isabetle savurduğu ağır çekiç hanımı da çırağı da kapıya bile varmadan yakaladı. İkisi de dükkanın ortasına boylu boyunca serilip kaldı; bu etkisizleştirme işi daha tamamlanmamıştı ki eli kanlı canavar usturasıyla boğazlarına eğilmişti bile. Şurası da gerçek ki, kocasının hırıltılarını duyan Bayan Marr, acıdan ve acımadan deliye dönerek, asıl izlemesi gereken yolu unutmuş veya gözden kaçırmıştı. Durumu anlayınca, çırakla birlikte arka kapıya koşmaları gerekiyordu; böylece alarm dışarda, açıkta verilmiş olacaktı ki, bu başlı başına önemli bir noktaydı. Bu yol tutulmuş olaydı, katilin dikkatini dağıtmak için, dükkanın aşırı daraşlığının elvermediği başka çareler de bulunabilecekti.

Bu facianın seyrine toplananların yüreklerini titreten dehşet ve heyecanı anlatmağa çalışmak boşuna olur. Kalabalık, bir kişinin rastlantı sonucu toplu kıyımdan kurtulmuş olduğunu biliyordu; ama onun da şimdi dili tutulmuş, belki de aklı başından gitmişti; öyle ki, acıklı durumuna dayanamayan bir komşu kadın onu götürüp yatağa yatırmıştı. Bu yüzden, başka koşullarda olabileceğinden daha uzun bir süre, kalabalık arasından, küçük bebeği hatırlayacak kadar Marr'larla samimi olan kimse çıkmadı. Cesur rehinci savcıya ifade vermeye gitmişti; bir başka komşu da acil olduğunu düşündüğü bir delili sunmak için yakındaki polis karakoluna koşmuştu. Derken birdenbire, kalabalığın arasından, öldürülen karı kocanın bir bebekleri olduğunu hatırlayan biri çıktı. Bebek ya aşağıda, mutfakta ya da üst kattaki yatak odalarından birinde olabilirdi. Hemen bir sürü insan mutfağa doluştu ve orada hemen beşiği gördüler; ama çarşaf ve örtüler akıl almaz bir karışıklıktaydı. Bunları düzeltmeye çalışırlarken kan lekeleri ortaya çıktı. Korkunç eylemin öteki belirtisi de, beşiğin başı örten bölümünün parçalanmış olmasıydı. Alçak herifin iki engelle karşılaştığı açıkça belliydi: birisi, beşiğin kemerli üst kapağıydı -bunu bir çekiçte paramparça etmişti-, öteki ise çocuğun başının çevresine yığılmış yorgan ve yastıklar. Bu yüzden vuruşlarını serbestçe

yapamamıştı. Dolayısıyla sahneyi, usturasını küçük masumun boğazına çalmak suretiyle tamamlamıştı. Sonra da, görünür bir neden olmaksızın, sanki kendi canavarlığının sonucu olan manzaradan kendi de utanmış gibi, çarşaf ve örtüleri küçük cesedin üzerine yığmakla bayağı uğraşmıştı. Bebeğin de öldürülmüş olması, yadsınamayacak biçimde, tüm cinayete bir öç alma eylemi karakteri veriyor ve Williams ile Marr arasındaki kavganın kadın uğruna rekabetten kaynaklandığı söylentisini doğruluyordu. Gerçi bir yazar katilin, kendi güvenliği için, çocuğun ağlamasını bastırmayı gerekli görmüş olabileceğini öne sürmedi değil; ama kendisine haklı olarak belirtildi ki, daha sekiz aylık bir çocuk cinayet işleniyor duygusu veya korkusuyla ağlamaz, olsa olsa her zaman yaptığı gibi, annesi yanında olmadığı için ağlar; böyle bir ağlama da, evin dışından işitilse bile, komşuların zaten sık sık duydukları bir ses olduğu için özel olarak dikkat çekmez; katil bile bunda ciddi olarak kaygılanılacak bir şey görmez. Bütün bu canavarlıklar dizisi içinde, bir bebeğin böyle anlamsızca ve gereksizce doğranması kadar, halkın bu kimliği bilinmeyen rezil herife karşı öfkesini ateşleyen, çılgınlaştıran başka bir olay yoktu.

Doğal olarak, dört beş saat sonra ışıyan pazar gününün sabahında, bu denli dehşet saçıcı bir olay her yana yayılmamazlık edemezdi. Fakat bir sürü pazar gazetesinden birinin sütunlarına bile sızdığını düşünmek için yeter nedenim yok. Normal olarak, pazar sabahı saat biri çeyrek geçeye kadar meydana gelmemiş ya da haberi sızmamış olan sıradan olaylar halkın kulağına ancak pazar gazetelerinin pazartesi baskılarıyla veya pazartesi sabah gazeteleriyle ulaşırdı. Bu olayda da böyle bir yöntem izlendiyse, gerçekten bundan daha büyük bir savsaklama veya unutkanlık olamaz. Zira, pazar sabahı halkın bu olaya ilişkin ayrıntılı bilgi talebini karşılamak suretiyle -ki bu, yavan ve önemsiz bir iki sütunu iptal edip yerine rehinciyle bekçinin anlattıklarından oluşan ayrıntılı bir öykü konarak kolayca yapılabilirdi- küçük bir servet kazanılabilirdi. Uçsuz bucaksız anakentin her yanına dağıtılacak el ilânları sayesinde en az 250.000 nüsha satılabilirdi; yani, dolaşan söylentilerle her yerde kazan gibi kaynayan ve her yerde

daha geniş bilgi arzusuyla yanan halkın heyecanına denk, *özel ve özgün* bilgiler toplayabilmiş olan herhangi bir gazete yapabilirdi bunu. Ertesi pazar (olaydan sonraki *sekizinci gün*) Marr'ların cenazesi kaldırıldı. İlk tabuta Marr konmuştu, ikincisine kucağında bebeğiyle Bayan Marr, üçüncüsüne de çırak oğlan. Üçü de yan yana gömüldü. Cenaze alayını, dehşet, acıma ve üzüntüleri her hallerinden okunan 30 000 emekçi insan izledi.

O zamana kadar, bu yıkımı gerçekleştiren kişinin -mezar kazıcıların bu yağlı müşterisinin- kimliği hakkında, tahmin olarak bile en ufak bir fısıltı duyulmamıştı. Bu kişi hakkında, altı gün sonra herkese ulaşacak olan bilgiler cenazelerin kaldırıldığı pazar günü biliniyor olsaydı, halk mezarlıktan çıktığı gibi doğruca katilin kaldığı eve gidip (hiç aman vermeden) kendisini parça parça edecekti. Fakat şimdilik, kuşkuların üzerinde toplanabileceği *makul* bir hedef bulunmadığından, halkın gazabı kendini dizginlemek zorunda kaldı. Öte yandan, genel heyecan, yatışma belirtileri göstermek bir yana, uğranılan şaşkınlığın yankıları gerisin geri taşradan başkente ulaştıkça, gözle görülür şekilde günden güne artıyordu. Ülkenin bütün ana yollarında, kimliklerini yeterli olarak açıklayamayan ya da görünüşleri bekçinin Williams hakkında verdiği yarım yamalak tarife az çok uyan serseriler ve "boşta-gezerler" tutuklanıyordu.

Düşünen insanların zihninde, korkunç geçmişe yönelik kabaran bu dev acıma ve öfke dalgasına, alttan alta yakın gelecekle ilgili kaygı dolu bir beklenti de karışıyordu. Burada Wordsworth'un çarpıcı bir parçasından bir alıntı yapalım:

> "Zelzele bir defayla doymaz."

Bütün tehlikeler, özellikle de en kötü olanları, yinelenir. Bir katil; kurtlar gibi kan dökme açlığı ve tutkusu, kan dökmekten sapık bir lüks olarak zevk alması yüzünden katil olmuş bir yaratık, gerisin geri eylemsizliğe, aylaklığa düşemez. Böyle bir adam, Alp dağlarındaki dağkeçisi avcısı gibi, mesleğinin tehlikelerini ve kıl payı paçayı kurtarışlarını, tekdüze günlük yaşamının yavanlığına

lezzet katan tuz biber olarak görmeye başlar. Fakat, kendisine mutlaka yeni canavarlıklar yaptıracak olan cehennemden çıkma içgüdüleri bir yana, Marr'ların katilinin -her nerede pusudaysa- geçim sıkıntısı çeken bir adam olduğu belliydi. Ve bu sınıf insanlar içinde, gereksinimlerini onurlu yoldan, çalışarak karşılamaya en az elverişli yaratılışta olanlardandı. Şiddete yatkın insanlar, hem aşırı kendini beğenmiş olduklarından hem de gerekli alışkanlıkları edinemediklerinden, özellikle bu tür uğraşların istediği nitelikleri taşımazlar. Dolayısıyla, bütün yüreklerin "ah bir bulunsa" diye çırpındığı katilin, yalnızca geçimini sağlamak için olsun, makul bir aradan sonra, yeni bir dehşet sahnesinde tekrar ortaya çıkması bekleniyordu. Marr cinayetinde bile, olayın kötülük, kin ve öç alma güdülerine dayandığı kabul edilse de, soygunculuk arzusunun bu duygularla işbirliği yaptığı görülüyordu. Katilin bu konuda düşkırıklığına uğradığı da belliydi. Marr'ın haftalık masraflar için ayırdığı az bir para dışında, büyük olasılıkla dişe dokunacak ya çok az şey bulmuş ya da hiçbir şey bulamamış olmalıydı. Ganimet olarak bütün elde edebildiği, herhalde, en çok iki gineden ibaretti; bu para da bir iki haftada suyunu çekerdi. Bu nedenle, herkesin kanısı şuydu ki, bir iki ay içinde, halkın duygusal ateşi biraz düşünce ya da daha taze ve ilginç konular tarafından bastırılıp, yaşanan olayla birlikte ev hayatında uygulamaya konulan tedbir ve teyakkuz durumu biraz gevşeyecek zaman bulunca, aynı şekilde tüyler ürpertici yeni bir cinayet mutlaka beklenmeliydi.

Halkın beklentisi işte bu yöndeydi. Şimdi, insanlar bir yandan bu sessiz, sinirli bekleyiş içinde, meçhul kolun bir kez daha vuracağını düşünür, hatta darbeye kendilerini hazırlar; ama öte yandan, ne kadar cüretkâr olursa olsun hiç kimsenin henüz böyle bir şeye kalkışabileceğine de inanamazken; yani bütün gözler açık ve gözetleme durumundayken, Marr'ların öldürülmesinin on ikinci gecesinde, aynı mahallede, aynı toplu kıyım planını izleyen, aynı derecede esrarengiz ikinci bir cinayetin işlenmesiyle bütün yürekleri kaplayan çılgınca dehşet bir tasavvur edilsin. Bu ikinci vahşet olayı, Marr'ların öldürülmesini izleyen perşembe gününden sonraki perşembe günü meydana

geldi; o sıralar birçok kişi merak ve gerilim gibi dramatik özellikler bakımından bu ikinci olayın birincisini de aştığını düşündü. Bu kez kurban aile Williamson'lardı; ev de, tamamen Ratcliffe Yolu üzerinde değilse bile, bu geniş ana caddeyi dik açıyla kesen ara sokaklardan birinin köşesindeydi. Bay Williamson uzun zamandır mahallede oturan, iyi tanınan saygıdeğer bir adamdı; zengin olduğu da sanılıyordu. Daha fazla servet yapmaktan çok böyle bir girişimin sağladığı istihdamı düşünerek, bir tür meyhane işletiyordu; bunun, müşteriler açısından eski ataerkil görenekler çerçevesinde çalışan bir yer olduğu söylenebilirdi; yani, akşamları buraya hatırı sayılır mal mülk sahibi insanlar gelmekle birlikte, bunlarla esnaf ve işçi sınıfından öteki müşteriler arasında herhangi bir ayrım gözetilmiyordu. Görgü kurallarına uygun davranan herkes bir masaya oturup istediği içkiyi ısmarlamakta serbestti. Bu yüzden oldukça karışık, kısmen durgun gediklilerden oluşan, kısmen de gelip geçici bir müşteri kütlesi vardı. Ev halkı şu beş kişiyi kapsıyordu: 1. Ailenin reisi Bay Williamson yetmiş yaşında bir ihtiyardı; işine uygun, kibar ama hiç kasıntılı ve huysuz olmayan, aynı zamanda düzeni sağlamakta da ödünsüz bir adam. 2. Karısı Bayan Williamson; kendisinden on yaş küçük. 3. Dokuz yaşlarında küçük bir kız torun. 4. Kırkına yakın bir hizmetçi kadın. 5. Bir imalâthanede yetişmiş yirmi altı yaşlarında genç bir zanaat ustası (hangi dalda olduğunu unutmuşum); hiçbirinin milliyetini de hatırlamıyorum. Bay Williamson'un yerinde, saat tam on biri çalınca, hiç kayırma veya istisna yapılmaksızın, bütün müşterilerin çıkması yerleşmiş bir kuraldı. Bu âdet, bu kadar fırtınalı bir bölgede, Bay Williamson'un evini kavga döğüşten uzak tutmak için bulduğu yollardan biriydi. Sözünü ettiğimiz perşembe gecesi de her şey alışıldığı gibi gitmişti, birkaç kişinin dikkatinden kaçmayan hafif kuşkulu bir olay dışında... Daha az telâşlı ve tedirgin bir zamanda bu küçük nokta belki göze bile çarpmazdı; ama şimdi, bütün sosyal toplantılarda ilk ve son konuşma konusu hep Marr'lar ve onların meçhul katili iken, bol bir palto giymiş ürkütücü görünüşlü bir yabancının o akşam aralıklarla birkaç kez salona girip çıkması; bazan salonun karanlık köşelerine

sinerek ışıktan kaçması; birçok kişi tarafından evin özel iç taraflarına kadar sokulduğunun farkedilmesi, doğal olarak biraz mide bulandırıcı bir olaydı. Genel olarak, adamın Bay Williamson'un tanıdığı biri olduğu varsayılmıştı; aslında Williamson'un bir bakıma, arasıra gelen bir müşteri olarak, onu tanıyor olması da olanak dışı değildi. Fakat daha sonra, saat sekizden on bire kadar aralıklı olarak, ölü gibi bembeyaz suratı, garip renkli saçları ve parlak cam gözleriyle salonda boy gösteren bu itici yabancı, kendisini dikkatle gözlemiş olanların belleklerinde, *Macbeth*'teki iki katile yakışan kan dondurucu etki içinde tekrar canlandı: Banquo'nun kanının kokusu hâlâ üstlerinde olarak kendilerini takdim eden; ve kral şöleninin ihtişamı içinde, ürkütücü suratları sislere bürünmüş artalandan çıkıyormuş gibi solgun bir ışıkla parlayan iki katile...

Bu arada, saat on biri çaldı; topluluk dağıldı; giriş kapısı hemen hemen kapalıydı. Herkesin dağıldığı bu anda evde kalan beş kişinin konumları şöyleydi: üç büyük, yani Bay Williamson, karısı ve hizmetçi, zemin katında bir şeylerle uğraşıyorlardı; Bay Williamson, ev kapısının kendilerine lûtuf olarak saat on ikiyi vuruncaya dek aralık bırakıldığı komşular için bizzat fıçıdan bira çekiyordu; Bayan Williamson'la hizmetçi kadın arka mutfakla küçük salon arasında gidip geliyorlardı; yatak odası *birinci* katta (bu terim Londra'da her zaman sokak seviyesinin hemen üstündeki katı gösterir) olan küçük torun saat dokuzdan beri mışıl mışıl uyuyordu; son olarak genç usta da bir süre önce dinlenmeye çekilmişti. Sürekli olarak bu evde yaşıyordu ve odası da ikinci kattaydı. Biraz önce soyunmuş ve yatağına yatmıştı. Çalışan biri olarak erken kalkma alışkanlığında olduğundan, doğal olarak bir an önce uykuya dalmak istiyordu. Fakat bu gece, birkaç gün önce 29 numarada işlenen cinayetten kaynaklanan iç sıkıntısı son haddine varıp sinirlerini iyice gerdiğinden, bir türlü uyuyamıyordu. Birisinden o kuşku uyandırıcı yabancı hakkında bir şeyler duymuş, hattâ belki onu şuraya buraya sokulurken bizzat görmüş olması da mümkündür. Böyle olmasa bile, bu evi tehlikeli bir konuma sokan birkaç noktanın farkındaydı; örneğin, bütün mahallede çeşitli suçların bolluğu ve Marr'ların bu evden birkaç kapı ötede

oturmuş olmaları gibi tatsız bir gerçek. Bunlar, katilin de fazla uzakta olmadığı fikrini güçlen-diriyordu. Bunlar *genel* tedirginlik konularıydı; ama bu eve özgü başka nedenler de vardı. Özellikle Williamson'un zenginliğinin herkesçe bilinmesi; ellerine akan parayı kasa ve çekmecelerine yığdığına -temelli ya da temelsiz- inanılması; son olarak da, ev kapısını tam bir saat aralık bırakma âdetinin apaçık biçimde sanki davet ettiği tehlike; ayrıca, bu bir saatlik sürenin yüklü olduğu ek tehlike: bu arada eve girmek istenirse -rastlaşılabilecek bütün ziyaretçiler saat on birde gönderildiği için- hiç kimseyle karşılaşılmayacağının herkesçe bilinmesi. Vaktiyle müessesenin niteliği ve rahatlığı bakımından olumlu biçimde işlemiş olan bu kural şimdi, değişik koşullarda, tam bir saat süreyle evin her şeye açık ve savunmasız olduğunun âdeta cümle âleme ilânı demek oluyordu. Yetmişini geçmiş ağır ve hantal, belirgin biçimde durgun bir ihtiyar olan Bay Williamson'un, tedbirli davranarak, müşterilerin gönderildiği saatte kapısını da kilitlemesi gerektiği söyleniyordu.

Genç usta bu ve bu gibi kaygılanma nedenleri (özellikle de Bayan Williamson'un büyük miktarda altın ve gümüş takımları olduğu söylentisi) üzerine sıkıntılı sıkıntılı kafa yorarken, olasılıkla saat on ikiye yirmi sekiz veya yirmi beş dakika kala, evin kapısı birdenbire, kaba ve ürkünç bir elin altında olduğunu anlatırcasına, büyük bir şiddetle çarpılarak kapanıp kilitlendi. Ratcliffe Yolu 29 numara olayındaki, esrara bürünmüş şeytanî yaratığın içeride olduğuna kuşku yoktu. Evet, on iki gündür bütün düşünceleri ve dilleri tekeline alan bu korkunç yaratık, şimdi kesinlikle bu savunmasız evin içindeydi ve birkaç dakikaya kadar oradakilerin her birinin karşısına çıkacaktı. Halkın kafasından, Marr'lardaki olayda iş başında *iki* kişinin bulunup bulunmadığı sorusu hâlâ çıkmamıştı; öyleyse şimdi burada da iki kişi var demekti ve bunlardan biri işin üst katlardaki bölümü için hemen hazır olmalıydı. Zira böyle bir saldırı için en ölümcül tehlikenin doğrudan üst kat pencerelerinin birinden sokaktan geçenlere yapılabilecek imdat çağrısı olduğu açıktı. Paniğe kapılan genç yarım dakika kadar yatağında öylece kaldı; sonra kalktı ve ilk hareketi odasının kapısına gitmek oldu. Amacı kapıyı

saldırıya karşı güvenceye almak değildi; bunu yapmanın hiçbir yolu -ne kilit, ne sürgü, ne kol demiri- olmadığını pek iyi biliyordu; odada -böyle bir girişim için yeter zaman olduğu varsayılsa bile- kaldırıp kapının arkasına dayayarak barikat kuracak bir mobilya da yoktu. Onu kapıya götüren sadece duyduğu ölümcül korkunun büyüsüydü. Bir adımda merdiven başına ulaştı; başını trabzandan sarkıtarak aşağıyı dinledi; tam bu sırada küçük salondan hizmetçi kadının can çekişen çığlığı duyuldu: "Ah, Tanrım, İsa Mesih! Hepimizi öldürüyorlar!" Yerinde olarak bir cesede aitmiş gibi görünen bu korkunç kansız suratın çizgilerinden ve bu donuk cam gözlerden nasıl bir Medusa kafası bakıyor olmalıydı ki, bu surata bir bakış bile ölüm fermanının alınması için yeterli oluyordu.

Bu sırada üç ölüm kalım mücadelesi sona ermişti bile; taş kesilen zavallı işçi, körce ve edilgince paniğe teslim olmuş, ne yaptığının farkında olmadan, hızla iki kat merdiveni indi. Duyduğu ölçüsüz dehşet, içinde sonsuz cesaretin uyandıracağı itkiyi uyandırıyordu. Don gömlek, arasıra ayağının altında çatırdayan çürümüş merdivenleri son dört basamağa kadar indi. Durum şimdiye kadar belleğinde kalmış bütün durumlardan daha dehşetliydi; bir öksürük, bir aksırık, hatta bir derin soluk, canını kurtarmağa çalışmasına fırsat bile kalmadan genç adamın bir ceset haline gelmesi demekti. Katil o sırada küçük salondaydı; bu salonun kapısı merdivenden inerken tam karşıya rastlıyordu ve şimdi aralıktı; aslına bakılırsa "aralık" teriminin anlattığından çok daha açıktı. Salonun duvarıyla veya kendi kapalı haliyle dik açı yapacak şekilde döndürülürken çizeceği 90 derecelik daire çeyreğinin en az 55 derecelik bölümü görünüyordu. Bunun sonucu olarak genç adam içerideki üç cesetten ikisini görebiliyordu. Üçüncüsü neredeydi? Ya katil? O neredeydi? Katil, ilk bakışta görülmeyecek ama duyulacak biçimde salonda hızla ileri geri yürüyor, kapının gizlediği bölümde bir şeyle uğraşıyordu. Bu şeyin ne olduğu çok geçmeden çıkan seslerden anlaşıldı: odanın dışardan görünmeyen kısmında sırasıyla bir dolaba, bir gardroba ve bir yazı masası çekmecesine anahtar uydurmağa çalışıyordu. Çok geçmeden odanın görünen bölümüne geçti; fakat, genç adamın talihi varmış,

bu kritik anda katil merdivenlerden yana bir bakış fırlatmayı düşünemeyecek kadar işine dalmıştı; yoksa orada dehşetten taş kesilmiş gibi duran bembeyaz insan figürünü anında görür ve bir saniye içinde mezara konulmak üzere hazırlardı. Üçüncü cesede, eksik olan Bay Williamson'un cesedine gelince, *onun* cesedi kilerdeydi. Bulunduğu yerin nasıl açıklanabileceği, o zaman üzerinde çok konuşulan fakat hiçbir zaman doyurucu biçimde aydınlatılamayan bir sorun olarak kaldı. Bu arada genç adam Bayan Williamson'un ölmüş olduğunu anladı; canlı olsaydı mırıltı, inilti veya hırıltı gibi bir ses çıkarırdı. Demek ki, kırk dakika önce ayrıldığı dört dosttan üçünün hayatı sönmüştü; şimdi işin yüzde 40'ı kalıyordu (Williams'ın vazgeçemeyeceği kadar yüksek bir orandı bu); başka deyişle, genç adamın kendisi ile küçük sevimli dostu, çocuk masumluğu içinde ne kendisi ne de yaşlı büyükleri için hiçbir korku duymadan uykusunu uyuyan küçük torun kalıyordu. Dedesiyle ninesi bir daha gelmemek üzere gitmiş olsalar da, hiç olmazsa bir dost (genç adam, elinden gelirse bu çocuğu böyle bir tehlikeden kurtararak bu dostluğunu kanıtlayacaktı) çok yakınındaydı. Ama ne yazık ki katile daha da yakındı bu dost. Şu anda sinirleri hiçbir çabaya dayanacak durumda değildi; buzdan bir sütuna dönüşmüştü, çünkü sadece on üç ayak ötesindeki nesneler şunlardı: hizmetçi kadın katile, demirlerini kara kurşunla parlattığı ocağın önünde diz çökmüş durumda yakalanmıştı; işinin bu kısmı bitince öbür bölümüne, yani ocağa odun ve kömür doldurma işine geçmişti; hemen yakmak için değil, ertesi güne hazır olsun diye. Delillerin hepsi, katil içeri girdiğinde bu işle meşgul olduğunu gösteriyordu. Olup bitenler olasılıkla şöyle sıralanabilir: Genç işçinin de duyduğu korku çığlığı ve İsa'ya seslenişten anlaşıldığına göre, durumu ilk farkeden hizmetçi olmuştu; ancak bu uyarılma kapının çarpılışından bir buçuk, hatta iki dakika sonraya rastlıyordu. Sonuç olarak, genç adamı korkuyla ama tam zamanında uyaran bu gürültü, iki kadın tarafından yanlış yorumlanmıştı. O sıralar Bayan Williamson'un biraz ağır işittiği söylendi; hizmetçininse, başı yarı yarıya şöminenin içinde ve kulakları da kendi işinin çıkardığı oğma gıcırtısıyla

dolu olduğundan, kapının şiddetle çarpılmasını sokak gürültüleriyle karıştırmış ya da yaramaz çocukların bir oyunu sanmış olabileceği şeklinde tahminler yürütüldü. Fakat nasıl açıklanırsa açıklansın, hizmetçi kadının İsa'yı yardıma çağırıncaya kadar kuşku uyandıracak, işini yarıda kestirecek hiçbir şey farketmediği bir gerçektir. Bundan, Bayan Williamson'un da hiçbir şey farketmediği sonucu çıkar, zira bir şeyden kuşkulanmış olsaydı bu kuşkusunu hizmetçiye de söylerdi, çünkü her ikisi de aynı küçük odada bulunuyorlardı. Anlaşıldığına göre, katil odaya girdikten sonra olayların akışı şöyle olmuştu: Bayan Williamson, olasılıkla sırtı kapıya dönük durduğundan onu görmemişti. Böylece katil, kimse tarafından görülmeden önce, kafasının arka kısmına indirdiği ağır bir darbeyle, ilk olarak onu bayıltıp yere sermişti. Demir bir küsküyle yapılan bu vuruş kafatasının tüm arka kısmını ezip kırmıştı. Kadının yere düşüşünün çıkardığı gürültü (zira her şey bir anda olmuştu) hizmetçinin dikkatini çekmiş, hizmetçi o anda genç adamın da işittiği çığlığı koparmıştı. Fakat çığlığını yinelemesine fırsat kalmadan, katil kaldırdığı cinayet âletini bu kez *onun* başına indirip kafatasını beynine doğru içeri göçürmüştü. Her iki kadın da kesin olarak can vermişlerdi; başka bir işleme hiç gerek kalmamıştı; üstelik katil gecikmenin doğuracağı kaçınılmaz tehlikenin de bilincinde olmalıydı. Yine de, kurbanlardan birinin her nasılsa bir süre için de olsa kendine gelip olayı ayrıntılı biçimde anlatmasının kendisi için doğuracağı ölümcül sonucun da o kadar bilincindeydi ki, bu olasılığı ortadan kaldırmak için hemen boğazlarını kesmeyi ihmal etmedi. Bütün bunlar ortadaki görünüme uyuyordu. Bayan Williamson başı kapıya gelecek şekilde sırtüstü düşmüştü; diz çökmüş durumundan kalkamayan hizmetçi ise başını âdeta vuruşlara sunmuş oluyordu; sonra alçak herifin, boğazı açığa çıkaracak şekilde başı arkaya kanırtması yetmiş ve cinayet tamamlanmıştı. Genç ustanın, korkudan felç olmuş ve bir süre için dosdoğru aslanın ağzına yürüyecek derecede büyülenmiş olmasına karşın, seyrettiği olaydaki bütün önemli noktaları farkedip aklında tutacak kadar kendine hâkim olması dikkate değer. Okur şu anda onu, katilin Bayan Williamson'un cesedinin üzerine eğilip

daha önce bulamadığı bazı önemli anahtarları tekrar arayışını seyrederken tasavvur edebilir. Durum kuşkusuz katil için de kaygı vericiydi; zira aradığı anahtarları bulamadığı takdirde bütün bu iğrenç facia halkın dehşet ve öfkesini son haddine dek arttırmaktan başka bir şeye yaramamış olacaktı ki, bu da teyakkuz ve önlemlerin on kat sıkılaştırılması suretiyle, kendisiyle gelecekteki avlarının arasındaki engellerin de çoğalması demekti. Yalnız bu değil, koruması gereken daha yakın bir çıkar da vardı: kendi kişisel güvenliği de bir kaza sonucu tehlikeye düşebilirdi. İçki almak için eve gelenlerin çoğu, savruk ve şaşkın kız ve oğlan çocuklarıydı; oranın kapalı olduğunu görünce başka yere giderlerdi. Fakat aklı başında bir adam veya kadının o sırada, yani bilinen kapanış vaktinden tam bir çeyrek saat önce, kapıya gelip de kapalı bulduğunu varsayalım; bu durumda, kolayca gözardı edilemeyecek kadar kuvvetli bir kuşku uyanırdı mutlaka. O zaman da hemen genel alarm verilmiş olur ve bundan sonra artık olayın gidişi şansa kalırdı. Bazan aşırı ve gereksiz ölçüde titizlik gösterirken başka bazı durumlarda son derece umursamaz ve savsaklayıcı olabilen bu alçak herifin karakterindeki garip tutarsızlığı iyi gösteren, dikkate değer bir olgu vardı: tam şu anda, küçük salonu kana bulayan cesetlerin arasında dururken, Williams herhalde evden dışarı çıkması için güvenli bir yol olup olmadığı konusunda tereddüt içindeydi. Arka tarafta pencereler olduğundan haberi vardı ama bunların nasıl bir alana baktıklarını kesinlikle bilmiyordu; ayrıca, bu kadar tehlikeli bir mahallede alt kat pencerelerinin demirli olması olasılık dışı değildi; üst kat pencereleri serbest olabilirdi ama bu kez de çok fazla bir yükseklikten atlamak gerekecekti. Ne olursa olsun, bütün bunlardan çıkan tek pratik sonuç, hiç vakit geçirmeden bütün anahtarları deneyerek gizli hazineleri bulmağa çalışmaktı. Katilin, etrafında olup bitenlere ilişkin algılarını körelten de işte bu nokta, yani her güdüyü bastıran bu tek amaca kendini fazlaca kaptırması oldu; yoksa genç adamın -bazan korku içinde kendi kulağına bile ulaşan- soluklarını mutlaka duyardı. Katil Bayan Williamson'un cesedine eğilip ceplerini bir kez daha iyice aradı ve çeşitli anahtar desteleri çıkardı; bunlardan

biri yere düşerek kuvvetlice şıngırdadı. İşte tam bu anda gizli tanık saklandığı yerden, Williams'ın paltosunun en iyi cins ipekten astarlı olduğunu farketti. Farkettiği -ve sonradan suçlama için daha kuvvetli birçok delilden de önemli olduğu anlaşılan- başka bir nokta da, katilin olasılıkla zavallı Marr'ın parasıyla aldığı yeni ayakkabılarının yürürken sık sık ve sertçe gıcırdadığıydı. Katil elindeki yeni anahtar destesiyle salonun görünmeyen bölümüne geçti. Nihayet genç ustanın önünde bir kaçış yolu açılmış oluyordu. Katil bütün anahtarları denerken mutlaka birkaç dakika kaybedecekti; daha sonra, anahtarlar uyarsa, çekmecelerin araştırılması, *uymazsa* zorlanması da birkaç dakikaya mal olacaktı. Böylece genç adam kısa bir süre için serbest kalacağına ve gerisin geri yukarı çıkarken basamakların çatırdamasının anahtar şangırtısına boğularak katil tarafından duyulamayacağına güvenebilirdi. Planı artık oluşmuştu: odasına varınca, katili kısa bir süre için geciktirmek üzere, karyolasını kapıya dayadı; böylece onun gelişinden hemen haberdar olabilecek ve, en kötü olasılıkla, umutsuzca da olsa pencereden atlayıp hayatını kurtarma şansını deneyebilecekti. Bu işi mümkün olduğu kadar sessizce yaptıktan sonra, çarşafları, yastık kılıflarını ve battaniyeleri genişçe şeritler halinde yırttı; urgan halinde ördükten sonra hepsini biri birine ekledi. Fakat daha işinin başında, emeğinin yeterli olmayacağını farketmişti. Bükme işi bittikten sonra ipinin ucunu tutturacak sağlam bir çivi, çengel, çubuk veya bu türden herhangi bir tutamağı nerede bulacaktı? Pencerenin denizliğinden -yani pencere boşluğunun en alt kenarından- ölçülmek üzere, yere kadar inilecek mesafe altı yedi metre kadardı; bunun iki üç metrelik bölümü hesaba katılmayabilirdi, çünkü bu kadarını tehlikesizce inebilirdi. Bu çıkarılınca geriye, hazırlanacak iki üç metre ip kalıyordu. Ama ne yazık ki penceresinin hiçbir yerinde sağlam demir bir çıkıntı yoktu. En yakın ve de tek çıkıntı, pencereye yakın değildi; (anlaşılır bir neden olmaksızın) karyolanın başlığına çakılmış sivri bir çubuktu bu; yatağın yeri değiştiğinden onun yeri de değişmiş, pencereye uzaklığı eskiden bir metre kadarken şimdi iki metre kadar olmuştu. Dolayısıyla, pencereden ölçüldüğü takdirde yetecek olan ipe

daha tam iki metre eklenti gerekiyordu. Ama, cesaret! Hıristiyan âlemindeki bütün ulusların atasözlerine göre, kendine yardım edenlere Tanrı da yardım eder! Genç adam bunu şükran duygularıyla kabul ediyor; şimdiye dek hiçbir işe yarayacağının sanılmadığı bir yerde böyle bir çivinin bulunmasında bile Tanrının etkili bir yardımını görüyor. Sadece kendisi için çabalıyor olsaydı, pek övgüye değer bir işle uğraşıyormuş gibi hissetmezdi kendini ama öyle değil; o şimdi derin bir içtenlikle, iyi tanıdığı ve sevdiği zavallı yavrucak için telâşlanıyor; geçen her dakikanın ölümü ona biraz daha yaklaştırdığını hissediyor. Kapısının önünden geçerken ilk aklına gelen, onu kucağına alıp kendisinin kurtulma şansını paylaşabileceği bir yere götürmek olmuştu. Fakat düşününce bundan vazgeçti, zira böyle birdenbire uyandırılınca mutlaka işitilecek şekilde bağıracaktı ve kulağına en küçük bir açıklama fısıldamak imkânı da yoktu; böylece birinin kaçınılmaz tepkisi ikisinin de sonu olacaktı. Alplerde gezginlerin başlarının üzerinde asılı duran çığlar (anlatıldığına göre) küçük bir fısıltının havayı titretmesiyle birdenbire nasıl boşanırsa, aşağıdaki adamın öldürme tutkusunun boşanması da aynı şekilde bir fısıltıya bakıyordu. Hayır, çocuğu kurtarmanın bir tek yolu vardı; onun kurtuluşuna doğru ilk adım kendi kurtuluşu idi. Ve genç adam gayet iyi bir başlangıç yaptı; zira fazla asıldığı takdirde yarı çürümüş tahtadan çıkmasından korktuğu demir çivi, bütün ağırlığını verdiği halde sağlamca yerinde kaldı. Yeni urganı için hemen çiviye üç metre uzunluğunda üç şerit bağladı ve bunları gevşekçe ördü, öyle ki ipte örgü nedeniyle ancak doksan santimlik bir kısalma oldu. Birincilere eşit uzunlukta üç şeridi daha bunun ucuna bağlayarak örünce, on altı ayaklık bir urgan pencereden atılmaya hazır olmuştu bile. Böylece, en kötü olasılık gerçekleşse bile, ipe tutunup ulaştığı yere kadar aşağı kaymak, oradan da cesurca kendini yere bırakmak pek o kadar korkulacak bir şey değildi. Bütün bu işler aşağı yukarı altı dakikada tamamlanmıştı; aşağısı ile yukarısı arasındaki ölüm kalım yarışması hiç yavaşlamadan, bütün heyecanıyla devam ediyor, katil salonda, genç usta da yatak odasında ter döküyorlardı. Alt katta caninin işleri harika gidiyordu; bir deste banknotu

çantasına doldurmuştu bile ve ikinci destenin de izi üzerindeydi. Ayrıca bir sürü altın da bulmuştu; gerçi altın lira yoktu henüz ama o zamanlar ginelerin de tanesi otuz şiline kadar çıkabiliyordu; katil işte bunların küçük bir damarına rastlamıştı. Hep neşeliydi katil; kurnazca kuşkulandığı ve çok yakında öğrenmeye niyetli olduğu gibi, bu evde hâlâ canlı birisi varsa, bu canlıyla karşılaştığında boğazını kesmeden önce bir bardak bir şey içmekten mutluluk duyacaktı. İçki bardağı yerine zavallı yaratığa boğazını bağışlasa olmaz mı? Yoo, kesinlikle olmaz! Boğazlar asla onun armağan ettiği şeyler arasında yer almıyor; iş iştir ve bitirilmesi gerekir. Doğrusu iki adamın, sadece iş adamı olarak, ikisi de övgüye lâyık. Koro ve karşı-koro, dörtlük ve karşı-dörtlük gibi, ikisi biri birine karşı çaba harcıyorlar. Çek usta, çek katil! Çek fırıncı, çek şeytan! Genç usta artık güvenlikte. Yedisi karyolanın uzaklığı yüzünden ziyan olan beş metrelik urganına iki metre kadar daha eklemiş; böylece yere ulaşmaya üç metre kadar bir şey kalıyor ki, herhangi bir adam veya çocuk yaralanmadan bu yükseklikten atlayabilir. Dolayısıyla, onun için artık her şey güvenli; salondaki cani içinse her şeyden bu kadar emin olunamaz. Ama o fazla telâş etmiyor; bunun nedeni de, bütün zekâsına karşın, yaşamında bir kez erişilip geçildiğinin farkında olmaması. Okurla benim bildiğimiz ama caninin aklına bile getirmediği küçük bir nokta var: şu sırada tam üç dakika boyunca gözetlenip incelenmiş bulunuyor; gözetleyen, (korkunç bir kitabı okuyor olmasına ve ölümcül bir paniğe kapılmasına karşın) gördükleri hakkında kafasında sınırlı olanaklarının elverdiği ölçüde sağlıklı notlar almış; gıcırdayan ayakkabıları ve ipek astarlı paltoyu, böyle küçük ayrıntıların hiç de kendisinin (caninin) hayrına yorulmayacağı yerlerde mutlaka anlatacak. Fakat, Bay Williams genç ustanın, kendisi Bayan Williamson'un ceplerini karıştırırken "hazır bulunduğunu" bilmediğinden, bu kişinin sonraki davranışlarından, özellikle de urgan örme etkinliğinden, herhangi bir şekilde kaygı duymuyorduysa da, oyalanmamak için yeteri kadar neden olduğunu biliyordu. Ama yine de oyalandı. Polis ardında bıraktığı sessiz izleri değerlendirerek, işinin son aşamasında oyalanmış olabileceği sonucuna vardı. Bu davra-

nışının nedeni çarpıcıdır; hemen anlaşılıyor ki cinayet onun için bir amaca götüren araç değil, başlı başına bir amaçtı. Bay Williams şu anda on beş veya yirmi dakikadan beri olay yerinde bulunuyordu ve bu süre zarfında kendini de tatmin edecek biçimde, oldukça çok iş görmüştü. Ticaret diliyle söylersek, "iyi bir vurgun yapmıştı". İki kattaki, yani kiler katıyla zemin katındaki bütün canlıların "hesabını görmüştü". Fakat en az iki kat daha vardı; o zaman Bay Williams'ın kafasına dank etti ki, ev sahibinin soğuk ve resmî tavırları evin iç düzeni hakkında ayrıntılı bilgi edinmesini engellemiş olmakla birlikte, büyük olasılıkla katlardan birinde veya ötekinde kesilecek başka boğazlar da olabilirdi. Soygunu yapmış, her şeyi çantasına doldurmuştu; ardından gelecek herhangi bir toplayıcıya en küçük bir döküntü kalmış olması bile hemen hemen imkânsızdı. Ama ya boğazlar -kesilecek boğazlar! Toplanacak döküntüler belki de bu alanda bulunuyordu. Böylece, görülüyor ki, kurtlara yaraşır kana susamışlığı yüzünden, Bay Williams o geceki çalışmasının bütün ürününü tehlikeye attığı gibi, kendi hayatını da ortaya koydu. O anda, her şeyi bilseydi, üst katta ustanın kaçmasına hazır açık pencereyi görebilseydi, genç adamın nasıl bir ölüm kalım kavgası çabukluğuyla çalıştığına tanık olsaydı, doksan saniye içinde bu kalabalık mahallenin tüm halkının sokağa dökülüp bağırışlarıyla nasıl yeri göğü inleteceğini tahmin edebilseydi, kendisinin de nasıl bir can korkusu içinde son kaçış için sokak kapısına seğirteceğini, hiçbir paniklemiş ya da intikam peşinde koşan manyak görüntüsü tam anlamıyla ifade edemez. Bu kaçış yolu hâlâ serbestti. O anda bile başarılı bir kaçış ve dolayısıyla yaşamının iğrenç öyküsünde meydana gelebilecek bir devrim için yeter zaman vardı. Cebi yüz liradan fazla ganimetle doluydu, bu sayede kimliğini tam ve kesin olarak gizleyebilirdi. Hemen o gece sarı saçlarını kazıyıp kaşlarını karartsa ve günün ışığı geri dönünce de başına koyu renkli bir perukla üstüne meslek sahibi ağırbaşlı bir adam rolü oynamasını kolaylaştıracak giysiler alsaydı, fazla meraklı polislerin bile bütün kuşkularını uyutabilir; Amerika Birleşik Devletleri'nin uzun (2400 mil) kıyı şeridindeki limanlardan herhangi birine sefer yapan herhangi bir gemiye

binebilir; orada elli yıl keyifli bir tövbekâr yaşamı sürebilir; hatta, kimbilir, bu dünyadan dindar biri gibi göçebilirdi. Ya da, aktif bir yaşamı yeğlerse, kurnazlığı, gözüpekliği ve ahlâka kulak asmayışıyla, basit yurttaşlığa geçme işleminin bile yabancıyı hemen bir iyi aile evlâdı haline getirdiği o geniş ülkede başkanlık koltuğuna yükselebilir, öldüğünde heykeli dikilebilir, sonra da içinde Ratcliffe Yolu 29 numaraya en küçük bir anıştırma bile bulunmayan büyük boy üç ciltlik yaşamöyküsü yayımlanırdı. Ama her şey o doksan saniyeye bağlı. Bu süre içinde dönülmesi gereken sert bir dönemeç var; bir yana doğru, bir yana yanlış. Koruyucu meleği doğru dönüşü gösterirse, bu dünyadaki refah ve mutluluğu konusunda hâlâ her şey tıkırında gidebilir. Ama bakın! Bu andan iki dakika sonra onun yanlış yöne döndüğünü göreceğiz; o zaman Nemesis de peşine takılacak, kesin ve kusursuz bir yıkımla birlikte.

Bu arada, katil oyalanmakta sakınca görmüyorsa da, yukardaki urgan örücü öyle yapmıyor. Zavallı çocuğun kaderinin bıçak sırtında olduğunu çok iyi biliyor; zira her şey, katil onun başucuna ulaşmadan sokakta alarm verilmesine bağlı. Tam şu anda, umutsuz telâş ve sinirliliği içinde parmakları nerdeyse felç olmuşken, katilin soğuk adımlarının karanlıkta gürültüsüzce ilerlediğini duyuyor. Genç usta, en başta sokak kapısının büyük bir gürültüyle çarpılarak kapanmasına dayanarak, üst katlardaki işi için serbest kalınca, Williams'ın oraya da sevinçli bir sabırsızlıkla ve bir kaplan kükreyişiyle koşa koşa gelmesini bekliyordu; ve doğal içgüdülerine kalsaydı belki böyle olacaktı da. Fakat bu yaklaşım, kurbanı ansızın bastırmak söz konusu olduğunda, korkunç etkili olabilirse de, o ana kadar durumu anlayıp savunmaya geçmiş olabilecek kimselere karşı tehlikeli bir yöntem olurdu. Ustanın işittiği adımlar merdivendeydi ama hangi basamakta? En alt basamakta olduğunu varsaydı: o kadar yavaş ve dikkatli bir çıkışla, bu kadarı bile ölümle kalım arasındaki ayrımı temsil edebilirdi. Ama ya onuncu, on ikinci, on dördüncü basamaktaysa? Belki de dünyada hiç kimse, şu anda zavallı işçinin uyuyan çocuk adına hissettiği kadar ağır ve gerilimli bir sorumluluk hissetmemiştir. Şaşkınlık veya panik tepkisi yüzünden sadece iki saniye kaybetti miydi,

çocuk için ölümle yaşam arasındaki tüm fark kalkmış olurdu. Yine de bir umut yok değildi: (astroloji deyimiyle) uğursuz gölgesi şu anda hayatın evini karartmakta olan kişinin cehennemlik niteliğini hiçbir şey, bu umudun dayandığı temelin ifadesi kadar korku verici biçimde anlatamaz. Genç adam katilin çocuğu uykuda, yani bilinçsizken öldürmekle tatmin olmayacağından emindi. Bu, onu öldürme amacının bütünüyle boşa çıkması demek olurdu. Williams gibi bir cinayet Epikuros'u için, zavallı çocuğun ecel şerbetini, durumun fecaatini olduğu gibi kavramadan içmesine izin verildiği takdirde, bu onu öldürmekten duyulacak zevkin tadını tuzunu kaçırmak olurdu. Ve, çok şükür, çocuğun durumu kavraması zaman alacaktı. Bir kez bu kadar alışılmadık bir saatte uyandırıldığından, bir kez de durum açıklanmca duyacağı dehşetten kaynaklanan iki katlı şaşkınlık ve zihin karışıklığı önce afallama, bayılma veya herhangi bir şekilde anlama yetisini yitirme gibi, giderilmesi hayli zaman alacak durumlara yol açacaktı. Uzun lâfın kısası, bu görüşün bütün mantığı, Williams'ın aşırı ifritliğine dayanıyordu. Çocuğun uzun ve keyifli manevî can çekişme sürecine boş verip sadece ölmesiyle yetinmeye kalkacak olursa hiçbir umut kalmayacaktı. Fakat sözünü ettiğimiz katil, işinde aşırı titiz ve kılı kırk yaran biri; cinayetlerinin tüm aşama ve koşullarını seyretmeye değer biçimde toparlayıp yerleştirmede sert ve ödünsüz bir sanatçı olduğundan, bu umut akla yakın geliyordu, zira böyle ince hazırlıklar elbette zaman isterdi. Sadece ihtiyaç yüzünden işlediği cinayetlerde Williams eli çabuk davranmak zorundaydı; ama hiçbir çıkara yönelik olmayan, hiçbir sıkıcı tanığı ortadan kaldırmanm gerekmediği, hiçbir ek ganimetin derlenmediği ve hiçbir öcün alınmadığı, yalnız ve yalnız zevk için işlenen cinayetlerde, açıktır ki, aceleci olmak her şeyi berbat etmektir. Dolayısıyla, eğer bu çocuk kurtulacaksa, ancak estetik mülâhazalar gereği kurtulacaktır.[16]

[16] Williams'a yakıştırılan bu katıksız cehennem zebaniliğini abartmalı ve romantik bulmağa eğilimli okur unutmasm ki, korku içinde çaresiz ve umutsuz bir ölüm sahnesini keyifle seyredip zevklenme lüksünü tatma arzusundan başka, bu küçük kızı öldürmeye kalkmak için büyük

Fakat şu anda her ne mülâhaza varsa hepsi kısa kesilmeli. Merdivenlerde ikinci bir ayak sesi duyuluyor, hâla dikkatli ve sessiz bir adım; üçüncü bir adım atılacak olursa çocuğun mahvolması kaçınılmaz görünüyor. Fakat tam o sırada her şey hazır. Pencere ardına dek açık, ip aşağıya salınmış; genç usta ipe tutunup kendini bırakmış, inişinin ilk aşamasında; sadece kendi ağırlığıyla aşağı kayıyor, elleriyle de inişi yavaşlatıyor. Burada tehlike, ipin avuçlarından çok hızlı kayarak inişini aşırı hızlandırması ve yere şiddetle çarpmasına sebep olmasıydı. Bereket inişin ivmesini kırmayı başardı; ipin eklenti yerlerindeki düğümler art arda frenleyici bir etki yapıyordu. Fakat ip hesapladığından bir buçuk metre kadar kısa düştü; yerden üç metre kadar yükseklikte havada asılı kaldı. Sürekli hareket ve telâştan sesi soluğu kesilmişti; bacaklarını kırma korkusundan, kendisini taş kaldırıma bırakmağa cesaret edemiyordu. Fakat gece, Marr cinayetinde olduğu gibi karanlık değildi; bununla birlikte, Cinayet Masası'nın amaçları açısmdan, bir caniyi saklayan ya da bir takibi sonuçsuz bırakan en karanlık geceden daha beterdi. Doğudan batıya bütün Londra nehirden yükselen yoğun bir sis örtüsü altındaydı. Böylece, yirmi otuz saniye, havada asılı genç adamı gören olmadı; ama sonunda beyaz gömleği dikkat çekti; üç dört kişi koşup kollarıyla düşüşünü karşıladılar; hepsi de korkunç bir haber beklemekteydi. Hangi evin halkından olduğu bile bir anda anlaşılmamıştı. Ama o parmağıyla Williamson'ların evini göstererek, yarı boğulur gibi fısıldadı: *"Marr'ların katili... Gene iş başında!"*

Her şey bir anda açıklanmış oluverdi. Olayın sessiz dili belâgatini gösterdi. Ratcliffe Yolu 29 numaranın esrarengiz ziyaretçisi bir evi daha ziyaret etmişti; ve işe bakın, öyküyü anlatmak üzere ancak bir kişi, havadan ve gece kılığıyla, kaçabilmişti! Boş inançlar açısından, bu anlaşılmaz katilin peşinden koşulmasına karşı çıkan bir şey vardı. Ahlâk

küçük hiçbir nedeni yoktu. Kızcağız ne bir şey görmüş ne de duymuştu; mışıl mışıl uyuyordu ve oda kapısı da kapalıydı; öyle ki, kendisine karşı bir tanık olarak üç ceset kadar işe yaramaz olduğunu Williams da biliyordu. Ama gene de onu öldürmeye hazırlanıyordu ki, sokaktan gelen uyarı işini yarıda bıraktırdı.

açısından ve öcalıcı adaletin çıkarına olarak ise, bu avı başlatmak, hızlandırmak ve sürdürmek için gerekli her neden vardı.

Evet, Marr'ın katili, o gizemli adam, gene iş başındaydı; belki de şu anda bir hayat kandilini söndürüyordu, hem de uzak bir yerde değil burada, korkunç haberi dinleyenlerin elleriyle dokundukları şu evde... Haberin ardından meydana gelen sahnedeki karmaşa ve kargaşa, çılgınca bağırış çağırışlar, sonraki günlerde gazeteleri dolduran haber ve yorumlar ölçü alındığında, bildiğim kadarıyla hiçbir benzer olayla kıyaslanamazdı. Ya da, benzeri varsa yalnız bir durumda, 1688'de Westminster'de yedi piskoposun yargıda aklanması sırasında, meydana gelmişti. Ama şimdi o zamanki tutkulu coşkunluktan daha fazlası vardı. Dehşet ve coşkunun karışımından doğan çılgın hareket; önce o sokaktan, sonra da soylu ve yüce bir tür manyetik bulaşmayla mahallenin bütün sokaklarından yükselen intikam ulumaları, sadece Shelley'in şu büyüleyici pasajında gereği gibi dile getirilebilir:

"Vahşi ve devâsa bir neşenin coşkunluğu
Kalabalık sokaklara yayıldı, uçarak rüzgâr gibi
Korkunun kanatlarında: -Uyuşuk çılgınlıklarından
Uyandı açlıktan geberenler ve öldüler sevinçle; ölenler,
Cesetler arasına serilmiş can çekişenler,
Duydular mutlu haberi ve içleri ferahlayıp,
Umutla kapadılar feri sönmüş gözlerini; evden eve seslenerek
Bağırışarak avaz avaz, diriler sarstılar göklerin kubbesini,
Ve yankıya boğdular şaşırıp kalan yeryüzünü."[17]

Gerçekten de, toplanmaya neden olan bağırışa, daha duyulur duyulmaz, anında, doğru anlamının verilmiş olmasında tamamen açıklanmamış bir şeyler vardı. Aslına bakılırsa, harika bir birlik içinde bütün ağızlardan fışkıran böyle ölümcül bir intikam kükreyişi, bu mahallede, ancak on iki gün boyunca bütün yürekleri kıvrandırıp ezmiş olan tek ifrite yönelik *olabilirdi*. Bütün kapılar, bütün pencereler, bir komut almış gibi, bir anda açıldı; bir sürü insan, normal

17 "Revolt of Islam" (İslamın Ayaklanışı), III. kanto.

çıkış yollarını bile bırakarak, alt kat pencerelerinden sokağa atladı; hastalar yataklarından kalktı; ve birisi, birkaç günden beri ölümü beklenen (nitekim ertesi gün *öldü* de) bir hasta, sanki Shelley'in imgesini (4, 5, 6, 7. dizeler) doğrulamak istiyormuş gibi, yatağından kalkıp bir kılıç kuşandı ve don gömlek sokağa indi. Kan içici köpeği kendi yarattığı mezbahanın ortasında, kanlı şöleninin doruğunda keyfinden oynarken yakalamak şansı oldukça yüksekti ve kalabalık da bunun farkındaydı. İnsan sürüsü bir an kendi çokluğuna ve kendi öfkesine kendisi de şaşırdı; fakat bu öfkeyle bile içinden gelen kendine hâkim olma çağrısını duydu. Apaçık belliydi ki ağır sokak kapısının kırılması gerekecekti, çünkü içeride, küçük bir kız çocuğundan başka, dışardakilerin çabalarına yardım edebileck kimse yoktu. Ustaca kullanılan küsküler bir dakika içinde kapıyı menteşelerinden söktü ve kalabalık sel gibi içeri daldı. İnsanların öldürücü öfkesine karşı, mahallede sözü geçen birinin nasıl bir kızgınlık ve terslikle, durup gürültüyü kesme işareti verdiği tahmin edilebilir. Yararlı bir şey söyleneceğini uman kalabalık sustu. "Şimdi kulaklarınızı açın", dedi bu yetkeli adam, "herifin alt katta mı üst katta mı olduğunu anlayalım." Tam bu sırada, net olarak üst kattaki bir yatak odasından gelen, sanki biri pencereleri zorluyormuş gibi bir gürültü işitildi. Evet, katilin hâlâ evde olduğu anlaşılıyordu: kapana kısılmıştı kerata. Williamson'ların evinin içini ayrıntılarıyla öğrenememiş olduğu için, göründüğüne göre, bir anda üst kattaki odalardan birinde hapis kalmıştı. Kalabalık hışımla bu odaya saldırdı. Kapının arkadan hafifçe desteklenmiş olduğu görüldü; tam yüklenilip açıldığı sırada, pencerenin camıyla çerçevesiyle paramparça olduğunun kanıtı ağır bir çatırtı, alçak herifin kaçtığını anlattı. Pencereden atlamıştı; kalabalıktan birkaç kişi de genel öfkenin ateşiyle kendilerini tutamayıp ardından atladılar. Bu kişiler düştükleri yerin nasıl bir zemin olduğuna aldırış etmemişlerdi; fakat meşalelerin ışığında inceleyince, bunun çok ıslak ve yapışkan çamurdan bir tür eğik düzlem veya yamaç olduğunu görüp haber verdiler. Adamın ayak izleri olduğu gibi çamura çıkmıştı ve yokuşun başına dek kolayca izlenebildi; ama orada hemen görüldü ki, sisin yoğunluğu

yüzünden, peşinden koşmanın hiç yararı yoktu. Bir adım ötedeki insan bile tanıma yeteneğinizin erişim alanından tamamen çekiliyordu. Kaçağa yetişseniz bile, gözden kaybettiğiniz adamla aynı kişi olduğundan emin olarak karşısına çıkmaya cesaret edemezdiniz. Yüz yıl boyunca, bir suçlunun kaçmasına bu kadar elverişli bir başka gece daha olamazdı. Şimdi Williams'ın kimliğini gizlemek için gerekenden fazla çaresi vardı; ve nehir yakınlarında onu yıllarca can sıkıcı araştırmalardan koruyacak kovuklar, inler de eksik değildi. Fakat, iyiliği bilmez ve kötülüğü umursamaz insanlara gösterilen lûtuf çöpe atılmış demektir. O gece, bütün hayatının dönüm noktası olabilecek kavşak önüne çıkınca, Williams yanlış tarafa döndü. Zira, sadece umursamazlıktan, aldırışsızlıktan, eski evinin yolunu tuttu; oysa burası bütün İngiltere'de, uzak durması için en çok nedeni olan yerdi.

Bu arada kalabalık Williamson'ların evini tabandan tavana didik didik aramıştı. İlk merak edilen küçük torun oldu. Williams'ın onun odasına da girdiği belliydi; fakat görünüşe göre, birdenbire sokaktan yükselen gürültü onu bu odada yakalamıştı. Bundan sonra artık bütün dikkati pencerelere yönelmişti, çünkü herhangi bir geri çekilme yolu kalmışsa, ancak buradan olabilirdi. Bu "geri çekilme" bile sis, kovalayanların telâşı ve eve arkadan yaklaşmanın güçlüğü sayesinde mümkündü. Küçük kız doğal olarak odasına yabancıların doluşmasından ürktü; ama bunun dışında, komşuların şefkatli önlemleriyle, kendisi uyurken evde meydana gelen korkunç olayları öğrenmesine meydan verilmedi. Kalabalık kilere ininceye kadar, zavallı ihtiyar büyükbabanın cesedi ortada yoktu; orada, yerde cansız yatar durumda bulundu. Anlaşıldığına göre, kilere inen merdivenin başından o kadar şiddetle yuvarlanmıştı ki, bir bacağı kırılmıştı. Böylece çaresiz kalınca, Williams inip boğazını kesmişti. O sıralarda birçok gazetede, cinayetin yalnız bir kişinin işi olduğu varsayımıyla, bu noktaların olaya ilişkin bazı başka buluntularla uyuşup uyuşmadığı üstüne hayli tartışma yapıldı. İşin içinde tek bir kişi olduğu kesin görünüyor. Marr'larda bir kişi görülmüş ve duyulmuştu; Bayan Williamson'un salonunda da genç usta tarafından yalnız bir kişi, aynı adam olduğunda hiç kuşku

bulunmayan bir kişi, görüldü; çamurlu yokuşta ayak izleriyle takip edilen de bir kişiydi. Cinayetinde izlediği yol şöyle çizilebilirdi: içeri girince Bay Williamson'la ilk tanışması bir bira ısmarlamak suretiyle olmuştu. Bu sipariş yaşlı adamın kilere inmesini gerektirmişti. Williams onun aşağı varmasını bekledikten sonra daha önce anlatıldığı gibi sokak kapısını şiddetle çarpıp kilitlemişti. Williamson bu gürültüyü duyunca telâşla yukarı çıkmıştı. Onun böyle davranacağını bilen katil, olasılıkla onu kiler merdiveninin başında karşılayıp aşağı yuvarlamış, sonra kendisi de inerek alışılmış yöntemiyle işini bitirmişti. Bütün bunlar bir veya bir buçuk dakika kadar sürmüş olmalıydı. Genç işçinin duyduğu kaygı verici kapı çarpılması ile hizmetçi kadının acı çığlığı arasında geçen kısa süre böylece açıklanmış oluyordu. Gene açıktı ki, Bayan Williamson'un ağzından neden hiçbir haykırış filân çıkmadığı da, tarafların daha önce özetlediğim durum ve konumlarından ileri geliyordu. Bayan Williamson'a arkadan yaklaştığı için görülmeyen, kadının sağırlığı sayesinde de işitilmeyen katil, kurban daha onun orada bulunduğunu bile farketmeden bir vuruşta tamamen kendinden geçmesini sağlamıştı. Fakat hanımına yapılan saldırıya tanık olan hizmetçi için katil aynı avantajdan yararlanamamış, böylece *hizmetçi* o can çekişme çığlığını atacak zaman bulabilmişti.

Marr'ların katili hakkında, hemen hemen iki hafta boyunca, kuşku şeklinde bile hiçbir belirti olmadığını, yani Williamson'ların öldürülmesinden önce, adamın kimliğine dair ne kamuoyunun ne de polisin gözüne hiçbir yönde hiçbir kuşkulanma gerekçesi veya delili çarpmadığını söylemiştik. Fakat bu mutlak bilgisizlik içinde son derece sınırlı iki küçük istisna vardı. Bazı yargıçların elinde, yakından incelendiği takdirde büyük olasılıkla katilin izini sürmenin çaresini sunabilecek bir şey bulunuyordu. Buna karşın onlar bu izi sür*me*mişlerdi. Williamson'ların yok edilmesini izleyen cuma sabahına kadar da, (kafaya vurup bayıltma sürecinin gösterdiği gibi, cinayetin âleti olan) gemi marangozu çekicinin üzerinde "J.P." harflerinin kazınmış olduğunu açıklamadılar. Bu çekiç, katilin garip bir dalgınlığı sonucu, Marr'ın dükkânında bırakılmıştı; ilginçtir ki, herif kendisini kovalayan cesur rehinci tarafından ya-

kalanmış olsaydı, o anda hemen hemen silâhsız bulunacaktı. Durumun resmen açıklanması ancak cuma günü, yani ilk cinayetten sonraki on üçüncü gün yapıldı ve (görüleceği gibi) hemen çok önemli bir sonuç alındı. Bu arada, bütün Londra'da bir tek bekâr odasında, Williams'ın daha başlangıçta, yani Marr faciasının yaşandığı aynı saat içinde, pek kuşkulu fısıltılara konu olduğu da bir gerçektir. Tuhaftır ki bu kuşkular tamamen kendi düşüncesizliğinin eseriydi. Williams çeşitli milletlerden başka insanlarla birlikte bir bekâr evinde kalıyordu. Geniş bir yatakhaneye beş altı yatak konmuştu; bunlarda genellikle adı çıkmamış kendi halinde esnaf ve zanaatçı sınıfından insanlar yatıyordu. Bir iki İngiliz, bir iki İskoç, üç dört Alman ve bir de doğum yeri kesinlikle bilinmeyen Williams. Marr'ların öldürüldüğü cumartesi geçesi saat bir buçukta Williams korkunç işinden döndüğünde, İngilizlerle İskoçları uykuda buldu; ama Almanlar uyanıktı; biri yatağında oturmuş, elinde bir kandille öteki ikisine yüksek sesle kitap okuyordu. Williams bunu görünce kızgınlıkla ve gayet buyurucu bir tonla şöyle dedi: "Söndürün ulan şu kandili! Hemen şimdi; hepimizi yataklarla birlikte yakmak mı istiyorsunuz?" Odadaki Britanyalı takımı uyanık olsaydı, böyle küstahça bir buyruk yüzünden Williams mutlaka ağzının payını alırdı, hem de oldukça sert bir biçimde. Fakat Almanlar genellikle yumuşak huylu ve davranışlarında ölçülü olurlar; bu nedenle ışık hiç itirazsız söndürüldü. Fakat yatak perdesi diye bir şey olmadığından, Almanlar yanma tehlikesinin hiç de gerçek olmadığını düşündüler; zira yatak çarşafları üst üste konmuş olduğundan, kapalı bir kitabın sayfalarından daha kolaylıkla yanamazdı. Dolayısıyla Almanlar, içlerinden, Williams'ın kendisini ve giysisini gözlerden kaçırmak için önemli nedenleri bulunduğu sonucunu çıkardılar. Bu nedenlerin ne olduğunu ise, ertesi gün bütün Londra'ya yayılan ve elbette Marr'ın dükkânından dört yüz metre kadar uzakta bulunan bekâr evine de ulaşan haber acıklı biçimde gösterdi; tahmin edilebileceği gibi, kuşku yatakhanedeki öteki kişilere de sirayet etti. Fakat hepsi de, İngiliz yasalarına göre, doğru bile olsa kanıt göstermeden insanlara suç yüklemenin hukuken tehlike yaratacağını

biliyordu. Aslında Williams en basit önlemleri alsaydı; (bir taş atımı ötedeki) Thames nehrine kadar yürüyüp kullandığı iki âleti suya atsaydı, kendisine karşı hiçbir kesin kanıt bulunamayacaktı. Böylece (Lord William Russell'in katili) Courvoisier'nin planını gerçekleştirmiş, yani aylık yaşam desteğini iyi tasarlanmış ayrı bir cinayette aramış olacaktı. Bu arada yatakhanedekiler de kendileri Williams'ın suçluluğuna inanmışlar, başkalarını da inandıracak kanıt bekliyorlardı. Dolayısıyla, çekiçteki J.P. harflerine ilişkin resmî açıklama yapılır yapılmaz, evdeki herkes, o yıla kadar İngiliz tersanelerinde çalışmış, fakat memleketini tekrar ziyaret fırsatı çıkınca âlet kutusunu o hanın tavan arasına bırakıp gitmiş olan dürüst Norveçli marangoz John Petersen'i tanıyıverdi. Söz konusu tavan arası arandı, Petersen'in âlet kutusu bulundu; çekiç eksikti. Araştırma derinleştirilince daha da önemli bir keşifte bulunuldu. Williamson'ların cesetlerini inceleyen hekim, boğazlarının usturayla değil, farklı biçimde bir âletle kesildiği kanısına vardığını söylemişti. Bunun üzerine, Williams'ın yakınlarda özel olarak yapılmış büyük bir Fransız bıçağı edinmiş olduğu hatırlandı. Bir yığın tahta parçası ve paçavranın altından, bütün han halkının son zamanlarda Williams tarafından giyildiğine yemin edebileceği bir palto çıkarıldı; bu paltoda, kanla cep astarına yapışmış olarak, Fransız bıçağı da bulundu. Bundan başka, Williams'm, normal olarak, gıcırdayan ayakkabılarla ipek astarlı kahverengi bir palto giydiği handaki herkes tarafından biliniyordu. Daha fazla kanıt gerekli bile değildi. Williams hemen tutuklandı ve kısaca sorgulandı. Bu cuma günü oluyordu. Cumartesi sabahı (Marr'ların öldürülmesinden on dört gün sonra), tekrar mahkemeye çıkarıldı. Kanıtlar kesin ve eziciydi. Williams sorgu sürecini izledi ama pek bir şey söylemedi. Sorgu sonunda, gelecek oturumlarda yargılanmasına karar verildi. Söylemeye gerek yok ki, hapishaneye götürülürken o kadar hınç dolu bir insan kütlesi peşine takıldı ki, normal koşullarda yargısız infazla intikamın hemen oracıkta alınmasından kaçınma umudu yok gibiydi. Fakat olayın niteliği dolayısıyla güçlü bir koruma birliği görevlendirilmişti; bu sayede Williams sağ esen hapishaneye

yerleştirilebildi. Konulduğu hapishanede, o zamanlar, yönetmelik ağır ceza tutuklularının öğleden sonra saat beşte geceyi geçirmek üzere kandilsiz olarak hücreye kapatılmalarını gerektiriyordu. On dört saat (yani ertesi gün yediye kadar) zifiri karanlıkta ışıksız ve ziyaretçisiz kalmak zorundaydılar. Yani Williams'ın intihar etmek için yeterli zamanı vardı. Ama başka olanaklar o kadar bol değildi. (İyi hatırlıyorsam) hücrede kandil asmak için düşünülmüş bir demir çubuk vardı. Kendini pantolon askılarıyla oraya astı; olayın hangi saatte olduğu kesinlikle anlaşılamadı. Bazıları gece yarısı olduğunu düşündü. Eğer böyleyse, on dört gün önce kendi halinde mutlu yaşayan Marr ailesine dehşet ve felâket saçtığı aynı saatte, şimdi kendisi de aynı lânetli elle dudaklarına uzatılan aynı kadehi içmiş oluyordu.

* * * * *

Özel olarak adı geçen M'Keans'ların olayı da, işleniş koşullarının iki veya üçünde görülen dehşet verici özgünlük nedeniyle, kısaca hatırlatılmaya değer. Bu cinayetin işlendiği sahne, sanırım Manchester'in birkaç mil dışında bir köy hanıydı; bu özellik onu söz ettiğimiz iş için avantajlı bir konuma sokuyordu ki, olayın iki özendirici etkeni de buradan kaynaklanmıştı. Normal olarak bir han, elbette, çevresinde yoğun bir insan topluluğu akla getirir (han açmanın kökenindeki neden de zaten budur). Fakat bizim olaydaki han tenha bir yerde, insanlardan uzak durumdaydı, öyle ki herhangi bir saldırı durumunda, çığlıkların ulaşabileceği kuşak içinde kimsenin yardıma koşması beklenemezdi. Ama öte yandan, yakın çevrede oldukça yoğun bir nüfus yaşıyordu. Bunun bir sonucu olarak, bir hayır derneği haftalık toplantıları için bu hanı seçmişti ve topladığı paraları da, han sahibinin gözetimi altında, dernek odasında bırakıyordu. Bu para bir bankaya aktarılıncaya kadar önemli miktarlara, altmış yetmiş paunda ulaşıyordu. Başka deyişle, burada bazı küçük risklere değer bir hazine ve onu ele geçirmeye son derece elverişli bir durum vardı.

Bu çekici koşullar bir raslantıyla iki M'Keans'ın biri -ya da her ikisi- tarafından ayrıntılarıyla öğrenilmişti; ne yazık

ki bu, uğradıkları büyük talihsizlikle aynı zamana rastlamıştı. M'Keans kardeşler gezici satıcılık yapıyorlar ve son zamanlara kadar dürüst ve saygıdeğer kişiler olarak tanınıyorlardı. Fakat üstlerine çöken ticarî iflas onları batırmış, ortak sermayelerini son şilinine kadar yutmuştu. Bu ani felâket onları umutsuzluğa düşürmüş, ardından küçük mülkleri de büyük bir *sosyal* felâket sonucu uçup gitmişti; dışlarındaki toplumu bu soygundan sorumlu tutuyor, kendilerine hesap vermesi gerektiğini düşünüyorlardı. Dolayısıyla, toplum üzerinde "avcılık" yapmayı bir misilleme ve doğal adaleti yerine getirme diye görüyorlardı. Burada hedefledikleri para da, ayrı ayrı yerlerden gelen bağış ve ödentilerden oluştuğu için, onların gözünde toplum parası idi. Ama soyguna hazırlık olarak mutlaka tasarlamış oldukları cinayetler için böyle hayali bir sosyal gerekçe öne sürülemeyeceğini unutuyorlardı. Hemen hemen çaresiz ve yardımsız görünen bir aileyle başa çıkmak için de, her şey iyi giderse, sadece kendi fiziksel güçlerine güveniyorlardı. Yirmi sekiz ilâ otuz iki yaşlarında, güçlü kuvvetli genç adamlardı M'Keans'lar; boyca biraz tıknaz ama geniş omuzlu, şişkin göğüslü, sağlam yapılıydılar. Vücutları organlarının ve eklemlerinin simetrikliği açısından o kadar düzgün ve biçimliydi ki, idamlarından sonra cesetleri -birer heykel gibi seyredilmek üzere- Manchester Hastanesinin hekimleri tarafından özel olarak sergilendi. Saldırmayı planladıkları ev halkı ise şu kişilerden oluşuyordu: 1. Han sahibi, göbeklice bir çiftçi; onu, soyguncular tarafından yeni kullanılmaya başlayan ve *hokuslama* adı verilen bir numarayla, yani içkisine gizlice afyon ruhu karıştırarak, saf dışı etmek niyetindeydiler. 2. Hancının karısı. 3. Genç bir hizmetçi kadın. 4. On iki-on dört yaşlarında bir oğlan. Başlıca tehlike, olasılıkla iki çıkışlı evin içine dağılmış durumdaki bu dört kişiden en az birinin kaçmayı başarıp, çevredeki yolları daha iyi bilmesi sayesinde, dört yüz metre uzaktaki evlerden birine olayı haber vermesiydi. M'Keans'ların son kararı, işin görülüş biçimini koşulların kılavuzluğuna bırakmaktı. Fakat, başarı için biribirine yabancıymış gibi görünmelerinin şart olduğunu düşündüklerinden, eylemlerinin ana hatlarını önceden oturup belirlemeleri de gerekiyordu; çünkü bu plana göre, ailenin gözü-

nün önünde biribiriyle konuşmak, iletişmek, ciddî kuşkular uyandırabilirdi. Bu taslak en az bir cinayet içeriyordu, bu kadarı kararlaştırılmıştı; fakat, daha sonraki davranışlarına bakılırsa, bunun dışında, son amaçlarmın gerektirdiğinden daha fazla kan dökülmesini istemedikleri açıkça belli oluyordu.

Belirledikleri gün, farklı saatlerde, biri dört gibi erken bir saatte, öteki ise ancak yedi buçukta, ayrı ayrı hana geldiler. Biribirlerine uzaktan, çekinerek selâm verip iki yabancı gibi ara sıra bir iki kelime konuştularsa da, samimi iletişime girmeye niyetli görünmediler. Buna karşılık, ikisinden biri, saat sekize doğru Manchester'den dönen hancıyla hararetli bir sohbete daldı; onu bir kadeh punç içmeye davet etti; hancının salondan çıktığı bir anda da fırsattan yararlanarak puncun içine bir kaşık afyon ruhu karıştırdı. Bir süre sonra saat onu çaldı; bunun üzerine M'Keans'ların büyüğü, yorgun olduğunu ileri sürerek, odasına çıkarılmasını istedi, zira iki kardeş de hana gelir gelmez birer yatak ayırtmışlardı. Zavallı hizmetçi kız, elinde bir idare kandiliyle, merdivenleri aydınlatmak üzere M'Keans'ın önüne düştü. Bu kritik anda ailenin evdeki dağılımı şöyleydi: içtiği kuvvetli uyuşturucunun etkisindeki hancı, bir kanapeye uzanmak üzere, salona bitişik bir yan odaya çekilmişti; kendi can güvenliği için talih eseri, soyguncular tarafından hareket yeteneğini tamamen yitirmiş, dolayısıyla tehlikesiz sayılıyordu. Evin hanımı kocasıyla uğraşıyordu. Böylece küçük M'Keans salonda yalnız kalmıştı. Yavaşça kalkıp yukarıdaki yatak odasından kaçmağa kalkışacak herhangi birinin önünü kesecek şekilde, ağabeyinin az önce çıktığı merdivenin alt başmda konum aldı. Hizmetçi kız büyük M'Keans'ı söz konusu odaya buyur etti ve iki yatağı gösterdi; birinin yarısında daha önce adı geçen oğlan uyuyordu, öteki ise boştu. İki yabancının geceyi burada geçireceklerini, yatakları paylaşma konusunda aralarında anlaşmalarını söyledi ve kandili ona uzattı. M'Keans kandili hemen masaya koyup çıkmak isteyen kızın önünü keserek öpmek ister gibi kollarını boynuna doladı. Kız da besbelli böyle bir şeyi beklemişti, kaçınmaya çalıştı. Ensesini kavrayan hain elde bir ustura olduğunu farkedince duyduğu dehşet tahmin edilebilir. Bir anda boğazı kesilen

zavallı kızcağız çığlık bile atamadan cansız yere yığıldı. Yataktaki oğlan uyumuyordu, bütün olanlara tanık oldu ama boş bulunup tepki vermedi, hemen gözlerini kapayacak kadar soğukkanlı davranabildi. Katil hızla yatağa yaklaşıp çocuğun yüz ifadesini inceledi; bundan tatmin olmayınca, heyecanlı olup olmadığını kalp atışlarından anlamak üzere, elini göğsüne koydu. Korkunç bir sınamaydı bu: çocuğun uyur gibi yaptığı kuşkusuz hemen anlaşılacaktı. Ama tam bu sırada, birdenbire insanın kanını donduran bir manzara katilin dikkatini başka yöne çevirdi. Boğazı kesilen kız bir hayalet sessizliğiyle ağır ağır kalkmış, bir iki adım atıp kapıya doğru yönelmişti. Katil de dönüp onun peşinden koştu. Tam o sırada, canını kurtarmak için tek şansının bu sahne devam ederken kaçmak olduğunu anlayan oğlan yataktan fırladı. Merdivenin üst başındaki sahanlıkta bir katil vardı, alt başında ise öteki: çocuğun en küçük bir kaçma şansı bile olabilir miydi bu durumda? Ama o bütün aksilikleri en doğal yoldan aşmayı becerdi. Korkunun verdiği gözüpeklikle, sol elini trabzana dayayıp sıçradı ve uçar gibi, tek basamağa bile dokunmadan merdiveni indi. Böylece katillerden birini başarıyla geçmiş oluyordu; ama ötekinden de sıyrılmak gerekiyordu, ani bir raslantı olmasaydı bunu kesinlikle başaramayacaktı. Hancı kadın hizmetçinin hafif inlemesini işitip telâşlanmış, odasından fırlayıp kızın yardımına koşmuş, fakat merdivenin dibinde genç M'Keans tarafından yakalanmıştı ve şu anda onunla boğuşuyordu. Bu ölüm kalım mücadelesinin kargaşasından yararlanan oğlan, yanlarından rüzgâr gibi geçip -gene talih eseri- mutfağa yöneldi; orada dokunur dokunmaz açılan bir sürgüyle kapanmış bir arka kapı vardı; bu kapıdan fırladığı gibi tarlaların arasına daldı. Fakat bu sırada zavallı kızın ölmesiyle, büyük kardeş de çocuğu kovalamak üzere serbest kalmıştı. Kızcağızın can çekişirken aklına gelen imge, besbelli, haftada bir toplanan dernek olmuştu; herhalde o anda da derneği toplantı halinde gördüğünden, yardım ve güvenlik için sendeleyerek toplantı odasına kadar gitmiş, içeri girmiş ve hemen kapının dibinde yere yığılarak ruhunu teslim etmişti. Kızı yakından izlemiş olan katil şimdi oğlanı kovalamak üzere serbest kalmıştı. Bu

kritik anda her şey ortadaydı: çocuk yakalanamazsa iş yatacaktı. Bu yüzden, hancı kadınla kardeşinin yanından hiç durmadan geçip tarlalara koştu. Belki bir saniye kadar geç kalmıştı. Çocuk da, görülecek şekilde açıkta koşmağa devam ederse güçlü kuvvetli bir adamdan kurtulma şansı olmadığının pekalâ farkındaydı. Bu yüzden hemen bir hendeğe yönelip kendini balıklama içeri attı. Katil en yakın hendeğin içini rahatça ve dikkatli olarak iyice gözden geçirmeye kalksaydı, beyaz gömleğiyle hemen göze çarpan çocuğu mutlaka bulurdu. Fakat kaçağı ilk hamlede yakalayamayınca bütün morali bozuldu ve geçen her saniye de umutsuzluğunu arttırdı. Oğlan gerçekten kaçmayı başarıp yöredeki çiftlik evlerinden birine ulaşmışsa, beş dakika içinde bir sürü adam toplanırdı. Tarlalar arasındaki yolları ve patikaları bilmediklerinden, kendisi ve kardeşi için de yakayı ele vermeden buradan uzaklaşmak şimdiden güçleşmişti. Dolayısıyla, kardeşini de çağırıp kaçmaktan başka yapacak şey yoktu. İşte bu sayededir ki hancı kadın, hayli hırpalanmış olmakla birlikte, canını kurtardı ve giderek iyileşti. Hancının kendisi canını uyuşturucu içkiye borçlu oldu. Ve hayalleri suya düşen katiller de, korkunç cinayetlerinin tamamen boşuna işlenmiş olduğunu görmek bahtsızlığına uğradılar. Aslında o anda dernek odasının yolu açıktı; hazinenin saklandığı kutuyu kapıp gitmek için belki kırk saniye yeterdi; sonra kutu bir yerde rahatça kırılıp içindekiler alınabilirdi. Fakat yollarını kesecek düşmanların korkusu yüreklerine sinmişti; -kendilerini saklanan çocuğun altı ayak yakınından geçiren- bir yolu tutup kaçtılar.

O gece Manchester'den geçtiler; gün ışıyınca, suçlu girişimlerinin sahnesinden yirmi mil uzakta bir korulukta uyudular. İkinci ve üçüncü günler, gece gidip gündüz dinlenerek, yollarına yaya devam ettiler. Dördüncü sabah güneş doğarken Westmoreland'da Kirby Lonsdale yakınlarında bir köye giriyorlardı. Doğru yollarından bile bile ayrılmış olmalıydılar, zira gitmek istedikleri yer, memleketleri olan Ayrshire iliydi; buranın normal yolu ise Shap, Penrith ve Carlisle'den geçiyordu. Olasılıkla, otuz saatten beri bütün hanlara ve yol üstündeki meyhanelere onların eşkalini ve giyimlerini betimleyen el ilânları dağıtmakta

olan posta arabalarına yakalanmamağa çalışıyorlardı. Belki de bir plan gereği, bu dördüncü sabah, köye on dakika arayla girmek üzere, biribirinden ayrılmışlardı. Yorgun ve bitkindiler, ayakları şişmişti. Bu durumda yakalanmaları kolaydı. Bir demirci onları sessizce gözetleyip görünüşlerini el ilânlarındaki betimlemelerle karşılaştırmıştı. Böylece, kolayca yakalanıp ayrı ayrı tutuklandılar. Lancaster'de yargılanıp hüküm giymeleri de fazla gecikmedi. Ve, o günlerde, doğal olarak idam edildiler.

Aslında, onlar bir cinayet eksik veya fazla diye amaçlarından dönecek kişiler olmamakla birlikte, kan dökmeyi mümkün olduğu kadar sınırlı tutmak kaygısını taşıdıkları açıkça belli olduğundan, durumları, bugün hafifletici sebep sayılan şeylerin koruma sınırının o kadar içine düşüyordu ki... Dolayısıyla, onlarla Williams adlı canavar arasında dağlar kadar fark vardı. M'Keans'lar darağacında can verdi, Williams ise, anlattığım gibi, canını kendi eliyle aldı. Ve o devirde yasanın öngördüğü gibi, bir *quadrivium*'un, yani dört yol (burada dört sokak) ağzının, ortasına gömülüp yüreğine bir kazık çakıldı. Şimdi huzursuz Londra'nın bütün gürültüsü üzerinden akıyor, sonsuza dek de akacak...

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak

cinayet

Thomas De Quincey

"İnsanlar artık güzel bir cinayet olayının bileşimine; biri öldürecek öteki ölecek iki salakla bir bıçak, bir köşe ve bir karanlık sokaktan daha fazla birşey girmesi gerektiğinin farkına vardılar."

Thomas De Quincey rastlantıya bırakılmayan, günlerce bir şiir gibi inceden inceye tasarlandıktan sonra işlenen; seyircinin de dört dörtlük diye alkışladığı cinayetleri güzel sanatların bir dalı olarak adlandırır. Böyle cinayetlere az rastlanır.

Bu,felsefeyle bağlantısı da olan bir sanattır. Kendisine filozof diyen birinin canına hiçbir zaman kastedilmemişse, o kişinin kafasının bomboş olduğundan emin olunabilir.

AYRINTI YAYINEVİ